COMMENTARII

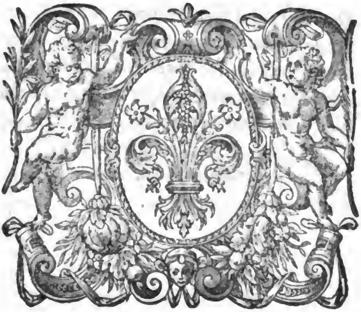
COLLEGII CONIMBRICENSIS

SOCIETATIS

IESV,

IN LIBROS ARISTOTELIS, QVI PARVA NATVRALIA APPELLANTVR:

POSTREMA HAC EDITIONE TVM Aſſertionibus typorum varietate à reliquis deſtinctis ſplendidiores, cùm à compluribus mendis puriores editi.

LVGDVNI,

Sumptibus Horatij Cardon.

M. DCVIII.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

PROOEMIVM.

LIBRI *Ariſtotelis*, *quos noſtrates Philoſophi* Parua Naturalia, *id eſt*, parua de rebus naturæ opuſcula *inſcripsêre, ſupplementa quædam ſunt librorum de Anima. Continent enim explicationem quarundam affectionum, quæ aut omnibus viuentibus conueniunt; vt Mors & Vita: aut ſolis animantibus; vt Vigilia, Somnus, Reſpiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & ſcribendi rationem, quam in Meteoris, ob eas cauſas, quas ibidem expoſuimus. Quod tamen ad libros de Senſu & Senſili attinet, in quibus Ariſtoteles de ſenſuum organis, eorúmque obiectis potiſſimùm diſſerit, ſtatuimus nihil hoc loco in eos commentari; quòd tota ea diſputatio abundè tractata, atque illuſtrata à nobis ſit in libris de Anima: quos vnà cum libris de Ortu & Interitu propediem, fauente Deo, in lucem edemus.*

Res operi ſubiecta.

IN

Digitized by Google

IN LIBRVM DE MEMORIA ET REMINISCENTIA.

Quid, & quotuplex ſit memoria.

CAPVT I.

MEMORIA fuſo vocabuli ſignificatu tribus modis à Philoſophis accipitur, vt tradit partim M. Albertus in ſumma de homine, tractatu de memoria; partim alij variis in locis. Primùm, pro ipſa facultate ſeu potentia, quâ recordamur: ſecundò pro recordandi actu: tertiò aliquantulùm impropriè pro habitu, ſeu imaginibus, quarum interuentu memorandi actus exercetur. Quod ad primum attinet, potentia recordandi nihil aliud eſt, quàm vis animæ, quæ rerum cognitarum imagines: tanquã depoſitũ recondit ac ſeruat, vt eas, cùm opus fuerit, exhibeat. Quò pertinet illud D. Damaſcen. lib. 2. fidei ortho. c. 20. *Vis ea, quâ meminimus, eſt memoria ac recordationis origo & promptuarium.* Et illud D. Auguſtini lib. 10. Confeſſion. cap. 8. *Omnia recipit recolenda, cùm opus eſt, & retractanda grandis memoriæ receſſus: & neſcio quid ſecreti, atq; ineffabiles ſinus eius: quæ omnia, ſuis quæque foribus intrant ad eam, & in ea reponuntur: nec ipſa tunc intrãt, ſed rerum ſenſatarum imagines illic præſtò ſunt cogitationi reminiſcenti eas.*

Memoriã tribus modis accipi.

Porrò (vt præter alios ediſſerunt Simplicius 3. de Anima, text. 20. D. Thomas 1. par. q. 79. artic. 6. Alenſis 2. part. quæſt. 69. memor. 1. artic. 1. Scotus in 4 diſt. 45. quæſt. 3.) memorandi facultas duplex eſt, vna ſenſitiua, quæ in capite ſedem obtinet; altera intellectiua, quæ in ipſa animi noſtri ſubſtantia inſidet. De ſola autem ſenſitiua agit Ariſtoteles hoc in libro, cùm doceat memoriam eſſe phantaſmatum: & in ea tantùm animæ parte ſitam eſſe, in qua imaginatio conſiſtit. De eâdem locutus eſt D. Damaſcenus loco antè citato, ſtatuens memoriæ organum eſſe poſteriorem cerebri ventriculum, quem occipitium vocant. Intellectiuam tradidit Ariſtoteles 3. de Anima capite 4. text. 6. cùm docuit animam eſſe locum ſpecierum, non totam ſed intellectum: de qua etiam interpretandus eſt D. Auguſtinus lib. 10. de Trinit. cap. 11. cùm ait, me- A moriam, intelligentiam & voluntatem, vnam eſſe mentem: hoc eſt, in vna eadémque mente inhærere.

Memoria ſenſitiua.

Memoria intellectiua.

Eſſe verò admittendam iſtiuſmodi intellectiuam memoriam, ex eo conſtat, quia recordamur rerũ vniuerſalium & immaterialium: quarũ notio nõ in potentiam organo corporis affixam, ſed in aliam facultatem nobiliorem & materiæ expertem cadit. Item, quia cùm pars ſenſitiua habet theſaurum ſpecie- B rum ad memorandum, potiori iure eundem obtinebit intellectiua pars, quæ excellentior eſt. Præterea, quia anima ſeparata recordatur eorum, quæ in hac vita geſſit: vt affirmat D. Auguſtinus in Pſalm. 108. & Gregorius 4. lib. Moral. ca. 42. conſtátq; tum ex ſermone Abrahami ad diuitem Luc. 16. *Recordare fili, quia recepiſti bona in vita, Lazarus autem ſimiliter mala*: tum ex verbis ipſius diuitis, qui recordabatur quinque fratrum, quos inter viuos ha- C bebat.

Animã ſeparatã recordari eorum, quæ in vita geſſit.

Quare minimè audiendus eſt Auicenna, qui lib. 6. Natural. part. 5. capite 6. intelligibilium ſpecierum theſaurum homini denegat, aiens non conſeruari in mente humana ſpecies intelligibiles: totámque intellectiuæ recordationis vim referens ad irradiationem illius intelligentiæ, quam finxit cœleſte quoddam lumẽ infundere in animã noſtram, vt rerum notitiis imbuatur. Cuius erroris confutationem lege apud D. Thomam 1 part. q. 79. D artic. 6. & lib. 2. contra gent. capite 74. Vide etiam Scotum in 1. d. 3. q. 6.

Diſcutitur, num memoria intellectiua propriè memoria ſit, an non?

CAPVT II.

E QVæri ſolet, etiam inter eos, qui intelligibilium ſpecierum theſaurum in noſtris animis dari confitentur, *vtrum memoria*

intellectiua ſimpliciter ac propriè memoria dicenda ſit: Nonnulli partem negatiuam amplectuntur, eo potiſſimùm argumento, quòd ad memoriam requiratur perceptio determinatæ differentiæ præteriti temporis: ſiquidem non niſi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cùm non ſit abiuncta à ſingularibus conditionibus, non videtur ſpectare per ſe ad intellectum, ſed ad ſenſum. Cui opinioni haud obſcurè adſtipulatur Diuus Thomas libro 2. contra gent. capite 74 hiſce verbis: *Memoria in parte ſenſitiua ponitur, quia eſt alicuius, prout cadit ſub determinato tempore; non enim eſt niſi præteriti: & cùm non abſtrahatur à ſingularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectiuam, quæ eſt vniuerſalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus poſſibilis ſit conſeruatiuus intelligibilium, quæ abſtrahuntur ab omnibus conditionibus particularib.* Hæc D. Thomas: quibus ſimilia docuit M. Albertus in ſumma de homine, tract. de memoria.

Solut. dub. Propoſita dubitatio ita expedienda eſt: Si dicamus, ad rationem eius memoriæ, quæ abſolutè ac propriè memoria vocatur, requiri, vt eadem potentia habeat in ſe ſpecies, quæ res ſingulares & determinati temporis differentias repræſentent: tunc iuxta eorum ſententiam, qui arbitrantur hoc vitæ ſtatu non dari in noſtro intellectu imagines rerum ſingularium, aſſerendum eſt, memoriam intellectiuam, quæ animæ in corpore exiſtenti conuenit, non eſſe abſolutè propriéque memoriã. Quod placet M. Alberto, & D. Thomæ loco citato, & Ferrarienſi in comment. lib. 2. cont. gent. cap. 74. Si autem ſtatuamus, vel dari ſpecies illas rerum ſingularium in intellectu noſtro; vel ad rationem prædictæ memoriæ non oportere, vt in eadémmet potentia eiuſmodi ſpecies hæreant & conſeruentur, ſed ſufficere ineſſe illas in phantaſia, à cuius actu intelligendi vis ad ſingularium notitiam determinetur: pronunciandum erit, memoriam intellectiuam propriè & abſolutè memoriam eſſe: quod affirmat Scotus in 4. diſt. 45. quæſt. 3. Vtrumlibet horum probabilitatem habet, vt conſtat ex iis, quæ de cognitione ſingulariũ, & de ſpeciebus intelligibilibus, partim * in 1. Phyſic. partim in 3 de Anima, à Philoſophis in vtramque partem diſputari ſolent. Quæ non eſt cur à nobis in præſentia aut repetantur, aut anticipentur.

** In noſtris comment. 1. Phyſ. cap. 1. quæſt. 4.*

Erit etiam qui petat, *quo pacto anima ſeparata recordetur ſingularium, cùm ad eiuſmodi actum non poſſit iam determinari ab interno ſenſu?* Quæ dubitatio locum habet apud eos, qui putant in intellectu, dum eſt in corpore, non imprimi ſpecies rerum ſingularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam ſecum deferre. Reſpondendum cum D. Thoma 1. part. quæſt. 99. art 4. animam ſeparatam cognitione naturali cognoſcere, meminiſséque ſingularia per ſpecies ſibi inditas in abſceſſu à corpore: eiuſmodi enim ſpecies determinatè illi repræſentant ſingularia cum ſuis conditionibus, ſi non omnia, ſaltē ea, ad quæ peculiarē obtinent habitudinem, vel ob antecedentem notitiam, vel ob aliquam affectionem, aut aliud quid ex diuinæ prouidentiæ ordine. In ſententia verò illorum, qui arbitrantur noſtrum intellectum in hoc vitæ ſtatu haurire è ſenſibus imagines rerum ſingularium, nullam ingerit difficultatem propoſita quæſtio: cùm anima à corpore abiuncta per eiuſmodi ſpecies recordari poſſit rerum ſingularium, quæ iis repræſentantur. Quod ad finem librorũ de Anima, in tractatu de anima ſeparata, planiùs diſſeremus.

De recordatione animæ ſeparatæ.

Memoriam intellectiuam non eſſe facultatem re aut eſſentia ab intellectu diſtinctam.

CAPVT III.

QVæſtio eſt, ***num memoria intellectiua & intellectus differant inter ſe tanquam duæ potentiæ?*** Putant nonnulli, quos commemorat Richardus in 2. diſt. 24. quæſt. 2 circa 2. princ. quibus ipſe etiam libentiùs aſſentitur: videtúrque hæc pars hiſce rationibus concludi. Mens humana dicitur ad ſanctiſſimæ Triadis imaginem diuinitùs efformata: quia vt in vna eſſentia diuina tres ſunt perſonæ, ita in anima tres potentiæ, intellectus, memoria, voluntas: non igitur memoria & intellectus eadem facultas ſunt. *1. arg. partis affirm.* Item: memoria tendit in rem cognitam vt cognita eſt, intellectus in rem abſolutè ſpectatam: ergo cùm diuerſa ratio obiecti potentiarum diſtinctionem arguat, diuerſæ potentiæ erunt intellectus & memoria. *2. argum.* Tertiò: eadem cauſa diſtinctionis videtur eſſe in viribus ſenſitiuis & intellectricibus: ſed in viribus ſenſitiuis alia potentia apprehendit, alia conſeruat, quæ enim per communem ſenſum apprehenduntur, ſeruantur in phantaſia; quæ per imaginationem, in memoria: vt alibi oſtendemus, traditque Auicenna 6. Natur. lib. 4. cap. 1. Non eſt igitur, cur intellectus à memoria intellectiua nõ diſtinguatur. *3. argum.* Accedit teſtimoniũ D. Auguſtini 10. de Trinit. cap. 11. vbi tria in mente conſtituit, memoriam, intelligentiam & voluntatē: additque, horum vnum, nempe intelligentiam, oriri ex memoria. Cùm igitur nihil ex ipſo oriatur, patet memoriam & intellectum non eandem eſſe animi facultatem, ſed aut re, aut ſaltem eſſentia inter ſe diſtingui. *4. argum.*

Aſſerendum tamen eſt, intellectum & memoriam intellectiuam, vnam eandémque eſſe animi facultatem, nec re, nec ſpecie diuerſam. *1. ratio pro parte negat.* Primùm, quia eiuſdem eſt, ſeruare habitus & iis vti: at intellectus ſeruat habitus memorandi, id eſt, ſpecies intelligibiles, vt docet Ariſtoteles

Cũ D. Tho. 1.par.q.79. artic.7.

ſtoteles lib.3.de Anima,ca.4.text.7.vbi intellectum patiẽtem appellat locum, ſeu theſaurum ſpecierum. Quare idem intellectus eadémque facultas erit, quæ iis vtitur intelligendo & memorando. Secundò, quia ſimplex rei cognitio & recordatio nõ inueniunt in obiecto diſcrimen per ſe, ſed accidẽtarium tantùm:illa enim fertur in rem abſolutè, hæc in rem, vt antea cognitam:quæ rationes non per ſe variant obiectum.*Tertiò,quia fruſtra ponitur facultatum multitudo, vbi ſat eſt vna eadémq; potẽtia: ſat eſt autem vna potentia ad intelligendum & recordandũ, non minùſquàm ad apprehendendum & iudicandum. Stabilitúrq; argumentum;quia reminiſcentia, qua rerum immaterialium recordamur, conſtat ex diſcurſu circa res immateriales,qui neceſſariò ad intellectricem vim pertinet,cuius eſt circa talia diſcurrere.

2 ratio. De hac re D. Damaſ. l 2.Fid. ca. 22.D. Au. l 14.de Tri. c 12.& lib. 12.c. 4. D. Baſil. hom. 10. in Geneſ. Ruper. li 2.de Trinit. & eius ep.cap.3.& 5.

** 3.ratio. Sol. 1. arg. pro parte contraria. Imago Trinitatis vt noſtra animæ ſit impreſſa.*

Argumenta verò, quæ oppoſitum ſuadebant, paruo negotio diluuntur. Ad primum dicendum: rationem imaginis & ſimilitudinis, quæ in noſtra anima comparatione Dei inuenitur; ſpectari præcipuè ſecundum actus verbi amoris: vt declarat D.Thomas 1.part. quæſt.93 art.7.& Durandus in 1.diſt.3.part.2. quæſt.3.quia videlicet,vt Pater in diuinis per actum notionalem ſuæ intellectionis gignit Filium;& Pater ſimul ac Filius per actũ amoris vtrique communem ſpirant Spiritum ſanctum: ita noſter animus cogitando interiùs format conceptum ſeu verbum; & ex hoc in amorem rei cognitæ prorumpit. Verùm quia principia actuum ſunt potentiæ atque habitus,& vnumquodque virtute in ſuo principio continetur; mouet ibidem S. Thomas, poſſe etiam Trinitatis imaginem in nobis attendi ſecundùm potentias, prout in eis actus virtute exiſtunt. Non tamen oportet prædictam ſimilitudinem in eo cerni, vt quemadmodum in vna eſſentia diuina tres ſunt perſonæ realiter diſtinctæ; ita in noſtra anima tres ſint potentiæ, intellectus, memoria, & voluntas, re aut ſpecie diuerſæ: ſufficit enim numerari vtcunq; tres potentias, etſi earum aliquæ eſſentiali & reali diſcrimine diſtinguãtur,nimirum volũtas & intellectus,itémque memoria & voluntas; aliquæ accidentariò tantùm,videlicet intellectus & memoria. Lege D. Thomam,in quæſt. de Verit. quæſt. 10.ar.3.& in 1.diſt.3.quæſt.4.art.1. Ad ſecundum dicito: rem in ſe,& rem vt cognitã,non includere rationes, quæ per ſe varient obiectum,atque eſſentiæ diſcrimen inuehant. Ad tertium:organum memoriæ exigere temperamentum:quod obſeruiat diuturnæ conſeruationi:officia verò ſenſus communis & imaginationis eam qualitatum compoſitionem requirere, quæ tantummodo apta idoneáque ſit ad facilè recipiendum:hãc autem à priori neceſſariò diuerſam eſſe: quia mollia prõptè recipiunt, malè retinẽt:dura pertinaciter ſer-

Sol.2.

Sol.3.

A uant, ægrè recipiunt. Vnde eſt, quòd ſenſus communis cuíſque theſaurus in diuerſa parte cerebri debent conſiſtere, ſimiliterq; imaginatio & eius promptuarium (ſi tot ſenſus interni conſtituendi ſint, qua de re alibi.)Ex quo ſequitur, has potentias vt ſitu, ita & re ipſa inter ſe diſtingui. In intellectu autem & memoria intellectrici longè diuerſa ratio eſt. Nam cùm in corpore non hæreant,haudquaquam ad functiones ſuas obeundas organo- B rum & temperamenti diuerſitatẽ expoſcunt. Ad vltimum, cùm D. Auguſtinus ait intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quàm intelligendi actum elici à ſpecie reſidente in intellectu, qui prout imaginibus recordationi obſeruientibus conſignatus eſt, memoria & intellectus fœcũdus vocatur. Aduertit etiam D.Thomas 1.part.quæſt.79.ar.7. cùm idem D.Auguſtinus in lib.10.de Trinit. ca.11.& 12.ponit in mente memoriã,intelli- C gentiã & voluntatem, non hæc accipere pro tribus potentiis;ſed memoriam pro habituali animæ retentione, intelligentiã pro actu intellectus,voluntatem pro actu voluntatis.

Sol.4.

Memoriam ſenſitiuam conuenire etiam brutis,etſi non omnibus.

CAPVT IV.

D QVod ad memoriam ſenſitiuam attinet, eam brutis quoque animantibus conuenire palàm eſt; licèt non omnibus. Huius aſſertionis priorem partem tradit Ariſtoteles in lib.de memor.& reminiſc.cap.1. & libro 1. Metaphyſ.cap.1.& lib.7.Eth.cap.3.D.Auguſt. lib.10.Confeſſ.cap.17.& lib. 1. Muſic. cap. 4. aliiſq; auctores communi aſſenſu.Eámque ſatis probant manifeſta memoriæ indicia, quæ E in brutis deprehenduntur: quale eſt, vt alia omittamus,identidem certa loca, nidos, latibula repetere: & ſobolem ſuam dignoſcere. Item quia,vt tradit Ariſtot.lib.4. de hiſt.animal.cap.10.& Plinius lib.10.Natur.hiſt.capite 75. compertum eſt, præter hominem ſomniare etiam equos,canes,boues, oues, capras, & denique genus omne quadrupedum & viuiparorum. Quod priuatim in canibus declarat ipſorum latratus per quietem.Non ſo- F mniarent autem bruta, niſi haberent in ſomniis occurſantes præteritarum rerum imagines, aſſeruatas in interno ſenſu, haud dubiè ad memoriæ munus.

Indicia memoria in brutis.

Poſteriorem partem aſſertionis, videlicet memoriam non omnibus brutis conuenire, tradit Ariſtoteles lib.de mem.& remin.cap.1. & 1.Met.cap.1. probatúrque ex eo, quia quæ ſolo guſtu & tactu prædita ſunt, ac res præſentes tantùm dignoſcunt, memoria carent: veluti conchylia, cæteráq; eiuſmodi marinis ſcopulis adhærentia. Nec enim indigent me-

Quæ bruta careãt memoria.

moria; cùm hanc ob id potiſſimùm natura brutis concedat, vt locum antea cognitũ adire poſſint, noxium aliquid fugiẽdi, aut iucundum conſectandi gratiâ. Vnde eſt etiam, quòd nec omnia quæ locum mutant memoriam habent; vt lumbrici, cochleæ, & alij quidam vermes; qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen, qui omnia, quæ quoquo modo mouentur loco, memoria pollere exiſtiment, vt D. Thomas 1. Met. ſect. 1. Sunt, qui non omnia, quæ ad eaſdem ſedes remeant, memoriã vendicare putent, vt M. Albertus tract. 1. eiuſdem oper. ca. 6. ait enim muſcas, quas conſtat eundẽ cibum importunè repetere, non habere memoriam: quod ex eo ſuadet, quia flabello repulſæ identidem ſe ingerunt: non enim id facerent, ſi plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima: quia ſola mutatio loci non eſt ſufficiens memoriæ argumentum; cùm videamus quædam animantia, vbi primùm in lucem edita ſunt, confeſtim ab vno loco ad alium progredi, quę tamen memoriæ ductu nondum agi queunt, vt planum eſt. Non ſecunda: quia muſcæ non ex obliuione plagæ eò redeunt, vnde abiguntur; ſed quia ob ſtoliditatem, vrgente præſertim rei delectabilis appetitu, minùs ſibi conſulunt. Quin potiùs illa eiuſdem loci repetitio ſignum memoriæ eſt: nec enim eodem redirent, niſi loci memoriam haberent.

Muſcæ memoria prædita ſunt.

Non eſſe negandum, competere piſcibus memoriam.

CAPVT V.

QVæri ſolet, *num memoria piſcibus inſit, ánnon?* Ratio dubitandi in eo eſt, quia animãtia aquatilia ſunt deterioris notę, quàm terreſtria. Vnde Philo Iudæus in lib. de Mundi opificio ait, propterea Deum animalium creationem à piſcibus inchoâſſe, quia eum ſeruare ordinem voluit, quem in ſuis rebus ſecutura eſſet in poſterum natura: quæ quidem à vilioribus incipiens deſinit in præſtantiſſima omnium: at aquatilium generi deſpicatiſſima inertiſſimáq; obuenit anima, adeò vt præ terreſtrium comparatione quodãmodo ſint animalia & non animalia, videatúrq; eis anima pro ſale indita, ne putreſceret. Cùm igitur nonnulla ex iis, quæ in terra viuunt, careant memoria, conſequens videtur, vt eam piſcibus natura denegârit.

Secundò idem confirmatur: quia in præmolli & fluxa materia, qualis eſt piſcium, nequeũt typi & imagines impreſſæ conſeruari, ſed confeſtim defluunt & extinguuntur; vt ſi quis annulum in profugum amnem imprimat. Tum, quia memoriæ, vt & cæteris functionibus animalibus, non parum officit algor; quem tamen in natatilibus frigidiſſimi elementi indigenis abundare oportet: docente Galeno lib. 6. de vſu part. c. 9. & Ariſt. lib. 2. de part. anim. c. 2. & in lib. de reſpir. c. 6. contra Empedoclem, falsò putantem, ex animalibus calidiſſima eſſe aquatilia. Hiſce argumẽtis adducti fuêre ad tuendam partem negatiuam nonnulli, quos refert refellítque D. Auguſtin. lib. 3. de Geneſi ad lit. cap. 8.

Similia ſcripſit Rõdele. lib. 3. de piſc. c. 3. & lib. 4. c. 10. Porphy. l. 2. de abſtinentia.

Sed huius ſententiæ falſitas ex indiciis memoriæ, quæ in piſcibus deprehenſa ſunt, palàm conuincitur. Conſtat enim, referente Plinio libro 10. Natur. hiſtor. cap. 70. piſces in quibuſdam viuariis plauſu congregari ſolitos fuiſſe ex conſuetudine; imò & ad nomen vocatos adueniſſe in piſcinis Cæſaris, nõ confertim ſolùm, ſed quoſdam priuatim. Quod certè non niſi ex plauſus, nomini'ſque & pabuli memoria faciebant. Quò etiam pertinet id, quod idem Plinius libro 9. capite 8. narrat de Delphino, qui quocunq; diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus atq; abditus, ex imo aduolabat, paſtúſque præbebat aſſcenſuro dorſum, receptúmque per mare in ludum portabat ac reuehebat. Secundò idem ea ratio perſuadet, quia memoria, vti ſuperiùs diximus, ob id maximè à natura tributa eſt, vt animantes ad definita loca commodi alicuius gratiâ ſe conferant: certum verò eſt, piſces in eaſdem ſpeluncas, eadémq; domicilia, ſtatis temporibus ſeſe abdere; indéque egreſſos eodem rurſus commeare. Hanc opinionem, quæ Philoſophorum communis videtur, ſecutus eſt D. Thom. 1. p. q. 72. ar. 1. cum D. Auguſtino loco cit. etſi aliter viſum fuit D. Baſilio hom. 8. in Geneſin.

Sol. ar. partem cõtrariã.

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, ſic erunt explicanda. Circa primum fatendum, aquatilia generatim loquendo tam volatilibus quàm terreſtribus deteriora eſſe: vt adſtruit D. Thom. 1 p. quæſt. 71. artic. 1. & quæſt. 72. art. 1. Cui rei vel id argumento eſt, quòd hæc pluribus & abſolutioribus organis ad operationes ſuas obeundas inſtructa ſunt. Secundò, quòd ſenſus habent acutiores, eatúmq; nõnulla diſciplinam capiunt: quod piſcibus non conuenit. Item, quia nobiliorem procreandi modum vendicant: piſces enim maiori ex parte oua tantùm generant, eáq; imperfecta: qui gignendi modus deſpectior eſt. Diximus maiori ex parte, quia nõ totum piſcium genus eſt ouiparum, id eſt, non animal, ſed ouũ pariens: cùm quidam ſint viuipari, id eſt, nõ ouum, ſed viuum animal parientes: vt piſtris, balæna, vitulus. Quod teſtatur D. Baſilius hom. 7. in Geneſin, Plinius lib. 9. ca. 13. & c. 51. Rondeletius lib. 4. de Piſc. cap. 3. poſt Ariſtot. 5. de Gener. anim. c. 3. & 5. quanquã vniuerſum piſcium genus eatenus ouiparum dici poſſit, quatenus omnes piſces aut intra ſe, aut extra, oua pariunt. Ex dictis tamen non neceſſariò concluditur, omnia, quæ in terreſtrium & volatilium generibus

ribus numerantur, excellentiorem naturam, A quàm aquatilia omnia ſortiri; alioqui muſcæ & vermes perfectiores eſſent crocodilis, delphinis, balænis.

Nec nobis omnino probatur ſententia Philonis, dum piſcium generi vſque adeò detrahit, vt eos vix animantium appellatione dignetur, tantúmque eis pro ſale animam det. Licèt enim id verum ſit de iis, quæ marinis affixa ſcopulis ſtabilem ſedem habent, & ad ſtirpium naturam propè accedunt; haud qua- B quam tamen de vniuerſo piſcium genere probè dictum haberi debet: vt facilè perſpiciet, qui expenderit, quę de eorum ingenio, ſtratagematis; vafricie, & quorundam adumbrata prudentia auctores prodiderunt. Ariſtoteles libro 8. de Hiſt. anim. c. 13. & lib. 9. cap. 37. Plutarchus in lib. de animal. induſt. Plinius lib. 9. Natur. hiſt. D. Baſilius orat. 19. de Prouid. D. Ambroſius lib. 5. Hexam. cap. 10. Opianus lib. 3 Rond. lib. 4. de piſcib. cap. 11. C

Ad ſecundum argumentum dicito: nimiam mollitudinis & frigoris exſuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriæ neceſſarium: atque adeò non poſſe in eo memoriam conſiſtere: verùm etſi piſces molli & frigida ſint natura, non tamen in iis adeò vehementem eſſe eiuſmodi qualitatum exceſſum, vt memoriæ neceſſarium temperamentum labefactet.

D

De organo memoriæ ſenſitiuæ.

CAPVT VI.

Vide Cal. Rhod. lib 3. c. 29. & l. 20. cap. 8.

COmmunis Philoſophorum ſententia eſt, quam tradit D. Nemeſius in lib. de Nat. hom. cap. 13. & D. Damaſcenus libro 2. fid. orthod. c. 20. D. Thomas in 1. d 3. quæſt. 4. art. 1. ad 2. M. Albertus in ſumma de homine, tract. de memoria, Auicenna lib. 6. Natur. memoriam ſenſitiuam (vt dicemus in lib. de Ani- E ma) ſedem habere in poſteriori parte capitis, quæ occipitium vocatur. Id quod multis indiciis comprobant: primùm, quia læſa ea parte offenditur memoria, & eo loco percuſſos rerum cepit obliuio. Secundò, quia eius partis ſoliditas ob id potiſſimùm videtur procurata à natura, vt tenaciùs hæreant infixæ ſpecies. Poſtremò, quia cùm recordari volumus, quaſi natura nos docente occipitium ſcalpimus, vt memorandi vim quodammodo exci- F temus & acuamus.

Occipitium ſedes memoriæ.

Hæc tamē de ea memoria intelligi debent, quæ ſpecies proximè ab imaginatrice facultate ſibi commiſſas reſeruat. Nam quæ ſenſus communis theſaurus eſt, anteriorem cerebri partem occupat. Niſi quis malit vnam tantùm dari memoriam ſenſitiuam, quæ tam rerum ſenſatarum, quàm non ſenſatarum typos recondat. Cui opinioni proxima argumenta non parum afferunt probabilitatis.

De actu memorandi & reminiſcendi.

CAPVT VII.

MEmorię ſeu memoratricis facultatis duo ſunt actus: vnus, qui accepto à potentia nomine Memoria vocatur: alter, qui Reminiſcentia dicitur. Memoria definitur à Philoſophis, rei antea cognitæ, vt cognita eſt, repetita cognitio: ſiue regreſſio ad notionem eius, quod fuit antè apprehenſum, prout apprehenſum fuit. Etenim ſiquis eliciat cognitionē rei ſibi antea prorſus ignotæ, aut rei quam priùs nouit, ſed omnino exciderat, non dicetur recordari: quia non conſiderat rem, vt ab ſe antea cognitam. Vnde eſt, quòd (vt 1. cap. huiuſce libri Ariſtoteles docuit) memoriæ ſolæ res præteritæ ſubiiciuntur: quemadmodum externo ſenſui tantùm præſentes; & ſpei futuræ duntaxat. Sed erit, qui nobis opponat auctoritatem D Auguſtini, libro 14. de Trinit. cap 11. vbi ita ſcripſit: *Non ſolùm præteritorum eſt memoria, ſed etiam præſentium. Vnde Virgilius * de Vlyſſe ait:*

Lege etiam cap. 2. eiuſdem lib.

- - Nec talia paſſus Vlyſſes,
Oblitúſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

** Lib. 3. Æn.*

Cùm enim ſui nō oblitū diceret Vlyſſem, quid aliud intelligi voluit, niſi quòd meminerit ſui? cùm ſibi ergo præſens eſſet, nullo modo ſui meminiſſet, niſi ad res præſentes memoria pertineret. Hæc D. Auguſtinus loco cit. quę repetit in epiſtol. 72. ad Nebridium. Occurrendum tamen paulò latiùs ac minùs propriè ſumptum illic ab eo & à Poëta memoriæ nomen: quod ſi propriè vſurpâſſent, neutiquam ad rerum præſentium cognitionem extendiſſent.

Obiiciat rurſum aliquis, non videri memoriam rectè definiri cognitionem rei cognitæ, vt cognita eſt: quòd res cognita, vt cognita, nō poſſit cognoſci, niſi ipſe cognoſcendi actus percipiatur; cùm tamen nulla potentia corporis organo affixa ſupra ſuum actum reflecti poſſit, vt eſt communis Philoſophorum ſententia. Reſpondendum, ad actum recordandi non eſſe opus, vt potentia ſuummet actum abſtractè ſumptum liquidóve cognoſcat (id enim ſoli immateriali facultati conceditur) ſed ſufficere, percipere illum quoquo modo, videlicet acceſſoria quadam ratione & concretè, prout inuoluitur in perceptione rei cognitæ, vt cognita eſt. Qui modus reflectēdi ſupra proprium actum etiam potentiis inſidentibus organo corporeo conuenire poteſt.

Obiect.

Diluit.

Reminiſci verò, vt etiam loco citato Ariſtoteles explicat, dicitur quiſpiam, cùm ex alio aliud ei incidit: vt cùm ex lacte in cādorem progreditur, ex candore in aëra, & ab hoc in humorem, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentem venit. Et D. Auguſtinus lib. 6. Muſicæ cap. 8. *Quid aliud*, inquit, *agimus, cùm reuocamus nos in memoriā, niſi quodammodo quod repoſuimus quærimus? Recur-*

Lege Ari. ca. 2. lib. de memoria & reminiſ.

Hæc ſimilia ſcripſit Plato in Philebo.

rit

bo Alexãd. l. 3. Natur. quæſt.

rit autem in cogitationem occaſione ſimilium motus animi non exſtinctus, & hæc eſt quæ dicitur recordatio. Themiſtius etiam 2. lib. ſuæ paraph. capit. 4. Reminiſcentiam definit reducem & quaſi rediuiuam memoriam, ſiue renouationem memoriæ collapſæ: cùm vnus motus animi recogitando alterũ trahit, vt vnus annulus alium in catena. Licebit tamen eandem apertiùs & enucleatiùs definire hunc in modum: Reminiſcentia eſt progreſſio, qua potentia memorandi, ex aliquo aliquibúſve memoria comprehenſis, venit in cognitionem eius, quod nec memoriæ occurrebat, nec à memoria penitus exciderat. Exempli gratiâ, ſi quis heri librum in loco aliquo repoſuit, cuius loci ei in mentem hodie non venit, & vt ipſum in memoriam reducat, loca vbi heri fuit, & eos quibuſcum locutus eſt, animo repetat; tandémque ex alicuius memoria occurrat menti locus, vbi librum reliquerat, dicetur loci illius reminiſci, cuius antea ſimpliciter recordari non poterat.

Ex quo perſpicuum fit, plura ad reminiſcentiam exigi, quàm ad memoriam: licèt enim ambæ in eo conueniant, quòd nec meminiſſe, nec reminiſci poſſimus eius rei, cuius in nobis ſimulacrum euanuit; ita vt eam nec per ſe primò concipere, nec ex alia ad eius apprehenſionem deuenire valeamus: tamen vt memoremur, ſat eſt rem antea cognitam vt cognitã apprehendere; ad reminiſcendum verò requiritur antecedens obliuio, cum notitia iterata alicuius rei, quæ non exciderat, & ex qua ad eius, quam inquirimus, notionẽ conſequutione quadam & diſcurſu prouehimur. Vnde (vt in 4. huius libri capite aduertit Ariſtoteles) cùm memoria etiam brutis animantibus competat, ſolus homo reminiſcendi vim habet, ſicuti & in eo duntaxat ratiocinatio & diſcurſus reperitur. Ideóque vt idem cap. 2. dixerat, qui celeritate ingenij valent, facilius reminiſci queunt: quia videlicet in diſcurrendo expeditiores ſunt. Lege Platonem in Philebo, Plotinum in lib. de ſenſu & memoria, Themiſtium hoc loco 2 lib. ſuæ paraphraſis cap. 15. D. Thomam. 1. part. quæſt. 78. art 4. & ex recentioribus Fernelium lib. 6. ſuæ Phyſiologiæ, cap. 14.

Auic. 6. Nat.

Quòd in homine imaginatiua diſcurrat circa ſingularia, aſſerit D. Thom. 1. p. q. 78. art. de potent. 4. & in opus. animæ c. 4. Auic. 6. Nat. par. 2. ca. de anima commun. 62. Capreol. in 4. diſt. 10 q. 4. art. 3. Sonc. 10. Metaph. quæſt. 16.

Nonnulla hîc aduerte. Primum ſit: cùm ad reminiſcentiã diſcurſus requiratur, non poſſe eam perfici, niſi accedente miniſterio eius potentiæ internæ, cui diſcurſus tribuitur, quæ vtrum ſit imaginatiua duntaxat, an etiam memoria ſenſitiua (ſi præter ſenſum communẽ plures interni ſenſus ponantur) in libris de Anima diſcutiemus.

Secundùm eſt: reminiſcentiam tribus minimùm actibus conſtare: memoriâ alicuius aliquorúmve, inueſtigatione ſeu diſcurſu ex iis ad id quod quæritur, & inuentione eius quod partim exciderat, nec tamen penitus euanuerat.

Tertium eſt: licèt animæ ſeparatæ conueniat recordatio, vt 2. huius operis cap. oſtendimus: non videri tamen ei reminiſcentiam competere: quia reminiſcentia ſupponit obliuionẽ: obliuio autẽ naſcitur ex imperfectione organi corporei, cuius craſſitudo & defluxus, aliique eiuſmodi materiales affectus in cauſa ſunt, vt rerum imagines obliterentur & euaneſcant, atq; vt etiam dum nitorem ſuum habent, interdum conſopitæ ſint, nec ad memorandi actum prodeant. Cùm igitur anima à corpore abiuncta non vtatur materiali organo, nõ videtur in eam, ac multò minùs in Angelos, reminiſcentia cadere.

Obiect.

Verùm nõ deerit fortaſſe, qui probare contendat immeritò brutis omnibus reminiſcentiam denegari; cùm eorum nonnulla ex aliis alia videantur deducere & colligere. Nam, vt cætera omittamus, celebre eſt id, quod in libro de induſtria animalium Plutarchus commemorat de Vulpe. Hæc glaciatum flumen tranſitura, primùm leniter ſupra glaciem incedens auriculam admouet: tum ſi aquæ ſubterlabentis ſonum percipiat, gradum ſiſtit, nec, niſi aliquid vehementer vrgeat pedem promouet; ſi verò ſtrepitum nullum audiat, traiicit, ita videlicet argumentans: Quod ſtrepit, mouetur: quod mouetur, non eſt fixum: quod non eſt fixum, diffluit & cedit: ſubmergar igitur, ſi hâc ire pergam. Nec his diſſimilia ſunt, quæ eodem loco narrat idem auctor de Cane feram perſequente, qui cùm in viarum diuortia peruenerit, vbi olfactu deprehendit vna via feram nõ abiiſſe, alteram nihil iam olfaciendo mox arripit: vtque colligens per eam diuertiſſe, quia per aliam non diuertit.

Hæc de cane ſcribit D. Baſi. homil. 9. Hexa. D. Ambroſ. lib. 6. Hexa. ca. 4.

Solutio.

Ad hoc argumentum reſpondendum eſt, quod in Phyſicis diximus, hæc aliáq; eiuſmodi, quæ in quibuſdam belluis cernuntur, non indicare conuenire eis verum diſcurſum, ſed quandam illius imaginem & imitationem: ad quam ſat eſt naturalis inſtinctus, qui in quibuſdam magis, in aliis minùs excellit.

De vtilitate Memoriæ, eiuſq; admiranda & abſtruſa vi.

CAPVT IIX.

QVanta ſit vtilitas memoriæ, conſtat ex eo, quòd parum omnino referret tam multa legere, audire, animaduertere, niſi illa memoriæ tradita quaſi tabellis recondita aſſeruare poſſemus. Fuit profectò hoc nobis à Deo aduersùs rerum ignorationem & obliuionem datum remedium ac ſubſidium. Vnde Plutarch. in lib. de Educat. lib. vocat memoriam cellam penuariam diſciplinarum. Et in fabulis eſt, ſcriptúmq; à Platone in Theæteto, memoriã eſſe matrem Muſarũ: Itémq; ſapientiam

Lege Tert. in lib. de anima cap. 24. Tullium 1. de

Digitized by Google

Orat. Caliũ lib.3. cap.4. & lib. 10. cap. 15. pientiam eſſe memoriæ & experiẽtiæ filiam. illud certè memoriam mirificè commendat, quòd abſque illa nemo abſolutam prudentiæ rationem obtinere queat; cùm ad rectè iudicandum de ijs quæ agẽda ſunt, quod prudentiæ munus eſt, multùm conferat præteritorũ recordatio & experientia:quę teſte Ariſtotele 1. Metaph.c.1. ex multarum rerum memoria coaleſcit. Vnde eſt, quòd memoria ab Ariſtotele lib.6.cap.5. à Tullio li.2. de inuent. & D. Thoma in 22.q.49.art.1.aliiſque Philoſophis communi aſſenſu inter prudentiæ partes (integrantes videlicet) numeratur.

Tanta verò, támq; recondita memoriæ vis habetur, vt ea vnum ſit ex iis, quæ nos mirari natura voluit, ſcire autẽ noluit. Quis non miratur, qua ratione memoria in ſuis theſauris tam multa támq; diuerſa excipiat, neq; tamẽ ea confundat, ſed diſcretim ſincera cõſeruet? Quo nexu, quæ apud illam tanquam cõmiſſum repetituri depoſuimus, ita collocata & ordinata ſint, vt & vnumquodque ſeparatim, & cuncta confertim, & ſingula ordinatim expoſcere & digerere valeamus? Quo pacto fiat, vt quis ex aceruo ſpecierũ per horæ ſpatium, ita vt priùs audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficiat orationem, ne mutata quidem ſyllaba, continuata ſerie, alia ex aliis coniungens ſuo loco depromat, nec in ipſa depromptione atque recenſione imago vna aliam impediat aut interturbet? Quo itẽ modo aliâs, cùm poſcimus vt proferatur quod volumus, quædam præaltè condita obliteſcant, nec ſe foras dent? ſed eorum loco alia proſiliant in medium, quaſi rogantia num ipſa quærantur: alia confeſtim imperturbata facie in apertum exeant: alia paulò pòſt tanquam de abſtruſioribus receptaculis eruantur. Quo pacto quæ euanuiſſe videbantur, vnius admonitione connexa quodam choro ſubeant, &c. Certè in hoc naturæ miraculo præſtat cum D. Auguſt. lib.10. Conf.cap.8. & Theodoreto in lib de Nat.hom. ſola admiratione contentum eſſe, quàm alienã & inidoneam cauſam afferre. Lege tamen, ſi placet, nonnullam eius rei inueſtigationem apud Fracaſtorium 1.lib.de intellectione.

Lege etiam D. Aug. 11. de Trin. c.3.

Quibus rebus memoriæ bonitas conſtet aut vitietur: & qui memoriæ laude floruerint aliquando?

CAPVT IX.

PORrò vt memoriæ bonitas conſtet, requiritur ex parte organi, tum mollitudo, tum durities, ad congruam temperiem ſibi mutuò fœderatæ: mollitudo quidem, vt facilè imbibat rerum notas; durities, vt ſimulacra inuſta retineat & conſeruet. Ob defectum

Ariſt. li. de memor. & reminiſc.c.1.

A mollitudinis ſenes præcipiti iã ætate, quibus humido natiuo magna ex parte conſumpto membra inareſcunt ac rigent, difficili ſunt memoria: qui ob id etiam indies quæ didicerãt obliuiſcuntur, quia exoleſcunt in eis quaſi in ruinoſis ædificiis depictæ rerum imagines; nec defluxum materiæ, in qua illæ obſignatæ ſunt, quantum opus eſt compenſant. Ob defectum congruentis duritiæ admodum pueri, quos conſtat præhumidum habere cerebrum

Senes obliuioſi.

B parùm memores ſunt; quanquam eis ad memorandum opituletur alia cauſa, quàm tradit Ariſtoteles in probl.ſect.30.quæſt.4. videlicet, quia nondum multa perceperunt: intellige, quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum ſit. Nec enim negari debet, ipſam ſpecierum multitudinem & colluuionem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actum memoriæ interturbare, dum earũ occurſu res aliæ pro aliis ſeſe menti ingerunt. Vnde eſt etiam, vt ibidem

Pueri lubrica memoria.

C Philoſophus aduertit, quòd meminiſſe ea meliùs valemus, quæ manè percipimus, quàm quæ procedente die, cùm iam obiectarum rerum turba per ſenſus intrans animi intentionem diſtraxit.

Non ſolùm autem nimia ſiccitas & humiditas ætatibus certis propriè memoriam vitiant aut impediunt: ſed etiam, cùm eæ morbo, aut alia quauis ratione inducuntur. Vnde Galenus lib. 3. de loc.affect. capit.5. agens de

D lapſa ob ſiccitatem memoria, refert quendam ſe nouiſſe, qui exſiccato organo ob aſſiduitatem in ſtudiis atque vigiliis memoriam penè amiſerat: & agricolam, qui ob labores, quos vites colendo ſubierat, ſimulque ob victus tenuitatẽ, eodem modo affectus eſt. Quamquam in iis cauſa deficientis memoriæ potuit quoque eſſe exſuperantia caloris nati: in ſcholaſtico ex agitatione ſpirituum, in caput ſubeuntium ob vehementem animi intentionem; & in agricola, ex motu corporis diu-

E turno & vehementi: motus enim calorem gignit, & quidem animantibus, potiſſimùm propter effuſionem ſpirituum ad extimas partes, vt alibi expoſuimus.

Sanè quidem, licèt obliuio alumna ſit excedẽtis humiditatis, ſicut retentio ſiccitatis; tamen aliarum etiam primarum qualitatum exſuperãtia memoriam labefactat: præſertim frigoris, quod omnes animales functiones

F torpidas reddit, & ipſius vitę fundamẽta quatit. Speciatim autẽ ad ſeruandam memoriam, docent Medici abſtinendum ab ebrietate, & à copioſo vini potu, à cruditate ventriculi omníq; ſatietate, à fructibus viridibus & oleribus, à lacte, caſeo & carnibus ſalitis, omnibúſque flatum generantibus, à piſcium fluuialium, & anguillarum præſertim, eſu.

Læditur autem memoria, nunc ad tempus, nũc citra regreſſum; ac nonnunquàm ex toto labefactatur, aliâs ex parte. *Nec quicquam*, in-

Digitized by Google

quit Plinius lib. 7. Nat.hiſt.cap. 24. *æquè fragile eſt in hominum vita, morborum & caſus iniurias, atque etiã metus ſentiſſ. Ictus lapide oblitus literarũ eſt: è tecto lapſus, matris & affinium propinquorúmque: alius ægrotus ſeruorum etiam: ſui verò nominis Meſſala Coruinus.* Præter hos noſtra quoq; ætate Cornelius Ianſenius literas oblitus fuiſſe dicitur: qui tamen; editis in Sacram ſcripturam egregiis commentariis, perpetuam ſui memoriam poſteris reliquit.

Sed quemadmodum multa ſunt noxia memoriæ: ita nõ pauca, quæ eidem proſunt, eiúſque vim acuunt. Et, vt cætera omittamus, ferunt eſſe artem comparandæ memoriæ per medicamenta, cuius artis beneficio quidam noſtra ætate in magna admiratione fuerint. Namq; innumerabilia penè vocabula Græca, Latina, barbara, ficta, nullo nexu cohærentia, quæ ſemel audiſſent, mox ſine vlla hæſitatione reddebant: nunc eodem quo acceperant ordine; nunc ita, vt primum, tertium, quintum, & ſic deinceps, ac denique; vt rogabantur, ſine errore, tanquam à charta referrent.

D. Th. 2.2. q. 49. art. 1. Cælius lib. 10. c. 16. Solinus in Polyhiſt. c. 7. Tullius Acad. quæſt. edit. 1 lib. 2.

Communis ars excolẽdi ſine medicamentis memoriam, eſt exercitatio. Nã teſte Quintiliano lib. 11. Orat. inſtit. cap. 2. *nihil æquè vel augetur cura, vel negligentia intercidit.* Quare magnopere iuuat, quotidie aliquid memoriæ tradere, ac præcipuè vbi ſe quis primùm in ligata, deinde in proſa oratione addiſcenda exercuit: quædam addiſcere omnino diuulſa, ac ſine numeris, & magis ab vſu remota, qualia ſint Iuriſconſultorum. Difficiliora enim, inquit ille, debent eſſe, quæ exercent, quò ſit leuius ipſum illud in quod exercent: vt Athletæ ponderibus plumbeis aſſuefaciunt manus, quibus vacuis & nudis in certamine vtendum eſt.

Item Cælius Rhod. li. 20. c. 10. Alex. ab Alex. li. 6. c. 18. Mutius l. 3. Variar. c. 1. Solin. in Polyhiſt. cap. 7. Vale. Max. lib. 8. tit. 5.

Fuerunt autem priſcis temporibus inſignia memoriæ exempla, quæ Plinius lib. 7. Naturalis hiſtoriæ cap. 24. Seneca in prologo declamationum, Quintilianus loco paulò antè citato commemorat. Mithrydates rex Ponti, duarum & viginti gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione ſingulas abſque interprete allocutus. Craſſus ille diues, cùm Aſiæ præeſſet, quinque Græci ſermonis differentias ſic tenuit, vt qua quiſque apud eum lingua loqueretur, eâdem ei reſponderet. Cyrus Perſarum rex in numeroſiſſimo exercitu omnium militum nomina tenuit. Theodectes quamlibet multos verſus auditos mox reddidit. Charmides in Græcia: quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legẽtis modo repræſentauit. Cyneas Theſſalus, miſſus à Pyrrho legatus de pace ad Romanos, poſtero die nouus homo & ſenatum & totam vrbanam plebem ſenatui circumfuſam nominatim ſalutauit. Denique de ſua memoria ita ſcripſit loco paulò antè adducto Seneca: *Cùm multa iam mihi ex me deſideranda ſenectus fecerit, oculorum aciem retulerit, aurium ſenſum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea quæ retuli memoria eſt, res ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primùm ſenectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, vt non tantùm ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta referebam: & ab his, qui ad audiendum præceptorem noſtrum conuenerant, ſingulos verſus à ſingulis datos, cùm plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vſque ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantùm, quæ vellem, velox erat mihi memoria, ſed etiam ad continenda, quæ acceperat.*

Quiſnã hic Seneca fuerit, ſcripſit Volaterranus lib. 19. Iuſtus Lipſius 1. Electorum.

Solutio aliquorum problematum, ad memoriam ſpectantium.

CAPVT X.

NVnc quæſtiones aliquot ad memoriam pertinentes breuiter diluemus. Prima hæc eſto: *Cur non omnia, quæ externis ſenſibus percipimus, manent in memoria, ſed pleraque excidunt?* Reſponſio: Quia aut eorum imago in organum memoriæ non imprimitur, ob ineptitudinem organi ad illa recipienda aut ſeruanda; vel ob remiſſionem apprehenſionis, vt paulò pòſt dicemus; vel certè quia imago impreſſa decurſu temporis euaneſcit. Plato in Theæteto: *Quidquid eorum, quæ aut videmus, aut audimus, aut ipſi cogitamus, meminiſſe cupimus, inſinuantes ipſum ſenſibus, intelligentiiſque veluti annulis ſignantes, exprimimus, quódque ſignatum fuerit meminimus, & ſcimus, quoad figura permanet: at cùm aboletur, vel inſcribi nequit, obliuiſcimur atque neſcimus.*

2 *Si rerum ſimulacra, quæ memoriæ inuruntur, contrarium non habent, à quo perimantur, nec eorum conſeruatio à re obiecta pendet, cur ea ſæpenumero etiam in florida ætate, integro ſenſorio emoriuntur & abolentur?* Reſponſio: Quia auctione caloris, toto vitæ tẽpore humidum abſumentis, & incurſu aliarum qualitatum, obſcurantur indies & effluunt prædictæ imagines, donec ex toto pereant; niſi per actus memorandi inſtaurentur, & quaſi nitorem genuinum recuperent.

3 *Cur ea, quæ aliis rebus intenti, vel etiam ſomniantes apprehendimus, facilè obliuiſcimur?* Reſponſio: Quia tunc facultas memorandi remiſsè operatur, ſimilitérque alij ſenſus, qui in memoriam agunt: atque ita diſſultoriæ tantùm & euanidæ imagines exprimuntur. Galenus li. 2. de motu muſculorum: *Vis memorandi, ſi inſignes impreſſiones rerum imaginatione conceperit, cõſeruat eas perpetuò; atque id quidem eſt memoria tenere. Sin obſcuras, & veluti ſuperficiarias, non conſeruat; & hoc eſt obliuiſci: ob idque multi in vehementibus animi affectibus nullius eorũ, quæ egerint, in poſterum meminerunt. Quid*

igitur

Digitized by Google

igitur mirum eſt, in ſomnis obſcurè agente anima, obſcuras etiam imaginationes fieri, ideóque neque ſtabiles: cùm id etiam in vigiliis contingat?

4. *Cur non iidem, & ingenioſi ſunt, & benè memores: ſed contrà ſæpe accidit, vt qui tenaciori ſunt memoria, minùs celeri & acuto polleant ingenio:* Reſponſio: Quia ingenij præſtãtia conſiſtit in celeritate quadam mentis, & facilitate ad ratiocinandum, inueſtigandum, & inueniendum: hæc autem celeritas pendet ex acumine & promptitudine internorum ſenſuum, præſertim cogitatricis facultatis; quæ, dum intellectus ratiocinatur, ipſa etiam circa ſingularia pariter diſcurrit: durities autem cerebri, quæ inflexibilis eſt, facítque vt rerum idola tenaciùs hæreant, celeritatem cogitatricis potentiæ cohibet ac demoratur; ſicque id, quod memoriam diuturnam reddit, ingenium hebetat. Si tamen cerebri ſubſtantia ita affecta ſit, vt organum cogitatiuæ magis ad humiditatem, organum memoriæ magis ad ſiccitatem vergat (quod interdum accidit) erit idem & tenaci memoria & acuto ingenio.

Lege Ariſt. c. 2. de memor. & remin.

5 *Cur integræ quædam nationes memoria parùm valent, vt Thraces?* Reſp. Quia Solis cœlique natura & ſiderum influxus, qualitates memoriæ aduerſas imprimunt. Vnde & Thebanos ingenio pingui, Athenienſes perſpicaci & acuto fuiſſe, refert M. Tullius, in lib. de Diuinat. quia Thebis craſſus aër, Athenis rarus ac ſubtilis contingit.

6 *Si ſpecies hærent ſpiritibus animalibus, qui non ſolùm vago motu huc illuc oberrant in corpore, ſed etiam per meatus & poros foras euolant, qui fieri poteſt vt vllius rei ſit memoria diuturna?* Reſp. Quia licèt nonnullæ ſpecies animalibus ſpiritibus inſideant, eorúmque vehiculo ab externis ſenſibus ad internos traiiciantur; tamen ab iis ſpeciebus immittuntur aliæ conſimiles in ipſam ſubſtantiam cerebri, & in organum memoriæ, à quibus memorandi actus elicitur, quæque firmæ ac ſtabiles eſſe queunt.

7 *Qui fieri poteſt, vt ſenibus ob nimiæ ſiccitatis accrementum memoria deficiat, cùm videamus eos pituita & humoribus, quos aſſiduè exſcreant, abundare?* Reſpond. Quia licèt ſenes humoribus aduentitiis & noxiis ſcateãt, deſeruntur tamen ab humido natiuo, cuius idonea commixtio organum memoriæ attemperat.

Galen. 3. de loc. aff. c. 4.

8 *Cur bruta quædam vt canes & equi, multò meliùs recordantur itinera, viarum flexus, diuerticula & loca, quæ vel ſemel adierint, quàm homines?* Reſp. Quia cùm bruta, dum iter peragunt, aliis rebus internos ſenſus non diſtrahant, totam memoriæ vim in iis quæ intuentur percipiendis occupant: ſicque firmiſſimè ea retinent: dummodo non eis deficiat congrua temperies in ipſo organo: eadémque cauſa eſt, cur homines agreſtes & bardi, qui ad brutorum ingenium accedunt, talium rerum faciliùs quàm cæteri recordentur.

De memoria quorundam brutorum.

9 *Cur iuuenes melioris ſunt memoriæ, quàm pueri & ſenes?* Reſp. Quia illos temperata humiditate, hos temperata ſiccitate vincunt: ideóque tenaciùs quàm illi conſeruant, faciliùs quàm hi imprimunt.

Ariſt. libr. de memor. & reminiſ. c. 2.

10 *Cur melancholici diuturniori valent memoria?* Reſp. Tum quia organa ſicciora habent, proindéque firmiùs retinentia: tum quia diutiùs cogitant, ſeriùs ac lentiùs apprehendunt, atque adeò altiùs infigunt.

11 *Cur qui noctes ducunt inſomnes, minùs memores redduntur?* Reſp. Quia humores, qui ſomno erant abſumendi, congruam organi ſiccitatem impediunt.

12 *Cur eorum, quæ amamus, difficilè obliuiſcimur?* Reſp. Quia de iis aſſiduè loquimur, diutiùs & attentiùs cogitamus.

13 *Quid cauſa eſt, cur in quibuſdam imaginatio lædatur non læſa memoria: & contrà?* Reſp. Si ponamus, memoriam & imaginationem non in eadẽ parte cerebri reſidere, in promptu cauſa eſt: nimirum quia læſio potentiarum accidit ob intemperiem organi; at non quoties in vna parte cerebri temperies amittitur, in alia ſimul amitti neceſſe eſt. Quòd ſi in eodem organo, eadémque parte cerebri inſint memoria & imaginatio, adhuc non repugnat vna incolumi alteram offendi; quia mutatio temperamenti, quæ ſat eſt ad turbandum imaginandi officium, non continuò ſufficit ad impediendam functionem rectè memorandi; aut contrà. Aduerte tamen, etiam in hac ſententia, conſtituente memoriam & imaginationem in eadem cerebri cauitate ponendam eſſe ad officia memoriæ & imaginationis partem vnam humidiorem, quæ promptè recipiat; alteram ſicciorem, quæ diu retineat.

De hac re Galen. 1. li. de differentiis ſymp. c. 2. de cauſis ſympto.

14 *Cur ebrij, irati, & timore exterriti, ægrè recordantur eorum, quæ ipſis, dum ita affecti eſſent, acciderunt?* Reſpon. Quia vehemens motus vaporum & ſpirituum agitatio, quæ hos affectus ſequitur, imaginum impreſſionem impedit. Quinetiam interdum ingenti timore perculſis rerum præteritarum memoria excidit, ob aliam cauſam: nimirum quia confugientibus ad præcordia ſpiritibus, & vnà cum iis calore, partes cerebri, in quibus memoriæ officina eſt, ita frigore occupatæ addenſatæque fuerunt, vt rerum imagines aboleuerint.

***

IN LIBRVM DE SOMNO ET VIGILIA.

Quidnam Somnus ſit?

CAPVT I.

De hac re Plato 9. de Repub. Plutarch. lib 5. de Plac. ca 24.25. Galenus 2. Aphor. 3. aph. Lactāt. lib. de opif. Dei. c.8. Tertul. in lib. de Animam. cap. 4. Auer. 2. Colliget. c. 21. Ariſt. 2. & 3 ca huius lib & 6. Top. cap. 3. Themi. c. 4.

QVIA ſomnus priuatio quędam eſt vigiliæ: & omnis priuatio per formam, quam negat, definitur & innoteſcit: acturi de Somno, priùs quid Vigilia ſit explicabimus. *Eſt ergo Vigilia omnium externorum ſenſuum, aut ſaltem aliquorum, ſolutio & libertas. Somnus verò, eſt ligatio omnium ſenſuum externorum ad animantium quietem & ſalutem inſtituta.* Dicimus, *omnium ſenſuum externorum*: quia ſi vel vnus ſenſus non conſopitus, ſed vigilet, hoc eſt, in opus & actionem incumbat, non ſomnus, ſed vigilia dicetur: videlicet nomen ratióq; ſomni plus negat, quàm vigilia exigat. Addimus, non omnium abſolutè, ſed externorũ ſenſuum: quia vt animal dormire perhibeatur, non opus eſt ligari etiam ſenſus internos. Adiecimus, *ad animantium quietem*, &c. quia cùm ſenſus obtorpeſcunt, & morbi alicuius vi feriuntur (vt accidit iis, qui ex lipothymia, epilepſia, præfocatione, & id genus aliis penè mortui iacent) eiuſmodi quies non ritè ſomnus appellatur; quia non eſt inſtituto naturæ inducta in bonum animalis, ſed ad eius perniciem aliunde inuecta.

Quoniam verò, vt omnes potẽtiæ organo corporeo affixæ morte funditus intereunt, ſuiſque actibus omninò priuantur; ita ſenſus externi, dum ſomno tenemur, à functionibus ceſſant: ortum inde eſt, vt ſomnus (teſte Platone in Phædone) veluti mors quædam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Senect. Nihil videmus morti tam ſimile, quàm ſomnum. Et Virgilius lib. 6. Æneidos:

-- Tum conſanguineus lethi ſopor.

Et ad huius imitationem, Seneca Poëta in Hercule Furente:

Frater duræ languidæ mortis. Et Ouidius:

Stulte quid eſt ſomn⁹, gelidæ niſi mortis imago?

Aduertit autem Tertullianus, in ſuo lib. de Anima, ideo nobis in maxima vitæ quiete, hoc eſt, ſomno, mortis effigiem repræſentari, vt commoneamur, quales ante vitam ſine ſenſu fuerimus, quales poſt mortẽ ſine ſenſu erimus. *Voluit*, inquit, *Deus, & aliâs nihil ſine exemplaribus in ſua diſpoſitione molitus, paradigmate Platonico plenius humani vel maximè initij ac finis lineas quotidie agere nobiſcũ manũ porrigẽs fidei, faciliùs adiuuandæ per imagines & parabolas, ſicut ſermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amica vi ſoporis eliſum, blanda quietis neceſſitate proſtratũ, immobile ſitu, quale ante vitam iacuit, & quale poſt vitam iacebit.* Hæc Tertullianus: apud quem lege, ſi placet, eodẽ in loco varias ſomni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, aliique ex antiquis Philoſophis inuexerunt. Quæ tamen minùs ſunt ad rem aptæ, quàm quæ à nobis propoſita eſt.

Quo pacto ſomnus fiat?

CAPVT II.

QVia Somnus ligatio eſt externorũ ſenſuum, videamus quidnam eam ligationem præſtet. Conſtat, nullum ſenſum in actione verſari abſq; ope ſpirituum è cerebro influentium, vt alibi ex inſtituto planum fecimus. Si igitur huiuſmodi ſpirituum communicatio inhibeatur, neceſſum erit omnes externorum ſenſuum functiones intermitti: inhibetur autẽ cùm obſtruitur via, per quam ſpiritus cõmeant: quæ via pertingit ad aditũ ſiue oſtia cõmunis ſenſus, in quem vndique velut in centrum externę facultates, rerũ perceptarum imagines quaſi lineas trãſmittunt; viciſsimque ab eo, vt à piſcina, ſpirituum animalium deriuationem excipiunt. Ob idque Ariſtoteles hoc in lib. c. 3. appellauit ſomnum *vinculum primi ſenſorij*: quia videlicet, cùm pręcluditur ſenſus communis via, & primum ſenſorium ligatur, atque impeditur ne per ipſum è cerebro ſpiritus animales in ſenſus externos illabantur, ſomnus exiſtit. Quamuis, vt alibi oſtendimus, in eo non ſit auſcultandus Ariſtoteles, quòd primum ſenſorium, ſiue organum ſenſus communis, non in cerebro, ſed in corde ſitum eſſe conſtanter affirmet. Si enim ita eſſet, oporteret remedia ad conciliandum ſomnum non capiti, ſed cordi applicare: quod à communi Medicę artis præſcripto, & conſuetudine abhorret.

Somnus vinculum primi ſenſorij.

Porrò obſtruuntur ad ſomnũ ſenſus communis oſtia, vaporibus potiſſimùm è ventriculo in caput aſcendentibus; iiſdémque opplentur membranæ circa cerebrum & venæ: vnde & ſpiritus graues, pigri & torpidi redduntur. Atque hoc modo externi ſenſus ligan-

Digitized by Google

gantur, id eſt, nihil operis moliuntur: nec auditus quicquam audit, nec aſpectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D. Gregorius Nyſſenus in lib. de Hominis opificio, capite 13. in hunc ferè modum edisſeruit: *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab imo attrahuntur, maximéque cùm Sol radios calidiores ſpargit: ita in noſtri opificij ſolo euenit, cibis intra nos per innatum calorem ebullientibus. Cùmque vapores naturâ ſurſum tendant, fit vt nō aliter ac fumus per ipſas membrorum quaſi parietum commiſſuras penetrent, & in ſuperiora capitis euadant: inde verò ad meatus organorū ſenſus delati, paſſim ſeſe permiſcēt, ſicque ſenſum omnē otioſum reddi neceſſe eſt.*

Quod vt planiùs intelligas, aduerte, cùm quis ſe quieti dat, refrigerato mox aliquātulum cerebro (otium namq; frigiditas comitatur) addenſari & concreſcere in eo vapores: eo modo, quo halitus coit & in aquam vertitur, tum in operculo ollæ ad ignem feruentis, tum in pyramide ſeu cuſpide vaſis illius: quod quidam *ſublimatorium* vocant, vulgò *alambicum*. Sic igitur exhalatio addenſata, iterùmque inferiorem locum ſuo pondere capeſſens, obturat meatus, per quos ſpiritus animales ad externorum ſenſuum domicilia effundendi erant. Sed enim iſtiuſmodi obſtructio non ſolùm impedit deſcenſum ſpirituum animalium è cerebro, ſed etiam aſſcenſum vitalium è corde ad idem cerebrum: cuius commercij interſtitiū & feriatio quamdiu durat, tamdiu ſomnus perſeuerat. Oportet autem prædictam obſtructionem haud nimiùm pertinacem eſſe, ſed mediocrem: qualis fit vaporibus elatis è ſucco vtili. Nam qui è ſucco v.g. vltra modum craſſo & frigido excitantur, hi ligationem ſenſuum præter naturam, ac minimè ſalutarem inferunt.

Opinio Cōmentatoris Gal. de cauſa ſomni.

Cæterùm Auen-roës 2. Coll. 21. & Gal. 1. de cauſ. Sympt. capit. vltim. & 3. de cauſ. pulſ. capite 9. arbitrantur, cauſam ſomni non prouenire ex euaporatione alimenti: ſed quòd ipſa anima reuocet colligátque in cerebrum ſpiritus animales, ad eorum reparationem; & ad quietem, ſalutémque animantium. Vnde ex horum placito ſomnus definitur, *impotentia ſenſuum, propter naturam ſpiritus retrahentem.* Suffragatúrque his auctoribus Auicen. 13. tract. 41. dum inquit. ſomnū eſſe reditum ſpirituum ab organis ſenſuum, propter naturam ſpiritus reuocantem. Et Plinius lib. 10. cap. 75. vbi ita ſomnum definit: *Somnus eſt animi in medium ſeſe receſſus.*

Argum.

Quòd igitur ſomnus non fiat obſtructis meatibus vapore cibi, probant ex eo: quia laſſitudo, & ſuauitas cantus, & tenebræ, & ſilentium, inducunt ſoporem; cùm tamen nullum horū exhalationem alimenti cōtineat. Item; quia non quoties à cibis abſtinuimus, negat ſomnum natura: nec quoties eoſdem cepimus, ſomnum largitur: ſed ſæpe accidit, vt exinanito ſtomacho dormiamus: pleno vigi-

A lemus. Poſtremò, quia cùm natura tantum momenti ad tuendam vitam in ſomno poſuerit, non debuit munus hoc & viciſſitudinem vigilandi committere fortuitæ alimēti exhalationi; ſed potiùs (inquit Auen-roës) alicui certæ facultati, totius animalis rectrici, quæ more prudentis patrisfamiliâs vniuerſi corporis quaſi domus communem curam gerat, & pro tempore opportunitate nunc animales ſpiritus retro agat & condat, nunc promat B effundátque in ſenſuum officinas, & arbitrarij motus inſtrumenta.

Defenditur ſententia Ariſtotelis.

Nihilominus aſſerendum eſt cum Ariſtotele, hoc lib. cap. 3. & 2. de part. animal. cap. 7. ſomnum induci euaporatione, & obſtructione meatuum, per quos ſpiritus animales excurrunt: ſunt enim huius rei non obſcura argumenta. Primùm, quia ideo quædam edulia & potiones, vt lactucæ, bugloſſæ, flores nypheæ, amygdala dulcia, dactyli ſeu palmulæ, C mandragora, papauer, lac, vinum, aliáque eiuſmodi, ſomnifera dicuntur, quòd plurimum vaporem ſurſum efferunt, & humenti ſuauíque halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia idcirco infantes, & phlegmatici ſomniculoſi ſunt, ſenes verò & melancholici peruigiles; quia illi humore fumeo, hi ſiccitate abundant. Tertiò, quia multi ob inediam inſomnes noctes traducunt; & è contrario poſt cibum facilè ſomnum ineunt: id verò non niſi, quia vapores ſuppeditat cibi copia, negat inopia. D Non videtur tamen inficiandum, concurrere ſimul ad inducendum ſoporem reuocationem ſpirituum ad cerebrum: ſi enim per ſolam viarum obſtructionem illorum communicatio imperretur, non tanta ſuauitate, ſed quaſi per vim ſomnus aduenirer; obſiſtentibus ad oſtia ſenſus communis, & conantibus qua data porta erumpere more ſuo ſpiritibus. Vt verò quomodo talis reuocatio fieri poſſit intelligas, aduerte, ſpiritus vitales è corde, & anima-E les è cerebro diſpenſari, operâ virtutum expultricium & attrahentium (nec enim aliter huc illuc ritè ac rectè promouerentur, ſaltem dum è cerebro deſiliunt: nam aſſcendentes leuitas incitat:) quia ſcilicet virtus expultrix emittit è corde & cerebro prædictos ſpiritus, ad vitales & animales functiones obeundas; ſimilitérque virtus attrahens membris & ſenſoriis inſita eoſdem ad ſe prolectat: ſicque ipſum cor ſpiritus, quos in membra diffuderat, ſi vrgeat neceſſitas, iterum per attracto-F riam vim ad ſe colligit; vt in vehementi trepidatione, & mentis deliquio: inde eſt enim artuum tremor, & oris pallor, deferente videlicet extimas partes calore, & ſpirituum miniſterio ac vehiculo in præcordia abeunte. Sanè hoc modo poteſt virtus attractoria, cerebro incidens ad conciliandum ſomnum, naturali inſtinctu ſpiritus animales introrſum reuocare, ſiue apud ſe retinere. Atque ita cauſa ſoporem inuehens non videtur ſola mea-

Digitized by Google

tuum obturatio, ſed ſpirituum detentio ſeu reductio. Quam duplicem ſomni cauſam cōſtituit, præter alios Fracaſtorius, lib.2. de Intellect. Alenſis quoque, 2. part. quæſt. 89. mem. 3. inter alias ſomni cauſas numerat reuocationem caloris ſiue ſpirituum, à Galeno poſitam.

Sol. argum. Argumenta verò, quæ meatuum obturationem à cauſis ſomnum inducentibus omninò remouere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum: Ea, quæ animam colligunt & à ſenſuum diſtractione abducunt (qualia ſunt quæ in argumento recenſentur) magnopere ſomnum iuuare; quia applicatio ſēſuum remiſſa, & ad pauca ſe porrigens, vt minori conatu ſpiritus euocat, ita faciliùs patitur eos intus reuocari detinerive, & vias quibus ſpiritus forâs traiiciunt, occludi.

Ad ſecundum: ſi ventriculus, & aliæ partes è quibus vapores in cerebrum feruntur, ita inanes ſint, vt nihil omnino exhalarent, peruigilium dari, nō ſopotem. Pleno autem ſtomacho interdum nō capi ſomnum, etſi oportuna hora captetur; quia ſubſunt impedimenta, quæ vel in ventriculo euaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

Ad tertium, ſi natura animantium vitam ex alimenti hauſtu dependentem fecit, quid mirum ſi eandem ex alimenti euaporatione dependere voluerit? præſertim cùm talis euaporatio poſt hauſtum cibum, niſi quid obſtet, neceſſariò conſequatur.

De virtute rectrice Cōmentatoru. Quod autem vltimò prædicat Commentator de ſua illa virtute rectrice, commentitium eſt, ſi aliam ad ſpiritus adminiſtrandos facultatem ponat (vt reuera ponit) præter attrahendi & expellendi vires, quas diximus. Sed hac de re 1. de Ortu & Interitu plura.

Finalis cauſa ſomni, eiúſque multiplex vtilitas, ſi moderatus ſit: incommoda, ſi immoderatus.

CAPVT III.

EGimus de cauſis ſomnum inducentibus: proximum eſt, vt de eius fine diſſeramus. Finis, ob quem natura ſomnum inſtituit, ſunt commoda, quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quàm multa ſint, ſummatim complexus eſt Tertullianus, in ſuo lib. de Anima, cap. 43. hiſce verbis: *Somnus eſt recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem.*

Nimirum dum ſomni tempore ſenſus externi vacationem quandam, feriarum vice, impetrant: collecta ad internas functiones

A animalium ſpirituum diſpendia reſarcit; vitalis potentia in læuo cordis ſinu ſpiritus vitales exactiùs elaborat; facultas naturalis in alimenti decoctionem impenſiùs incumbit, cæteráque ſuarum partium munia expeditiùs abſoluit.

Vtique ſomni & vigiliç reciprocatione, vitæ ſalutiq; animantium mirificè natura conſuluit. Non ſolùm quia iſthæc viciſſitudo, vt in cæteris ferè naturæ rebus, iucunda eſt; vt *Viciſſitudo iucunda.*
B Tertullianus in lib. de Pallio, & Seneca in lib. de Tranquil. vitæ, c. 15. luculentè oſtendunt: ſed quia eius beneficio apta corporis conſtitutio ſeruatur, viréſque inſtaurantur & reficiuntur. Debent tamen hæc duo per alternas vices mutuò attemperari. Námque inprimis vigilia, ſi modum excedit, magnā affert corpori noxam; vt probat experientia, docétque *Immodica vigilia incommoda.* Hippocrates libr. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ & intempeſtiuæ lucubrationes, ſpiritus exhauriunt, conſumpto vitali
C ſucco maciem inuehunt, cruditates pariūt, vires labefactāt, ſenſuum functiones debilitant, ac nonnunquàm etiam nimia ſiccitate delirium & inſaniam, & denique mortem afferunt. Qua de re conſulendus Galenus comm. 2. ad 1. Prorhet. tex. 29. & lib. 7. Aphor. comm. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de ſanit. tuend.

Similiter ſomnus, niſi moderatus ſit & tempeſtiuè adhibeatur, non parum officit valetudini; vt monet Hippocrates 2. Aphor. 3. & *Immoderati & intempeſtiui ſomni detrimenta.*
D Auen-roës 6. Collig. cap. 4. laxat enim membra, calorem natiuum hebetat, grauat caput, ſtupidos, ſocordes, obliuioſos, ad vitia procliues reddit, ádque ſubeundos labores, réſq; libero homine dignas ſuſcipiendas pigros & inutiles. Maximè verò ſomnus immodicus indigna res eſt iis, qui ſe bonarum artium ſtudiis dediderunt: tum quia non iacet in molli lecto ſapientia; tum quia non decet ſapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vi-
E gilia conſiſtit, mortis imagine commutare, & vitam, quæ homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

Præbuit certè vigilandi exemplum Philoſophis eorum princeps Ariſtoteles, qui (teſte Laërtio in eius vita) cùm ſe ad quieſcendum componeret, ſolitus erat æneam ſphæram tenere in manu, pelui ſubiecta: eo conſilio, vt cùm dormientis manu excuſſum pondus in ſubditum vas æneum decidiſſet, ſono *Ariſtotelis vigilia.*
F illius excitatus ſtudium repeteret. Sed quid mirum, feciſſe id Philoſophum, cùm ſimile quid paſſim obſeruet gruum reſpublica; vt ſcripſit Plinius lib. 10. Nat. hiſt. c. 23. & Plutarchus in lib. de anim. induſtr. Dum enim cæteræ capite ſubter alam condito quieti ſomnóque indulgent, vnaquæque earum per vices nocturnis temporibus excubias agit, lapillum pede ſuſtinens, qui laxatus ſomno & decidens indiligentiam coarguat.

Illud hic adiicimus: cùm ſalubris ſomni ratio mul

Digitized by Google

rio multis conſtet rebus, nihil ad id tantoperè curandum, quàm vt temporis ratio habeatur. Eſt autem aptiſſimum ſomno tempus nocturnum, propterea quòd ipſum noctis ſilentium quietem aduocat, & circumfuſi aëris frigiditate innatus calor faciliùs ſeſe colligit, & ad interiora reuocat: cùm ſomnus, vt Ariſtoteles cap. 3. huius libri aſſerit, antiperiſtaſis quædam ſit naturæ conueniens. Nec inſcitè Naſo Poëta lib. Transform. 11. regiam ſomno ædificauit propè Cimmerios, quorum regioni fingitur nox atra perperuò incubare; referente Tullio 4. Tuſcul. quæſtionum, & Strabone lib. 1. Geogr. Itaque rectè Seneca lib. 22. Epiſtol. 123. eos reprehendit, qui, vt quidam in eadem vrbe Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt: quos appellat lychnobios, id eſt, *lucernarios*: atque eiuſmodi homines contra naturam viuere. Quod factitaſſe Heliogabalum Romanum Imperatorem, teſtatur Lampridius in eius vita.

Quòd ſomnus omnibus animalibus competat: & num ab eo, an à vigilia vitam auſpicemur?

CAPVT IV.

Cælius lib. 20. cap. 7

CONuenire autẽ ſomnũ omnib. animantibus, perſuadet tum communis eius neceſſitas, tũ authoritas Philoſophi, hoc in lib. c. 2. & 4. de Hiſt. anim. c. 10. Ac de aquatilibus id confirmat Plinius lib. 10. Nat. hiſt. 75. quia ipſa etiam quiete cernuntur placida ſeu ſoporata, neque aliud quàm caudas mouẽtia, & ad tumultũ aliquẽ expauẽtia. De thynnis id confidentiùs affirmatur, quia iuxta ripas dormiũt: itémq; de balænis, & delphinis qui ſtertentes etiam audiuntur. Scribit Plutarchus in li. de anim. induſtr. cùm Delphinus ſine motu eſſe non valeat, (eſt enim, inquit, *illi idem vitæ motúsque finis*) vbi ſumno indulgere vult, ſubleuare in ſummam aquam ſeſe, ac ſupinum corpus demittere per maris alta, æſtúque deferri, tantiſper dum in vada impingat, vbi excuſſo ſomno ronchóque edito ad ſummum rurſus meat, ac pronus labitur motu ad quietem mirificè compoſito.

Porrò docet Ariſtoteles libro 5. de Gener. anim. cap. 1 hominem primæ ætatis ingreſſu plus quàm cæteros animantes ſomno deditum eſſe. Namq; intra parentis viſcera totum ferè tempus dormiendo cõſumit: ſimilitérq; à principio, cùm in lucem prodiit, partem maiorem temporis ita degit. Cuius rei cauſam eſſe ait, quia imperfectiſſimus omnium perfectorum partiũ exoritur, & incremento partis ſuperioris exſuperat, atq; adeò vaporibus in capite affluit. Habet autem pro magnitudine ſui corporis maius cerebrum, quàm cæ-

Cur homini maius cerebrũ, quàm cæteris animantibus.

tera animantia, vt liberiùs & abſolutiùs in eo perficiantur internorum ſenſuum operationes, quæ ad intelligendi munus obeundum neceſſariæ ſunt; vt alibi diſſeruimus.

Quæri ſolet, *vtrúmne homines à ſomno, an potiùs à vigilia vitam ordiantur?* Quòd à ſomno, argumentum eſt, quia natura non niſi gradatim, ac per medium ab vno extremo ad aliud peruenire conſueuit: ſomnus autem viuendi ac non viuendi interliminium eſt; ita vt qui dormit, neq; omnino viuere, neq; non viuere videatur: ſiquidẽ viuitur potiſſimùm vigilia, propter ſenſum. Huic dubitationi occurrendum eſt, cùm nõ dicatur propriè ſomnus, niſi à quo quis expergiſci poteſt (vt Ariſtoteles loco, quem paulò antè indicauimus, & hoc in libro cap. 1. docet) & infantes intra matrum viſcera primis diebus propter humiditatis affluentiam, organi imperfectionem, ſenſuúmque hebetudinem expergiſci nequeant, non dici eos propriè tunc dormire: proindéque hominis vitam nec à vigilia, nec à ſomno propriè accepto inchoari; ſed à torpore illo, per quem ad vigiliam quaſi per medium tranſit.

Non fuiſſe à ſtatu innocentiæ ablegandum ſomnum.

CAPVT V.

ILlud ſcitu dignum, *an Adamus eiúſque poſteri in ſtatu innocentiæ ſomnum capturi eſſent?* Nonnulli, quorũ meminit D. Thom. in 2. d. 19. q. 1. art. 3. negant: quibus ea ratio adſtipulatur, quòd ſomnus (docente Ariſtot. hoc in lib. c. 2) inſtitutus à natura ſit, ad quietẽ viriúmque reparationem; homines autem felici illo ſtatu nec laborem, nec diſpendia vlla ſenſiſſent. Nec obſtat, quòd Sacræ paginæ authoritas Geneſ. 2. aſſerit immiſſum fuiſſe Adamo ſoporem, cùm ab eius latere diuulſa eſt coſta ad corpus Euæ exædificandum; non inquam obſtat, quia ſopor ille ecſtaſis potiùs fuit, quàm ſomnus, vt affirmat D. Auguſt. 5. de Geneſ. cap. 15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus ſecretiore cœleſtis Numinis afflatu incarnationis myſteria cognouit. Quod vtique ſignificauit illis verbis: *Hoc nunc os de oſſibus meis.* Sic enim ea interpretatus eſt D. Paulus Epheſ. 5. cùm dixit: *ſacramentum hoc magnum*, &c.

In eámque partem magis inclinat Alẽſis 2. p. q. 89. mẽb. 3.

Verùm D. Thomas loco citat. probabilius cenſet, & in 1. part. quæſt. 94. artic. 4. & quæſt. 93. artic. 3. diſertè affirmat, & quidem meritò, etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſe dandum ſomno locum: non ei, qui ex laſſitudine aut morbo oriretur (is enim defectum argueret) ſed quem duntaxat pura & ſuauis alimenti vaporatio alliceret. Eſt enim hæc genuina & naturalis affectio ad totius animantis perfectionem attinens. Itaque licèt ſomnus in noſtra

Idẽ probat Tertullianus in lib. de Anima cap. 43.

ſtra hac mortali vita comparetur, obſeruiatque ad virium iacturam reſarciendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis diuinis muneribus ſupra naturæ conditionẽ fruerentur, ad ſolam oblectationem & ſinceram voluptatem obdormiſcerent, cùm vellent. Nec concreti vaporis colluuio caput degrauaret, ſed moderata purioris halitus copia ad quietem, hoc eſt, ad externarum functionum ceſſationem ineundam blandè inuitaret, ac deliniret. Igitur ſopor ille primi parentis reuera ſomnus fuit, vt eſt communis Patrum aliorúmque auctorum interpretatio. Vnde & D. Thomas ex eo loco Geneſeωs colligit, 1. p. quæſt. 97. articul. 2. Adamum in ſtatu innocentiæ dormiiſſe: idque indicant verba illa, ***immiſit Deus ſoporem.*** Vbi vox Hebræa, ***tardemach***, non quemlibet ſomnum, ſed grauem ſignificat: pro qua vertit Aquila *κατὰ ὀχρὰν* quaſi totius vigiliæ lapſum: Symmachus *μεκρὸν*, id eſt *profundum ſomnum.* Fuit tamen is ſomnus à Deo iniectus: & quia in eo mens Adami ſupra naturę conſuetudinem modúmque ad diuinorum myſteriorum contemplationem euecta eſt, ecſtaſis ſimul fuit.

Quomodo animal expergiſcatur, & à ſomno ceſſet?

CAPVT VI.

DVpliciter ceſſat animal à ſomno: videlicet aut ſponte ſua, tuncque propriè dicitur expergiſci; aut aliena vi & interpellatione. Prior ceſſatio tunc datur (vt explicat Themiſtius hoc loco capite vigeſimo tertio, ſuæ paraph. ex doctrina Ariſtot. in extremo huius libr. c.) cùm primùm abſoluta & profligata concoctio eſt: cúmque intimus calor, qui ambientis frigoris metu in anguſtum ſe contulerat, tandem victis difficultatibus, & ſuperior factus, è latebra emicat: quod non antè accidit, quàm ſanguinem fæculentum & turbidum à puro diſcreuerit: eſt enim tenuiſſimus, qui in caput mittitur; admodum verò craſſus, qui inferioribus partibus mandatur. Igitur quamdiu ſanguis ex cibo indiſcretus eſt, ſopor infuſus durat: nec antè ceſſat, quàm ſincerus ad ſuperas partes, ad inferiores autẽ craſſior euadat: quod cùm factum eſt, animalia, quaſi onere quod cibis afferebatur depulſo, excitantur & vellicantur è ſomno.

Itaque huius ſententiæ ſumma eſt: *tunc expergiſci animal, cùm decoctio vi naturalis caloris, qui ſe ad id collegerat, peracta eſt*: tunc enim calor & ſpiritus robuſtiores effecti, ad externa organa diffunduntur. Quod intelligẽdum eſt de celebri, & maximè naturæ conuenienti expergefactione: vt aduertit hoc loco Buridanus quæſtion. 6. Contingit enim

A non raró, expergiſci animal etiam ſponte ſua ob alias cauſas, ante peractam coctionem; imò & interdum, cùm non præceſſit propria alimenti decoctio: vt cùm excitatus fuit vapor ex recrementitiis humoribus, qui ventriculo inſidebant. Verumenimuerò vniuerſalior & communis cauſa, ob quam expergiſcuntur animantia, eſt, quia panduntur meatus, per quos ſpiritus animales tranſmeant: panduntur autem ordinariè, ſi animal rectè
B ac probè ſe habeat, poſtquàm vapores, qui eos occludebant, calore cerebri conſumpti ſunt.

Quod verò attinet ad eam ceſſationem à ſomno, quæ exteriùs procuratur; vt cùm quis alium clamando excitat, dubitârit quis, quónam pacto id fieri poſſit? Nec enim, qui ita ſomnum rumpit, aliter excitatur, quàm clamoris perceptione: non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cùm audiendo
C officina deſtituta ſit inflexu cerebri & ſpiritibus, quorum miniſterio ſenſiones perficiuntur. Reſpondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in ſuis comment. ſuper 3. Gal. de loc. aff. & Valleſio libro 4. Contr. medic. & philoſ. & Fracaſtorio lib. 2. de Intell. inſtrumenta externorum ſenſuum in dormientibus non omnino priuari influxu cerebri; nec ita deſeri à ſpiritibus animalibus, vt non eis aliqui ſuppetant, quorum operâ ſaltem vehementia ſenſibilia percipere valeant. Ita-
D que cùm quis dormientem inclamat, anima appulſu ſoni & auditoriæ imaginis ſtimulata, ad audiendi actum concurrit, ſonúmque dignoſcit: primò quidem obſcurè & quaſi per vmbram; mox clariùs ac diſtinctiùs, ſubindéque expultrici vi conatum faciens maiorem immittit ſpirituum copiam, quorum irruptione ſenſus communis aditus, viæque ad ſenſoria, pariter reſerantur, atque ita qui antea conſopitus erat euigilat. Sunt tamen non-
E nulli, qui ægrè à ſomno excitari conſueuerunt, ita vt etiam pulſati vix ſibi reddantur, cuius rei cauſa eſt, quia pauciores vel hebetiores ſpiritus in organis ſenſuum retinent, aut obſtructiores habent meatus.

De iis, qui dormientes obambulant.

CAPVT VII.

F CIrca eos verò, qui ſopore affecti à lecto ſurgunt, & huc illuc obertant, quæret aliquis, *num ſimpliciter experrecti dici debeant, an dormientes*? Cùm enim ſui compotes non ſint, dormire vtique videntur. E contrario tamen quòd non dormiant, ſuadet ea ratio: quia ſi ij virtuti motrici muſculis inſidenti, animales ſpiritus è cerebro communicant ad membrorum motum exercendum, cur

De his Ariſtot. hoc in lib. ca 2 & 5. de gener. ani cap. 1. Cælius lib. 16. cap 33.

Digitized by Google

cur non etiam eoſdem ſpiritus organis ſenſuum impertient ad ſua obiecta dignoſcenda? Atque ita verſabantur per id tempus ſenſus externi in opere & vigilia.

Explicatio propoſitæ difficultatis.

Huiuſce controuerſiæ dilutio hæc ſit: cùm ad ſomnum requiratur omnium ſenſuum ligatio, & ad vigiliã ſufficiat vel vnius ſolutio, vt à nobis antè declaratum fuit; cenſendum erit, iis, qui prædicto modo è lecto ſurgunt, non ſimpliciter ineſſe ſomnum, ſed modum quendam ſomni imperfectum, & quaſi dimidiatum: quandoquidem non eſt negandum, eos tactu, etſi obſcuro, vti, dum terrã pulſant, dum ſe veſtiunt, dum fores pandunt, dum arma corripiunt, aliáque faciunt eiuſmodi, quæ non ſine aliqua tactilium perceptione exhibentur. Neque refert, quòd interim ſui compotes non ſint: ad vſum námque rationis requiritur internorum ſenſuum ſolutio; quæ tamen non arguitur ex eo, quòd aliqua externa facultas euigilet, & in opere verſetur. Cauſa verò, cur ij qui dormientes ambulãt, etſi nullo ſenſu externo perfectè vtantur, nihilominus actum virtutis motricis gnauiter perfectéque exerceant (ſæpe enim longa ſpatia haud aliter quàm vigilantes conficiunt; & vt cætera huius rei omittamus exempla, narrat Galenus 2. lib. de motu muſc. cap. 4. aliquando ſe integrum ferè ſtadium dormiendo peregiſſe) cauſa inquam eſt, quia, vt Vega in 3. Galeni de loc. aff. animaduertit, via, per quam cerebri facultas ad motum pectoris & artuum influit, alia eſt & laxior, quàm ea per quam in ſenſuum externorum officinas illabitur. Quo fit, vt non æqualiter potentia motiua & ſenſitiua exterior, à ſuis functionibus ſomno impediatur; præſertim cùm imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, ſæpe in dormientibus fortior ac vehementior ſit, vtpote cui tunc ratio non obſiſtat.

Duo præterea aduertenda hîc ſunt. Alterum: *vim loco motricem in iis qui dormiunt, non ſolùm tunc cùm obambulant operari; ſed etiam cùm decumbunt haud omnino officio ſuo deeſſe*: vt affirmat Galenus libro 2. de motu muſc. quandoquidem & tunc loquuntur; & paruum aliquod corpus flexis digitis prehenſum ſeruant; & inferiorem maxillam diſcedere à ſuperiori non ſinunt, niſi admodum defeſſi ac torpidi ſint; & aërem reciprocando attrahunt reuocántque, quæ omnia non niſi miniſterio atque operâ motoriæ virtutis exhibentur. Alterum: *id quod diximus ſuperiùs, eos qui inter dormiendum ambulant vti ſenſu tactus, non ita accipiendum, quaſi interdum non aliquo alio ſenſu pariter vti ſoleant*: cùm Ariſtoteles 5. de gener. anim. c. 1. eiſdem videndi actionem tribuat: cùm item ij, qui inter dormiendum loquuntur & ad interrogata reſpondent, audiendi ſenſu vtantur. Noſtra igitur ſententia eſt, ſemper eos aliquo tactu vti, licèt obſcuro, vtcunque circa aliorum ſenſuum functiones

A ſeſe habeant. Sunt autem magna ex parte huiuſmodi ambulones ſuopte ingenio inquieti, agiles, & multis ſe negotiis immiſcentes, quos ardeliones vocant. Vnde ex natiua ſenſuum viuacitate curſitatio illa oritur.

Quid cauſæ eſſe videatur, cur galli ſtato noctis tempore expergeſiant & canant?

B

CAPVT VIII.

SVam habet in Philoſophia conſiderationem, alitum gallorum definitis intempeſtę noctis ſpatiis experrectio cũ cantu. Hos ait Plinius libro 10. Nat. hiſt. 21. excitandis in opera mortalibus, rumpendóque ſomno naturam genuiſſe. *Nôrunt*, inquit, *ſidera, & ternas*
C *interdiu horas cãtu diſtinguunt: cũ Sole eunt cubitum, quartáque caſtrenſi vigilia ad curas laborémque reuocant: nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diémque venientem nunciant cantu, ipſum verò cantũ plauſu laterum.* Affirmat tamen idem Plinius lib. 29. cap. 4. ſi eorum collo circulus è ſarmentis addatur, non canere: cuius rei fides penes auctorem maneat. Licèt verò id, quod aſſerit de diſtinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas, fictitium
D ſit, vt experimento comprobatum eſſe docet Scaliger Exercit. 239. in Card. nihilominus quid cauſæ ſit, cur gallinaceus circa noctis medium canat, quod verum eſſe nemo ignorat, id inquam à multis quæſitum, à nullo fortaſſe hactenus inuentum. Omiſſis aliorum placitis, quæ videre eſt apud Scaligerum loco cit. Cælium lib. 16. Antiq. lect. cap. 13. Duæ ſunt hac de re celebriores ſententiæ. Vna Democriti, vt refert Tullius lib. 2. de Nat. Deor.

Opinio Democriti.

E aientis excitari tunc gallum & canere, quòd quiete ſatiatus ſit, ac mirificè recreatus, depulſo de pectore & in omne corpus diſtributo cibo. Altera exiſtimantium, gallum eſſe auem ſolarem, in eúmque peculiariter ſolem influere potiſſimùm, cùm poſt noctis medium ad noſtrum Orientem vergere incipit; idque in cauſa eſſe, cur tunc gallus experrectus canat, quaſi planetæ ſuo congratulatus.

Sententia aliorum.

F Ex his duabus opinionibus, etſi prima ad veritatem propiùs accedat; neutra tamẽ omnino ſatisfacit. Non prima; quia non explicat, cur cæteræ cantatrices aues non eodem tempore excitentur & canant: non ſecunda; tum quia liberè confugit ad cœleſtem influxum: tum quòd ſæpe galli ante mediam noctem cantum edunt, ſæpe multò pòſt. Dicendum videtur: vt ſingulis animantium ſpeciebus conuenit peculiaris inſtructus & inclinatio, orta à certis qualitatibus & temperie vnicuique ſpeciei propria: ita gallinaceo ex vi natiui ſui

Singulis animantium ſpeciebus peculiaris inſtinctus.

Digitized by Google

tẽperamẽti (quod prȩcalidum eſt, ac facilè cibos digerit) competere, vt ei ordinariè circiter mediam noctem ſoluātur ſenſus, eodémq; tempore eidem à proprio phantaſiæ inſtinctu cantum & alarum plauſum imperari: atque hanc eſſe tum expergefactionis, tum cantus cauſam. Quare nihil mirum, ſi non idem accidat cæteris auibus, cùm non omnes eodem temperamento & inſtinctu præditæ ſint.

Solutio problematum, quæ ad ſomnum pertinent.

CAPVT IX.

DIcemus nunc aliquot problemata, de rebus ad ſomnum ſpectantibus. Primum ſit: *Si cerebrum calidum eſt, non frigidum, quo pacto vapores illuc perlati eius frigiditate addenſantur, & meatus occludunt?* Reſponſio: Ariſtoteles 3. huius lib. affirmat, cerebrum eſſe omnium quæ in animali continentur frigidiſſimum: cuius effati veritas alibi à nobis excutienda eſt. In præſenti dicimus ſaltem, cerebrum multò eſſe frigidius corde, & ſpiritibus qui è cordis ventriculo emicant; haberéque eam frigiditatem, quȩ ſatis ſit ad ſtomachi halitus addenſandos. Quod Ariſtoteles apta ſimilitudine expreſſit loco citato. *Quemadmodum*, inquit, *vapor, qui Solis calore è locis humidis exhalatur, cùm ad mediam aëris regionem peruenit ob algorem eius loci perfrigeratur, coactúſque & in aquam verſus ſuo pondere ad ima labitur: ſic vapor ventriculi, quantumuis calidus, vbi innati caloris vi ad cerebrum appulit, eius frigore coaceruatus & confertus deorſum truditur.*

Sentẽtia Ariſtot. de frigiditate cerebri.

2 *Cur externæ facultates opere laſſantur, & quiete ſomnóque indigent; non ita verò facultas nutriendi, quæ in otio nunquam eſt?* Reſponſio: quia externæ facultates munus ſuum obeunt interuentu animalium ſpirituum, qui dum potentiæ incũbunt in opus abſumuntur (ſunt enim prætenuis & euanidæ ſubſtantiæ) iiſque abſumptis neceſſe eſt defatigari potentias: vis autem nutritoria, ex communi Philoſophorum placito, nec eiuſmodi ſpiritibus, nec virtute per illos è cerebro influente indiget. Quòd ſi opus habet ſpiritibus naturalibus quos quidam à vitalibus & animalibus diſtinctos ponunt, ij non intereunt aut deficiunt, dum nutriens facultas operatur: quin verò ab ipſa tunc gignuntur, & elaborantur, vt in progreſſu explicabimus. Quo fit, vt huiuſce potentiæ functiones cum labore & laſſitudine coniunctæ non ſint: proindéque nec quietem deſiderent.

Spiritus animales.

3 *Si ſomnus fit adacto intus calore, labor autem motúſque corporis calorem ad extimas partes diffundit, qui fieri poteſt, vt labor ſomnum inducat?*

A Reſponſio. Quia calor, qui agitato corpore ſparſus fuerat, quieſcente ad interiora colligitur.

4 *Si fatigatio ſudore eiecto membra exſiccat, quonam pacto defeſſis halituum copia ad ſomnum accerſendum ſuppetet?* Reſpon. Quia etſi corporis fatigatio ſudorem egerat, alia tamen ex parte humores concretos, quos inuenit, niſi admodum frigidi ſint, liquefacit: qui vice alimenti expirant & vaporant. Quòd ſi eiuſmodi humores, vel aliud quid ſimile quod
B expirationem edat, non ſubſit, quantumlibet ſe calor interiùs condat, vigilia laborem excipit, vt interdum fit.

5 Cur melancholici parùm dormiunt, cùm alioqui edaci auiditate ſint? Reſp. Quia in iis, quorum prægelida natura eſt, multa euaporatio vi caloris inteſtini efferri non poteſt, talis verò affectio melancholicis conuenit, qui tamen edaces ſunt, quia, vt declarat Ariſtoteles c. 3. huius lib. & Themiſt. cap. 18. ſuæ
C paraph. ſiccam & prȩtorridam habent temperaturam, nec hauſto cibo perfruuntur; graſſante & nutrimenti conceptacula obſidente atra bile, quâ redundant.

Melãcholici cur parum dormiant.

6 *Quo pacto ſomnum Lactuca inuehit, ſi frigida eſt, & euaporatio calore indiget?* Reſp. Lactuca etſi frigida ſit, ita nihilominus fumoſa eſt, vt alieno calore facilè vaporem edat.

7 *Cur plerúmque ij, qui ſe multo, ac præſertim vario cibo ingurgitarunt, ſomnum ægrè capeſſunt, etſi ad id conatum faciunt?* Reſp. Qui vt ignis
D congeſtu lignorum, ita natiuus calor nimio cibo ſuffocatur & obruitur, ac tardè decoquit: tarda autem decoctio ſerò ac ſegniter vaporem exhalat. Idque potiſſimùm accidit, cùm diuerſi generis eduliis plenus eſt venter. Nam cùm alia tardiùs, alia citiùs in chylum vertantur, coaceſcit ſtomachus, & ab officio ſuo impeditur: tum etiam frequens eructatio huc illuc corpus verſat, nec halitum rectâ via in ſublime rapi ſinit.

E 8 *Cur Æthiopes ſuapte natura aridi ſomnolenti ſunt, maximè per æſtatem?* Reſp. Quia, vt Aphrodiſæus animaduertit, illis qui aceruant in capite pituitam (quod veriſimile eſt facere Æthiopes ob natiui caloris, etſi aſſcititio abundent, exiguitatem) ea per æſtum liquata defluentéque ſomnus obrepit: quibus verò caput purum eſt & excrementis vacans, exſiccato cerebro vigilia ſequitur.

9 *Cur primus ſomnus arctior eſſe ſolet?* Re-
F ſponſ. Quia initiò maior humoris copia in ſuperas partes euadit: quæ vt paulatim abſumitur, ita ſomnum gignit liberiorem. Hinc & infantuli, vti diximus, primo ætatis ingreſſu alto ſopore opprimuntur, quia calidi ſunt & præhumidi, adeò vt quinque menſibus ceruicem non inflectant. Vnde etiam Ariſtoteles hoc lib. cap. 3. vſum vini, quòd halitibus plenum ſit, tam ipſis, quàm earum nutricibus, intercidit.

De aſſiduo infantium ſomno.

10 Cur

Digitized by Google

Ariſt. 3. ca. 1. omni lib.

10 *Cur ij, quibus venæ non apparent, ſomniculoſi ſunt?* Reſp. Quia per venas anguſtas, quales hi habent, ægrè humor è cerebro deſcendens effluit, ſed in ipſis diu inſiſtit, ſomnúmque porrigit: non ſecus atque per fiſtulas graciles aqua guttatim & lentè decurrit, per amplas celeriter elabitur.

11 *Cur dormientes vſu rationis deſtitui dicuntur, ſi vniuerſalia apprehendunt, ſi diſcurrunt, ſi diſputant, ſi conſultant, ſi iudicant?* Hæc enim omnia ſomno conſopitos non rarò exhibere, docet experientia. Reſp. Quia tunc non adimitur intellectui facultas operandi, ſed liberè operandi. Adimitur verò eis talis libertas, quia perfecta intelligendi ratio, quæ libertatem comitatur, pendet à ſolutione internorum ſenſuum; cùm oporteat intelligentem ſpeculari phantaſmata: interni autem ſenſus tunc ſolùm dicuntur ſoluti eſſe, cùm rectè & ordinatè operantur; quod obtinere non poſſunt, dum cerebri meatus obturati ſunt: interim namque ſemper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat ſenſuum officinas, eorúmque operationes turbat.

Lege D. Tho. 1. p. q. 84. artic. 8. ad 2. & in 4. d. 9. q. vnic. art. 4. q. 1. ad 4.

12 *Cur glires, dum hyeme dormiunt, maximè pingueſcunt?* Vnde eorum quidam apud Martialem ſic ait:

Lib. 13.

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore ſum, cùm me nil niſi ſomnus alit.

Reſp. Quia dum hyberna latebra ſeſe continent, obtorpeſcit in eis calor: iſque cùm lentè admodum carpat natiuum humidum, conuertit in eorum ſubſtantiam pituitam intus aſſeruatam, eáque paſti dilatantur.

13 *Cur triſtitia ſomnum adimit: cur ſomnus triſtitiam leuat?* Reſp. Quia triſtitia, in homine præſertim cogitabundo, propter occupationem imaginatiuæ, coctionem deprauat; vaporem dipeſcit, humidum conſumit. Quod item ob eandem cauſam præſtat meditatio & lectio; etſi hæc interdum ſomnum aduocent, cùm videlicet is, qui meditatur aut legit, ita eſt affectus, vt vaporum copia, membris ſenſibúſque & animalibus ſpiritibus tūc magis quieſcentibus, in cerebrum euecta intentionem & applicationē animi torpidam reddat, ac tandem meatus occludat: eadémque cauſa eſt, cur blandus aquarum decurſus ſomnum conciliet. Lege Ariſtotelem in problem. ſect. 18. q. 7. Quod attinet ad rationem: ob quam ſomnus triſtitiam leuat, D. Thomas 1. 2. q. 39. artic. 5. id ita explicat: *Cùm triſtitia repugnet vitali motioni corporis, quæcunque corporis affectionem in vitalis motionis ſtatum reducant, ea triſtitiam oppugnant minuuntq́; ſic verò ſeſe habet ſomnus: quandoquidem reparat ſpiritus, quorum miniſterio fit motus, eſtq́; commune naturæ ſubſidium. ſpeciatimq́; ob id triſtitiæ alleuamentum eſt, quia triſtium rerum cogitationem amouet, & melancholici humoris malitiam emendat. & ſpiritus turbidos atq́; obſcuros, cauſam ſobolemq́; mœroris, abſumit.*

Somnus cur triſtitiæ alleuamentū.

A 14 *Si ſomno calor ad viſcera cogitur, quonam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promouetur, ſomni quàm vigiliæ tempore exactior eſt?* Reſp. Inprimis, quia artuum quies non parum iuuat decoctionem, quatenus minor ſpirituum copia tunc effluit, quàm vigente motu. Secundò, quia licèt ineunte ſomno coëat calor in præcordia, poſtea tamen ſeſe in totum corpus diffundit: vnde eſt, quòd extimæ partes corporis, quæ initio ſomni frigent, eodem procedente recaleſcunt. B

15 Cur ſomnus poſt nimiam & ſubitam corporis exinanitionem auget debilitatem fractionémque, imò & nonnunquam deliquium importat? Reſp. Quia ſomnus reſiduum illud caloris, quod in membris ſupererat, introrſum reuocat: ſicque moles corporis calore & ſpiritu deſtituta collabaſcit.

16 *Cur ſudorem ſomnus mouet?* Reſponſ. Quia vt dormiēti meliùs, quàm vigilanti alimentum decoquitur; ita per ſomnum copioſior halitus à viſceribus ad cutem educitur. C Vbi ſciendum, ſi vapor corporis extima petens difflatur, nec in obſtacula impingit, confeſtim euolare: ſi verò impingit, per moram in ſudorem concreſcere: quod frequenter accidit corpore conſopito & quieſcente, quoniam nullo tunc motu halitus diſſipatur, nec in poros ita laxos, quos motus aperire ſolet, incurrit. Cur autem nonnulli, vbi ſe ſomno tradiderint, confeſtim ſudant, cauſa eſt: quia D retentrix facultas, deſtituta à calore in viſcera fugiente, humorem, quem veluti prehenſum tenebat, dimittit; non aliter quàm in deliquio mentis, quo totum corpus repentino ſudore madet.

Lege Galenum, in lib. Hippoc. de vict. rat. in morb. acu.

17 *Cur ſomnus matutinus iucundior eſt?* Reſp. Quia Solis remeantis propinquitas è noſtris corporibus halitus ſoporiferos denuò excitat: ſicuti & ex aliis corporibus vapores. Vnde E eſt, quòd paulò antequàm diluceſcat aër obſcurior ac tenebroſior fit, quàm eſſet cùm Sol longiùs abeſſet; occupante videlicet & obſcurante aërem vaporum copia, quam aduenientis Solis calor exciuit.

Paulò antequā diluceſcat, cur aer obſcurior redditur.

18 *Cur veſpertinus ſomnus potiſſimùm damnatur.* Reſp. Quia id tempus maximè importunum eſt. Recedente enim Sole, qui innatum calorem fouet, noxia omnia plus incommodant: eſt autem omnis ferè diurnus ſomnus F noxius.

19 *Cur ſupra dextrum latus ſuauiùs ſoporamur?* Reſp. Cauſam reddit Ariſtoteles in probl. ſect. 6. qu. 5. & 7. Quia hac ratione magis quieſcit immotáque conſtituitur dextera pars, quæ motus principium eſt, & diurno labore magis fuerat defatigata. Vel vt alij explicant, quia cùm ventriculi os ad ſiniſtram vergat, ſi in læuam recumbas, neceſſe eſt alimentum offendere, grauaréque ſtomachi orificium: ex quo turbatio ſomnique interru-

Lege Plin. lib. 25. ca. 4.

Digitized by Google

ptio oritur. Vnde medici iubent eos, qui purgatoria medicamenta ſumpſerunt, aut quibus aliunde vomitus timetur, ſupra dextram, minimè verò ſupra ſiniſtram cubare. Si autem probæ coctionis exacta ratio habenda ſit, ea, docente Auicenna 3.p.doct.2.quæſt.poſtulat, vt primò in dextram decumbamus, ne cibus innatet, fluctuétve: deinde noctis decurſu in læuam, vt hepar ventriculo inſidens decoctionem promoueat: tandem ſub lucem rurſus in dextram: hac enim varietate alimentum, vt olla igni hinc inde appoſito, commodiùs ac vehementiùs incaleſcit.

20 *Quamobrem Muſica ſomnum iucundè allicit?* Reſp. Quia anima ad cantus intenta, reliquorum ſenſuum quaſi oblita, ſpiritus ad eorum officinas immittere deſinit, eoſque ad audiendi organũ aduocat: ij verò humidum, ſi quod ibi inueniunt, in halitum ſoluunt. Atque ita tum reliqui ſenſus ſpiritibus deſtituti, tum auditus ipſe ob excitatum vaporem facilè ſoporantur: omniúmque ſenſuum iucunda quies exiſtit.

Aliter Aphrod. lib. 1. probl. 119.

21. *Quam ob cauſam ſomnus grauib. morbis laborantibus, præſertim ſi ieiuni ſint, interdum valde nocet?* Reſp. Quia in iis calor, dum ſeſe interiùs abdit, humores noxios colligit in præcordia, qui vitæ fontem inficiunt & ad interitum vocant.

22 *Si multa ſunt animalia deſtituta corde & ſanguine, ac proinde ſpiritibus animalibus: qui nihil aliud ſunt, quàm partes ſanguinis tenuiſſima, in corde primùm, deinde in cerebro elaborata: qui fieri poteſt, vt vera ſint, quæ hactenus de ſomno diximus: videlicet, fieri impedita communicatione eiuſmodi ſpirituum è cerebro?* Reſp. Quia licèt non omnes animantes cor & ſanguinem habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportione reſpondens cordi & ſanguini, atque adeò ſpiritibus animalibus. Lege Ariſtotelem capit. 3. & 4. de ſom. & vig.

IN LIBRVM DE SOMNIIS.

Quid ſit Somnium, & quomodo accidat?

CAPVT I.

Continuata rerum ſeries poſtulat, vt cum Ariſtotele de Somniis agamus: ſiquidem Somnia affectiones ſunt ſomni, de quo proximo libro diſſeruimus. Et vt à rei ſubiectæ definitione auſpicemur. Somniũ (vt Ariſtoteles 1. & 3. huius libr. cap. explicat) *eſt viſum, quod in ſomno apparet:* ſeu, quod eòdem recidit, *eſt apparitio exhibita per internum ſenſum, in iis qui ſomno conſopiti ſunt.* Dicitur, *per internum ſenſum*, vt reiiciantur notiones intellectricis potentiæ, quas dormientes interdũ effingunt: quę nõ ritè ſomnia vocantur, vt Ariſtoteles loco proximè cit. ait. Additur, qui ſomno conſopiti ſunt, ad remouendas ſenſiones internas, quæ accidunt amentibus & phreneticis: quoniam hæc ſomnia non ſunt, cùm fiant ſolutis per vigiliam ſenſibus.

Definitio ſomnij.

Pro cuius rei intelligentia haud ignorabis, interim dum adhuc præcluſi ſunt meatus, per quos animales ſpiritus ad externos ſenſus inuehuntur, non raro accidere vt ſoluantur, & quaſi vinculo liberentur interni ſenſus, ſedata videlicet magna ex parte (nã ex toto dum ſomnus perſeuerat cohiberi non poteſt) vaporum agitatione & tumultu. Oſtendunt enim ſeſe, quę antea omnino latuerant, rerum imagines, per quas interni ſenſus operantur, idque clariùs, aut obſcuriùs, pro halituum paucitate vel multitudine, tenuitate aut craſſitie: hoc igitur cùm accidit, ſomniare animal dicitur.

Lege D. Tho. 1. part. q. 111. art. 3.

Modum autem, quo prædictæ imagines aut latent, aut ſe exſerunt, declarat Ariſtoteles 3. huius lib. cap. hac ſimilitudine: *Quemadmodum in aqua permota, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidem, ſed tortuoſa: quieſcente autem & ſtagnante aqua, res natiuo ſuo colore propriaque forma reſpondent: ita dormientibus euenit; dum enim vapores in cerebro errabunda motione addenſantur, aut imagines penitus obrutæ deliteſcunt, aut non niſi turbulenta quædam, & moleſta ac prodigioſa viſa exhibent: qualia ſæpe accidunt melancholicis & furentibus, & ebriis, aut febri laborantibus.*

Sed illud eſt in hac diſputatione valde ambiguum, *ad quos nimirum ſenſus internos pertineant ſomnia, à quibúſve ſpectris eliciantur?* Multorum ſententia eſt, partim ad ſenſum communem, partim ad cogitatricem vim ſpectare. Elici in ſenſu communi à ſpeciebus, quæ ad ipſum ex phantaſia perferuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quæ ad illam è promptuario memoriæ ſenſitiuæ commeant. Faciunt quippe huiuſce opinionis aſſertores phantaſiam, theſaurum ſenſus communis: & eam quæ peculiariter memoria ſenſitiua

Ad quos ſenſus internos pertineant ſomnia.

ſitiua dicitur, theſaurum potentiæ cogitatricis. Itaque horum iudicio cùm per ſomnum res ſenſatas apprehendimus, putandum eſt, id ſomnium effici in ſenſu communi, cuius obiectum ſunt res externis ſenſibus obnoxiæ: at cùm res non ſenſatas cogitamus, vel non ſenſatas inter ſe aut cum ſenſatis miſcemus, exiſtimandum tale ſomnium effici in cogitatiua, ad quam eiuſmodi apprehenſiones ex officio pertinent.

Sic cùm quis inter dormiendum videtur ſibi intueri hominem diſtricto gladio, iſthæc apparitio fit in ſenſu communi, quia eſt rei ſenſatæ: quòd ſi eundem percipit vt hoſtem & inimicum, cùm inimicitia ſit res non ſubiecta externis ſenſibus, talis apprehenſio exercetur in cogitatiua. Atque ita nonnunquam duæ potentiæ circa eiuſdem rei euentum hiſtoriamve ſimul occupantur; interdum vna duntaxat, prout materiæ ſubiectæ conditio & natura poſtulat.

De regreſſu imaginum ad efficienda ſomnia.

Porrò autem, quo pacto ſpecies ſomnia effecturæ ab vlteriori ſenſu ad priorẽ remeent, duplex ſententia eſt. Sunt qui dicant, vt imago ab ſpeculo ad oculũ reflectitur, ita ſimulachra à ſenſorio phantaſiæ quodam modo repercuti, redireque ſponte ad communem ſenſum, ſimiliterq; ab organo memoriæ ſenſitiuæ ad cogitatiuam. Alij credunt, non dari eam repercuſſionem, ſed traduci imagines vehiculo ſpirituum animalium. Aiunt enim, præter idola, quæ eiuſmodi cellulis recondita & in ſubſtantia cerebri impreſſa ſunt, è quibus potentiæ actiones ſuas eliciunt, dari alia ſpectra conſimilia, ſpiritibus inuſta, quæ eorundem ſpirituum opera huc illucque excurrunt: ita videlicet, vt imago Socratis, quæ inſidet in ſpiritu, adminiſtro & quaſi ſatellite phantaſiæ, ab eo traiecta aliam imprimat in ſenſum communem, qua is informatus rem ab illa repræſentatam apprehendat. Quandoquidem ſpiritus, vt alibi planum faciemus, animati non ſunt, fieriq; non poteſt, vt anima per ſpeciem hærentem in alieno ſubiecto vitalem eliciat actionem.

Ac quòd ſomnia hunc in modum fiant, hoc eſt, tranſuectione ſpecierum ab vno ſenſu ad alium baiulis ſpiritibus, videtur expreſſa Ariſtotelis ſententia hoc in lib. cap. 3. vbi generationem ſomnij declarans ait: *dormientibus plurimam ſanguinis copiam ad ſenſum principem delabi, & vnà motiones illas deſcendere, quæ in ea materia continentur; alia potentiâ, alia actu.* Ait verò in materia ſanguinis, ſiue in ſpiritibus, qui nihil aliud ſunt quàm tenuiſſimæ purioris ſanguinis particulæ, quaſdam motiones actu eſſe, quaſdam poteſtate: quia, vt explicat Themiſtius cap. 17. ſuæ paraph. quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent; aliquæ præſtò ſunt, principiúmque ſentiendi, id eſt, potentiam ad ipſarum vſum excitant.

Lege D. Thom. ad hunc locum 1. parte, quæſt. 111. artic. 3.

A Quod etiam Ariſtoteles eodem cap. illuſtrauit exemplo lignearum ranarum, aliquantulùm obſcure; ſed in hanc ſententiam, vt Leonicus eo loco eſt interpretatus: *Si quis ranunculos è ſubere, aut alio quouis ligno conficiat, numero quinque v. g. deinde eos in vas plenum aqua includat, & vnum quidem in vaſis fundo ſtatuit ſuperiniecto ſale; ſimiliterque alios tres, ſingulis ſale interpoſito, tandem verò in vaſis ſuperficie vnum apertum collocet: ex- B tremus hic qui cernitur ranunculus, proportionem habebit imagini actu, per quam nunc operatur anima; illi autem, qui conditi ſunt & ſale operti, iis imaginibus quæ poteſtate exiſtunt. Vt igitur prædicti ranunculi, ſi ſal liqueſcere & in aquam verti incipiat, paulatim ſe exſerent, & ordine ſuo apparebunt: ita imagines, quæ inundante vapore abſcondebantur, eodem impreſſo & euaneſcente ſeſe proferent, vt iam iis potentia vti queant, quæ antea nequibant.*

C

Alia ratio explicandi ſomniorum generationem.

CAPVT II.

QVonam pacto ex communiori philoſophantium ſententia ſomniorum generatio procedat, proximo cap. diſſeruimus: D vbi etiam oſtendimus, putâſſe Ariſtotelem, fieri inſomnia per deſcenſũ recurſúmve imaginum ad principem ſenſum, licèt num etiam in cogitatrice perficiantur, nihil omnino ex illius dictis elicuerimus. Verùm alia nobis in re propoſita occurrit opinio, quæ fortaſſe non diſplicuerit. Inprimis námque regreſſio illa imaginum minimè neceſſaria videtur, ſiue fiat per repercuſſionem, ſiue ſpirituum vehiculo. Repercuſſio enim tunc da- E tur, cùm aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud; cuius duritiem & repugnantiam quia vincere nequit, neque progredi vlteriùs valet, retrò commeat, aut diſſultat in latus. Quod ſimiliter accidit, cùm qualitas ab aliquo agente effuſa propter obſtaculum, id quod impingit, explicare ſe ampliùs per lineam rectam non poteſt, ſicque ſpatij longitudinem, per quam porrigenda eſſet, in ſe redeundo ſéque intendendo compenſat: quo F modo fit lucis reciprocatio, & productio echus. At quòd neutrum horum in ſomniis accidat, probatur. Nam prima illa repercuſſio conuenit ſolis corporibus: imagines autem non ſunt corpora. Quòd ſi quis reſpondeat, non repercuti imagines per ſe, ſed ratione ſpirituum, quibus à ſenſu externo in internum prouehuntur: id ex eo facilè coarguitur, quia ſpiritus non adeò vehementi & turbida agitatione in interna ſenſoria impingunt, vt ab iis eos retrogredi neceſſum ſit.

Non eſſe opus regreſſu imaginum ad ſomnia.

Digitized by Google

Præterea, ſi talis reflexio detur, vtique tunc dabitur, cùm imagines ab externis ſenſibus ad internos commeant: at inter dormiendum, vt facultates externæ feriantur, ita omnis commeatus ſimulachrorum, qui ab his ad internos in vigilia fit, omnino ceſſat. Vnde etiam liquet, non reuerberari ſpecies ab internorum ſenſuum officinis, eo pacto quo lux aut ſonus à corporibus quæ offendunt: ſiquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, niſi cùm accidentia incurrunt denuò in corpora, à quibus reflectuntur. At cùm ſomniamus, non tunc incidunt imagines in interna ſenſoria, ſed iam antè in iis inſculptæ fuerant.

Si quis dicat, non redire ſimulachra ad ſenſum communem, ſiue ad æſtimatiuam, ex repercuſſione facta ad ſenſoria; ſed reduci vectoribus ſpiritibus, qui ſomni tempore per internorū ſenſuum officinas diuagantur (quæ ratio tuendi prædictam regreſſionem communior eſt, ac longè quàm prima veriſimilior) id etiam non parum habet difficultatis. Sed aduertendum primò eſt, quod in libris de Anima ex profeſſo oſtendemus, videlicet: phantaſiam & memoriam ſenſitiuam non eſſe duntaxat potentias paſſiuas, quaſi nihil ipſæ operentur, ſed tantummodo ad aſſeruandas rerum imagines deſtinatæ à natura ſint; alioqui deterioris notæ eſſent quoad hoc, quàm ſenſus externi, quos conſtat non ſolùm obiectarum rerum ſpecies accipere, ſed earum interuentu in opere & actione verſari. Deinde, quia nemo inficias ibit, nos per imaginatricem vim ſiue phantaſiam multa imaginari & effingere, ac per memoriam ſenſitiuam recordari. Tertiò, quia receptum eſt in Philoſophorum ſcholis, eos qui bona ſunt phantaſia, id eſt, qui celeriter & acutè imaginantur, celeri ingenio præditos eſſe, faciléque diſcurrere: & qui æſtimatiua præſtant, hoc eſt, æſtimatricis potentiæ functiones excellenter adminiſtrant, iudicio eminere.

Phantaſiā & memoriam ſenſitiuam non eſſe potentias paſſiuas duntaxat.

Præterea ſupponendum eſt: omnia, quæ apprehendit ſenſus cōmunis, percipere etiam phantaſiam; itémque omnia, quæ cogitatiua cognoſcit, percipi à memoria ſenſitiua. Quod ex eo ſanè patet, quia phantaſia ſeruat typos omnium rerum, quæ cadunt ſub communem ſenſum, iiſq; ad notiones ſuas vtitur; cùm non ſit tantùm facultas patiens, vt oſtendimus: ſimilitérq; memoria ſeruat imagines omnium rerum, quæ ſub notitiā cogitatricis potentiæ veniūt, & eiſdem pari modo vtitur.

His ita conſtitutis, quòd ad gignenda ſomnia nullo pacto neceſſariū ſit ab vlteriori ad priorem ſenſum ſpecies redire, ita probatur: Phantaſia cognoſcit omnia quæ ſenſus communis; imò & plura, cùm etiam proprio ingenio multa imaginetur & effingat. Item, omniū eiuſmodi rerum ſpecies in ſe cohibet, tam eas quæ ſibi à communi ſenſu demandatæ ſunt, quàm alias quas ſibi ipſa per proprias notiones impreſſit. Præterea, inter dormiendum nō impeditur ab vſu talium imaginum, cùm non minùs quàm ſenſus communis ſoluta ſit. Nihil igitur opus eſt, ſomniorum gratiā mitti ſpecies à phantaſia ad ſenſum communem. Sed ſi ſomnia effingenda ſint, circa res ad phantaſiam vel ad ſenſum communem ſpectantes, in ipſa phantaſia, nō autem in ſenſu communi perficientur. Eodémque modo ſomnia circa obiecta, ad cogitatiuam & ad memoriam ſenſitiuam pertinentia, adminiſtrabuntur in memoria ſenſitiua.

Obiectio.

Quòd ſi quis obiiciat, nos inter dormiendum nonnunquam diſcurrere ab vna re ſingulari ad aliā: hoc autem ad nullum ſenſum internum, præterquàm ad cogitatiuam pertinere: proindéque in ſomniis operari cogitatiuā. Occurrendū erit, tametſi nō inficiemur, cogitatiuam hominis circa ſingularia diſcurrere: nō conſtare tamen, vtrum ſomniantium diſcurſus, etiam cùm non verſatur in reb. vniuerſalibus, ab aliquo ſenſu interno, an ab intellectu proficiſcatur. Sed eſto, fiat à ſenſu: dicendum, memoriā ſenſitiuam hominis componere, diuidere, & diſcurrere, vt ait D. Thomas in 1. part. q. 78. art. 4. ad 5. proindéque talem diſcurſum effici à memoria ſenſitiua.

Diluitio.

Hoc igitur modo ſe habet noſtra ſententia de ſomniorum generatione. Concedimus tamen, ne ab Ariſtotele videamur omnino recedere voluiſſe, interdum cōmeantibus huc illuc ſpiritibus & imaginibus fieri ſomnia: non ſolùm in phantaſia & memoria, ſed ſimul etiam in ſenſu communi & cogitatiua: (ſic enim illius verba explicari poſſunt) præſertim cùm non docuerit, gigni ſomnia tantummodo in ſenſu communi, ſed indefinitè locutus ſit: alioqui negaſſet, fieri quoque illa in cogitatrici potentia, cuius oppoſitum in ſchola Peripatetica receptum eſt. Aduerte, quod hic aſſeruimus de duplici potentia ad quam ſomnia pertineant, intelligendum eſſe, ſi præter ſenſum communem ponamus plures facultates internas ſenſitiuas, quàm vnā. Nam ſi vnā tantùm cōſtituere placeat (quod ſuo loco expendemus) ad eam tota ſomniorum ratio deuoluenda erit: adhibita tamen illa, quam diximus, conſideratione circa ſenſum communem in doctrina Ariſtotelica.

De variis ſomniorum generibus.

CAPVT III.

AVctor libri de ſpiritu & anima (ſiue is ſit Hugo Victorinus, ſiue alius) capite 25. eius operis, quinq; ſomniorum genera enarrat: videlicet oraculum, viſionem, ſomnium, inſomnium, phantaſma. *Oraculum*, inquit, *eſt cùm in ſomnis aliqua ſancta grauiſq; perſona, vel etiā Deus, euenturū aliquid apertè vel non euenturum,*

Digitized by Google

tarum, faciendum vel euitandum nũciat. Viſum eſt, *cùm id quod viderat quis, eodẽ modo quo apparuerat euenit.* Somnium eſt *quid figuris tectum, & quod ſine interpretatione intelligi non poteſt.* Inſomnium eſt, *cùm id quod fatigauerat vigilantem, ingerit ſe dormienti: vt cibi cura, vel ſtudium.* Phantaſma eſt, *quãdo quis dormire cœpit, & adhuc ſe vigilare exiſtimat; aſpicereq́; videtur irruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas, aut lætas, aut turbulentas.*

Alia genera ſomniorum.

D. Gregorius lib. 8. Moral. c. 13. & 4. li. dial. c. 48. ſex genera ſomniorum ex totidem cauſis orta commemorat. *Aut enim,* inquit, *ex plenitudine vel inanitate corporis ſomnia exſiſtunt; aut ex antecedentibus diurnis curis; aut ex illuſione Dæmonis; aut ex cogitatione hominis ſimul & Dæmonis illuſione; aut ex reuelatione Dei; aut denique, ex cogitatione hominis, ſimul & reuelatione Dei.*

Alia.

Hippocrates in libro de ſomniis, ait ſomnium duplex eſſe: videlicet diuinum, & naturale. Diuinum vocat, quod à Deo inijcitur, vt prænunciet inſignem aliquem euentum ad lætitiam vel mœrorem, felicitatem vel miſeriam; ſiue alicuius priuatæ perſonæ, ſiue totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipſius dormientis, & cauſis in eo latentibus ortum habet. Qua de re in progreſſu plura.

Alia inſomniorũ genera tradit Tertul. in li. de anim. c. 47.

De ſomniis diuinis, dæmoniacis, naturalibus & animalibus.

CAPVT IV.

De diuinis ſõniis Philo Iudæus in lib. de inſomniis. Iamblic. in li. de myſteriis. Ægypt. Triſmegiſtus in Pimandro. D. Greg. Nyſ. in li. de hom. opificio. c. 33. Lact. in lib. de opif. Dei cap. 18. Plutarchus in lib. de oraculis abolitis. Xenophõ in Sympoſio.

NObis videtur, per quàm appoſitè diuidi *ſomnia*, in *Diuina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia.* Diuina ſunt, quæ à Deo inſpirantur: ſiue id fiat immediatè à Deo; ſiue Angelorum interuentu, vt plerumque accidit. Horum multa continent exempla Diuinæ literæ, tam in Veteri, quàm in Nouo teſtamento. In Veteri: vt ſomnia Iacob. Geneſ. 28. Ioſephi cap. 37. eiuſdem lib. Pharaonis c. 41. In Nouo: vt Matth. 1. & 2. vbi legimus admonitum fuiſſe D. Ioſephum in ſomnis ab Angelo, vt puerum IESVM & matrem in Ægyptum deferret: deinde iterum, vt eos in regionem Iſraëliticam reduceret.

Solet Deus tũ ob alios fines ſomnia immittere; tum ſæpenumero, vt rerum latentium & futurarum prænotionem hominibus impertiat. Quod facit, vel nouas imprimendo ſpecies, ſiue intelligibiles, ſiue ſenſibiles: vel cõponendo & coordinando eas, quæ nobis antea inerãt, & inſuper intelligibile lumẽ communicando, ſi ita opus ſit. Angeli verò, quia neq; ſpecies, neq; lumen per ſe in animã hominis trãsfundunt, quoties aliquid inter dormiendum edocẽt aperiúntve, id præſtant expediendo illis ſpecies, eáſq; appoſitè coordinando miniſterio ſpirituũ qui ipſis, vti cætera corpora, ad motum localem obtemperant: vt D. Thom. 1. p. q. 111. artic. 3. explicat. Adde etiam, ſicuti in vigilia, ita & in ſomniis mouere nonnunquam Angelos corporis humores, ad excitandum vtilem alicuius rei affectum & cogitationem. Habet enim ad id non parum momenti humorum excitatio, ſicuti & ipſum primarum qualitatum temperamentum: vt progreſſu patebit.

Lege D. Tho. in 2. 2. q. 95. a 6. D. Bon. in 2. d. 7. p. 2. art. 1 q 3. n. 68.

Dæmoniaca ſomnia dicũtur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur. Poſſunt verò ab illis induci eo pacto, quo ab Angelis; cùm vtríque ſimilem naturam ac virtutem habeant, tametſi non eundem finem ſpectent: Angeli enim gloriam diuini numinis, hominúmque ſalutem in iis, vt & in cæteris rebus, quærunt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potiſſimùm ſunt, quæ illi impuri & nefarij ſpiritus ſomniorum interuentu aſſequi nituntur. Alterum eſt: hominum, ſi mentes non poſſint, ſaltem corpora, obſcœnis cogitationibus & voluptaris illecebra contaminare. Qua de re piè conqueritur D. Auguſtin. lib. 10. Conf. c. 30. Idemque luculenter pertractat Iuſtinus Philoſophus & Martyr, in libello quæſt. quæ Chriſtianis à gentibus proponebantur, q. 21. Alterum eſt ignaros homines vana ſuperſtitione imbuere, ſi eos aliquorum ſomniorum euentu ad irrogandam iis fidem pellexerint. Quo artificio conſtat Ethnicos multipliciter fuiſſe deluſos, & in impietate obfirmatos. Vtque cætera huius rei omittamus exempla, narrant Philoſtratus, Pauſanias, & Strabo: eos, qui variis oppreſſi morbis, Æſculapij, Serapidis, & Amphiarai templa adibant, omnium ægritudinum remedia in quiete, dum eiſdem ſomnia obuerſarẽtur, accipere conſueuiſſe. Quod icc irco Dæmones faciebant, vt vel ſibi qui ea remedia ſuppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorat Tullius lib. 1. de Diuinat. & 1. de Natur. Deor. Lege etiam Herodotum lib. 2. Valerium Max. lib. 1. cap. 6. Alexandrum ab Alex. lib. 5. cap. 25.

Conſule D. Aug. l. 12. ſuper Gen. 6. 25.

De ſomniis, quæ Naturalia & Animalia nuncupantur.

CAPVT V.

NAturalia ſomnia dicuntur, quæ ex affectione corporum, temperamento, humorum incurſionibus, aliiſque eiuſmodi naſcuntur. Nam ij, quos melãcholia infeſtat, ſomniant triſtia: vt funera, caliginem, tenebras. Qui flaua bili redundant, rixas, iurgia, inimicitias. In quibus eſt ſanguinis redundantia, videre ſibi videntur rubentia, ignes, vſtiones. In quibus multum inſidet pituitæ, aquas, portus, natationes, pluuiam, & id genus. Similiter

Digitized by Google

ter quibus animalis vis humorum multitudine premitur, grauia quædam ferre onera ſibi videntur: & contrà, qui tenui leuiq; temperamento ſunt, nunc tranare præpetibus pennis aërem, nunc velociſſimo curſu ferri ſe putant.

Hinc Medici, teſte Ariſtotele in lib. de Diuinat. per ſomnia, cap. 1. præſertim Hippocrates in lib. de inſom. & 6. Epid. admonent, notanda & expendenda eſſe ægrotantium inſomnia, ad eorum morbos diiudicandos curandóſq;. Ex ea námq; obſeruatione ſatis probabilem de qualitate morbi coniecturā ineunt, & qui humores intus lateant, qui eorum defectus vel exſuperantiæ ſint, dignoſcunt. Qua de re exſtat liber Galeni, qui inſcribitur *De præſagio ex inſomniis ſumendo*. Vbi narrat, cùm quidam inter dormiendum crus ſibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralyſi obtorpuiſſe.

Quo autem modo tales corporis affectus, vel ſui, vel cognatarum rerum inſomnia excitent, diſquirit Galenus loco cit. ſtatuítque, animam ſomni tempore corporis profundum ingreſſam, & in ſe collectam, ac nullo aduentitio pulſu agitatam, quid interiùs lateat perſentiſcere: videréq; atque inde prædicta ſomnia effingere. Hæc tamen explicatio ſuperficiaria eſt. Quare dicendum, fieri poſſe, vt humor exuberans, v.g. pituita, apprehenſa tunc aliquo ſenſu externo, vt tactu vel guſtatu (nec enim in talib. ſomniis oportet omnes ſenſus externos omnino ligari, vt reuera interdum non omnes prorſus ligari ſuperiùs diximus) immittat ſui ſpeciem ad phantaſiam; ex qua fiat apprehenſio quorundam coniunctorum & conſimilium: vt ex ſpecie pituitæ, quæ aquea eſt & dulcis, nunc memoria ſeu cogitatio imbrium, nunc dulcium ciborum. Atque ita in cæteris rebus in ſuo modo res habebit. Adde etiam, fieri poſſe, vt abſque tranſmiſſione ſpeciei, facta in ſomniis, excitetur in phantaſia aliqua talium rerum apprehenſio ex ſpecie iam ibi infixa; modificata tamen per humorem in corpore dominantem.

Animalia ſomnia dicuntur, quæ verſantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Harum námque ſimulachra vt ſunt recentia, ita plerúnque magis mouent. Vnde Lucretius lib. 4. ſui poëmatis:

In ſomnis eadem plerūq; videmur obire:
Cauſidicos cauſas agere, & componere leges
Induperatores pugnare, & prælia obire.
Nautas contractum cum ventis degere bellum
Et quo quiſq; ferè ſtudio defunctus adhæret,
Aut quibꝰ in reb. multùm ſumus antè morati.

Ad idem genus pertinent ſomnia rerū aut perſonarum, in quas odio, amore, timore, aut ſpe, vehementer afficimur. Cùm ſimiliter & horum ſpecies, ob aſſiduum ipſarum vſum, valde actuoſæ ſint, & ad excitandā potentiam efficaces. Hinc liberales & benefici ſomniant, ſe aliis largiri: mendici, petere: cantores, canere: Philoſophi, diſputare: auari, pecuniam congerere: alij alia ſimilia. Ideóque Ariſtoteles 1. Ethic. capite 13. bonorum hominum ſomnia meliora eſſe inquit, quàm aliorum: propterea quòd conſilia, quæ ad virtutum officia exercenda ſollicitè agitant, eadem eis in ſomno occurrunt.

Problematum ad ſomnia pertinentium diſſolutio.

CAPVT VI.

ACcedamus nunc ad enodanda problemata ad ſomniorum rationem ſpectantia. primum ſit: *Cur dormientes multiplici varietate fallacie vidntur ſibi audire, intueri, legere, colloqui, cateráque huiuſmodi, cùm non ita res habeat*? Reſponſio: Quia imagines, quib. ad haſce notiones formandas vtuntur, per naturam ſuam agunt: earum verò natura eſt, repræſentare tam res ipſas, quàm eis coniuncta; videlicet loca, formas, figuras, actiones: quæ proinde ſimiliter, atq; in vigilia & in veris rebus, ſomno obiiciuntur. Ob id autem maximè in ſomnis hallucinatio contingit, quia tunc ſenſus interni ligati ſunt, hoc eſt, imperfectè & quaſi per vmbram operantur, nec rationis vi corriguntur.

2 *Quid cauſa eſt, cur in ſomniis tam multa noua, extranea portentoſa animo obuerſantur, ita vt aliquando nec pes, nec caput vni reddatur forma?* Reſp. Quia tunc vapores & ſpiritus inordinatè & tumultuosè in cerebro diuagantur, & ſimulachra obturbant, commiſcent, hebetant. Præterea, quia ipſa anima, quaſi otium agens, ad vſum ſpecierum ſegniter ſe applicat, & intentionem negligit. Quo fit, vt aliena multa & inter ſe minimè cohærentia coniungat, & modò hæc, modò illa, vt quidque obuium eſt, apprehendendo, rerum ordines, ſitus, magnitudines, loca miris modis euariet. Vnde ſimulachra, teſte Ariſtotele 3. cap. huius lib. ſimilia ſunt nubibus in aëre pendentibus, quæ nunc in hanc, nunc in illam figuram tranſeunt. Sanè vt ex eiſdem literis multifariam compoſitis diuerſa fiunt nomina, quæ res alias atque alias ſignificent: ita ex eiſdem ſpeciebus variè coagmentatis multiplicia idola, diſſimiles repræſentationes exſiſtunt. Hæc igitur cauſa eſt, cur nihil tam præpoſterè, tam inconditè, tam monſtroſè cogitari queat, quòd non poſſimus ſomniare; etſi nullæ imagines internis ſenſibus de nouo accedant.

3 *Cur hæc ipſa vigilantibus accidunt*? Reſp. Quia, vt fumus vaporarij, ſi quā egrediatur non inueniat, caligine domum circumfundit & tenebricoſam reddit: ita halitus & ſpiritus, quia ſomni tempore occluſis meatibus quā foras excurrant non habent: cerebrum quaſi nube obtegunt, ac ſenſus præpediunt, ita vt nec

Digitized by Google

nec ſibi ipſis conſtent, nec vi rationis, quæ tūc etiam ligata eſt, emendari queant. Talis cerebri perturbatio in vigilia, integra ſanitate & valetudine, non datur: eſto, ſimilia nonnunquam obueniant inſanis & phreneticis, qui cōmeante in cerebrum copia præcalida ſanguinis, aut diſſoluta ob aliam cauſam organi temperie, non minùs abſurda & inepta cogitant ac loquuntur, quàm dormientes.

4 *Quam ob cauſam aliquando dormientes grauiter conflictantur, quaſi oppreſſi incubantis & vocem ac ſpiritum intercludentis Dæmonis, aut alicuius rei ſimilis pondere: quod Ephialtem, quaſi ſubſultorem, vocant?* Reſp. Quia, potiſſimùm poſt affluentem ſatietatem, multus ſanguis aut ſpiritus, ob defectum coctionis parùm defæcatus, proindéque obſcurus & tetricus, in cerebrum euadit, ipſumque degrauat: atque accubatu ſuo terrificam illam mouet imaginem: & quia in ſomnis parua (vt obſeruat Ariſtotel. lib. de Diuinat. per ſomn. cap. 1.) magna apparent, videtur ſibi qui ita eſt affectus ſuperiniecta mole premi aut ſuffocari, eluſo phantaſiæ ſenſu, à quo labore vt ſe expediat, & vt lemures illos aut ſtriges, quibus ſe opprimi imaginatur, excutiat, conatum facit, ac nonnunquam diu luctatur & ſuſpiria gemitúſque plorabundos edit & ſuclamat: nec excitare ſe omnino poteſt, multo halitu ſpirituum vias obſidente, imò & prauo humore cor, pectoris muſculos, deorſum, & tendones ſimul occupante. Vnde illud * Poëtæ:

Lege Fracaſtoriū lib. de Sympath. c. 19. Lemniū lib. 2. de Occul. natur. mir. cap. 5. Chriſtoph. à Vega lib. 3. de arte med. c. 13.

** Virgil. 12. Æneid.*

--- In medijs conatibus, ægri
Succidimus: nec lingua valet, nec corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur.

Quoniam autem iſtiuſmodi affectio ex ſtomachi incoctione & humorum colluuie originem habet, ſolent incubi grauium morborum anteambulones eſſe.

5 *Cur ſomno percepta multò maiora & vehementiora iudicantur quàm ipſa ſint?* nam exempli gratiâ pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulum dulcis dormientibus mel videtur: & fulminâſſe tonuiſſeque putant, cùm ſoni exigui aures eorum pulſant: & per ignem incedere, cùm calor exiguus aliquam partem corporis occupat? Reſp. Quia obtuſus dum nequit ſenſilium differentias exactè internoſcere & diſcernere, confert ſe ad id, quod in quouis genere notiſſimum eſt, qualia ſunt in iis, quæ ſub ſenſum cadunt, obiecta maiora acriorave.

Lege D. Thom. 2. 2. quæſt. 95. art. 6.

6 *Cur hoc potiùs quàm illud ſomniamus, cùm tam huius quàm illius imago in noſtro ſenſu hæreat?* Reſp. Quia non quæuis imago æquè potentiam laceſſit, & ad operandum mouet, ſed interdum ea, quæ recentior eſt; vt cùm ſomniamus, quæ paulò antè egimus, nonnunquam ea, quæ rem triſtem repræſentat, vt mortem, cùm is qui ſomniat melancholico humore abundat. Solent enim affectiones corporis, vt ſuperiùs diximus, mouere ſimula-

A cra earum rerum, ad quas inclinant. Denique huiuſce rei cauſa reddi certa non poteſt; cùm pro tempore, loco, ſubiecto, temperamento, aliiſque eiuſmodi circumſtantiis, varietatem magnam habeat.

7 *Quare ſub lucem clariora habemus ſomnia, minúſque diſtorta & inepta?* Reſp. Quia minuta iam ſomni decurſu vaporum copia, factáque remiſſior ſpirituum agitatio, non ita ſenſuum internorum functiones turbat.

B 8 Nunquid homines tantùm, an etiam bruta ſomniant? Reſp. Etſi homines pluſquàm cæteræ animantes ſomnient, vt aſſerit Ariſtoteles 4. de Hiſt. anim. cap. 10. Cuius rei cauſa videtur eſſe, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in cerebrum mittit & acutiores, adque operandum promptiores habet internos ſenſus: tamen etiam bruta ſomniant, vt eodem loco Philoſophus docet. *Somniare,* inquit, *non ſolùm homines, ſed etiam equos, & canes, & boues palàm eſt: atque etiam oues, & capras: deniq; genus omne quadrupedum, idémque*

Etiam bruta ſomniare. Plinius lib. 10. Nat. hiſt. cap. 75.

C *animalis fœcundum: declarant id canes ſuo latratu, quem per quietem agunt* (quamquam de iis quæ oua pariunt, incertum hoc eſt.) Licèt verò, quid de omnibus perfectis animantibus aſſerendum ſit, *num videlicet cuncta ſomnient,* haud conſtet: illud tamen pro certo habendum, ex imperfectis, quæ memoriæ vi carent, nullum ſomniare; cùm hæc non ſeruent in interno ſenſu imagines, è quibus elicienda ſunt

D ſomnia.

9 *Cur ineunte ſomno, præſertim ſi illico poſt cibum dormire incipimus, non confeſtim ſomnia apparent?* Reſp. Quia vehementior vaporum agitatio non ſinit, vti iam diximus, exhibere ſeſe imagines, ſed vt in aqua mota euaneſcunt.

10 *Accidúntne etiam infantibus ſomnia?* Reſp. Negat Ariſtotel. libro 4 de Hiſtor anim. capite 10. *Editis,* inquit, *nuper in lucem & infantibus*

E *adhuc nullum penitus contrahitur ſomnium, ſed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis viſa incipiunt.* Oppoſitum docet Galen. libro 3. Aphoriſ. 23. Plinius libro 10. capite 75. Tertulli. in ſuo libro de Anima. cap. 49. hiſce verbis: *Infantes, qui non putant ſomniare, cùm omnia animæ pro modo ætatis expungantur in vita, animaduertant ſuccuſſus, & nutus, & renitentias eorum per quietem, vt ex re comprehendant, motus animæ ſomniantis facilè per carnis teneritudinem erumpere in ſuperficie.*

Infantes ſomniant.

F Hæc dubitatio ita explicanda videtur, vt dicamus, accidere quoq; infantibus ſomnia: vt probant indicia illa à Tertulliano adducta, quæ etiam alij autores afferunt. Verùm quia eiuſmodi ſomnia admodum obſcura ſunt, & vix apparentia, ob redundantiam humoris, & organorum defectum in ea ætate: ideirco Ariſtoteles, nolens ea vocare inſomnia, negauit infantes ſomniare. Quare idem libr. 7. de Hiſt. anim. cap. vlt. infantibus ſomnia conce-

Digitized by Google

dit. *Infantes*, inquit, *primis quadraginta diebus neque rident cùm vigilant, neque lacrymantur, ſed noctu & per quietem vtrumque interdum faciunt: ſomniare etiam eos conſtat; ſed ſerò meminiſſe poſſunt imaginum.*

11 *Cur aliqui tota vita non ſomniant?* Reſp. Quia ita agiles habent ſpiritus, tantámq; exſpirationum vim in cerebrum eiaculantur, vt oſtendendis per quietem imaginibus locum nō dent. Refert verò Ariſtoteles lib. 4. de Hiſt. anim. cap. 10. quoſdam, qui nunquam ſomniârant, cùm eis proceſſu ætatis ſomnium accidiſſet, habitum corporis vel in mortem, vel in ægritudinem mutâſſe. Quod etiam confirmat Plinius lib. 10. cap. 75. aiens, mortiferum fuiſſe ſignum contra conſuetudinem ſomnium: eiuſque rei exempla conſtitiſſe.

Lege Suetonium in Nerone ca. 46.

De precatione Salomonis in ſomniis.

12 *Si ſomniantes liberum rationis vſum nō habent, quônam pacto 3 Reg. c. 3. petitio Salomonis in ſomniis tantopere Deo placuit, vt ſingulare ſapientiæ munus ab eo obtinuerit?* Reſp. D. Thom. 1. 2. qu. 113. art. 3. & 2. 2. 3. qu. 154. art. 5. ad 1. ſecutus D. Auguſtinum 12. ſuper Geneſ. ad lit. cap. 15. D. Bonauentura in 2. diſt. 25. quæſt. 6. num. 72. Alenſis 4. part. quæſt. 101. membr. 3. art. 3. Richardus quodl. 1. qu. 17. aiunt, illam

A Salomonis petitionem non fuiſſe Deo gratam in ſomniis per ſe; ſed ob aliam eiuſdem rei in vigilia poſtulationem, ex qua illa in ſomno ortum habuit. Secundò reſpondent aliter iidem doctores D. Thomas, illum ſomnum non fuiſſe naturalem, ſed vaticinij, & in iſtiuſmodi ſomno dari vſum liberi arbitrij: de quo dicitur Num. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per ſomnium, aut in viſione loquar ad eum.* D. Bonauent. ait, meruiſſe Salo-

B monem in ſomniis ex priuilegio. Alenſis illum non ſimpliciter tunc dormiſſe, ſed vt in viſione & oraculo viguiſſe in eo rationem, quoad actum ſuperiorem, præter ordinarium naturæ curſum. Richardus, habuiſſe ſolutum liberum arbitrium ſupernaturali dono.

13 *Cur temulentis & helluonibus, aut nulla ſomnia aut confuſa apparent?* Reſp. Quia in his ob turbulentum motum vaporum, è vino cibóque in caput aſcendentium, perplexæ admodum ſunt imagines; nec vt oportet elu-

C cēt: quemadmodum cùm citatiſſima vertigine rota circumuehitur, radij nulli à nobis percipiuntur; & vt cùm multi lapilli dimittuntur in ſtagnum, circulorum orbes anfractus ſuos inter ſe impediunt.

IN LIBRVM DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diuerſa veterum Philoſophorum placita de diuinatione per ſomnium.

CAPVT I.

De hac re Plato dial. 2. de Repub. Cic. in li. de Diuinat. Lactant. in lib. de opif. Dei, cap. 18. D. Gregor. Nyſſe. in li. de crea. hominis cap. 14. Tertull. in lib. de anima cap. 45. Macrob. l. 1. in ſom. Scip. D. Thom. in 2. 2. quæſt. 95. art. 6.

De arte diuinādi ſeu præſagiendi futura ex inſomniis, quam *Somniſpiciam* vocant, diuerſæ ac repugnantes fuēre veterum Philoſophorum ſententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Diuinatione, eam de medio ſuſtulerunt: contrà Orpheus, Pythagoras, & Platonici, ac Stoici, non parum authoritatis eidem irrogârunt: etſi diuerſa ratione. Stoici námque omnia ſomnia aliquid portendere arbitrati ſunt: Platonici quædam falſa eſſe, atque inania vitæ ludibria cenſuerunt; alia vera & vtilem futurarum rerum prædictionem continentia. Credidit enim Plato, (vt ex iis quæ ab illo ſub perſona Socratis in Politia diſputata ſunt colligit 1. de Diuin. Tullius) cùm quis ſe quieti tradit, ea parte animi, quæ rationis & intelligentiæ eſt, ſaturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum continet, nec inopia enecta, nec immoderatis, obſtupe-

D facta cibis & potationibus (vtrumque enim præſtringere aciem mentis ſolet, ſiue naturæ deeſt quidpiam, ſiue redundat.) prætereà, illa parte animi, in qua ira efferueſcit, ſedata atque reſtincta, ita vt nihil ſit, quod errorem, perturbationémque afferat: euenire, vt tertia pars rationis & mentis eluceat, ſopito corpore ipſa vigeat, ſeſque ad capeſſenda inſomnia acrem præbeat, & quæ ei tunc viſa occurrunt,

E tranquilla eſſe atque veracia. Habuit autem hæc Platonis ſententia originem ex alio eius dogmate, quo ſtatuit humanos animos, antequàm corporibus illaberentur, omnium rerum ſcientiam idearum influxu accepiſſe: ſed eam contagione corporis obliteratam: ac penè exſtinctam iacere. Quare cùm ſomno auocetur animus à conſuetudine ſenſuum, & mens, licèt non à corpore, à corporis tamen

F brutis officiis, puta ambulandi, ſedendi, currendi, quaſi in receſſum quendam & libertatem ſubducta, tota ſibi ſua ſit: putauit reuiuiſcere tunc in ea congenitas diſciplinas; meminiſſe

Digitized by Google

miniſſe præteritorum, præſentia cernere, prouidere futura. Cùm etiam Platonici tria poſuiſſent animantium genera, intellectu & rationis vi pollentium, Deos, Dæmones, Homines: aſſeruerunt Dæmones velut intermedios, vltro citróque commeare; atq; horum etiam munus eſſe prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum & Aruſpicum portentis, vel inſomniorum viſis.

Sententia Poſidonij.

Poſidonius quoque, vt loco cit. refert Tullius, aiebat animum inſtinctu afflatúq; Deorum ſomniando vaticinationem accipere: vel quòd præſentiat ipſe per ſeſe, vt qui cum Diis cognationem habeat; vel quòd ſpirabilis hic aër magnam in ſe cohibeat turbam immortalium animorum, in quibus tanquam inſignitæ notæ veritatis appareat, quas mens noſtra inſpiciat; vel denique, quòd ipſi Dij cum hominibus ſermonem conferant, eíſque ſomnij & furoris oracula, ac rerum futurarũ prænotionem iniiciant.

Porrò iis, qui totam ſomniorum rationem aſpernati ſunt, iſtiuſmodi argumentum ſuppetebat. Nam vel ſomnia Diuini numinis afflatu ſecundùm aduentitiam viſionem animum pulſante obueniunt; vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro diſcurrentium: quorum neutrum affirmari poteſt. Non primùm: quia ſi Deus futurorum præſenſionem hominibus tribuere vellet, multò dignius videbatur eius beneficentiâ, clariora viſa dare vigilantibus, quàm obſcuriora per ſomnium; præſtabátque directò abſque circuitione & anfractu, quàm interpretum coniecturis, eam ſcientiam impertiri. Maximè cùm iſtiuſmodi coniecturæ tam lubricæ ac verſatiles ſint, vt ipſi quoque ſomniorum interpretes dormire videantur. Cuius rei præter alia duo ſunt peruulgata exempla. Curſor, ad Olympia proficiſci cogitans, viſus eſt in ſomniis curru quadrigarum vehi. Manè ad coniectorem adiit. At ille, vinces, inquit: id enim celeritas ſignificat, & vis equorum. Poſt idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, neceſſe eſt: An nõ intelligis ante te quatuor cucurriſſe. Alius ad interpretem detulit, aquilam ſe in ſomniis viſum eſſe factum. At ille, viciſti: iſtâ enim aue volat nulla vehementiùs. At huic Antiphon: tu verò, inquit, te victum eſſe non vides? iſta enim auis inſectans alias & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt. Hiſce ergo exemplis patet, quàm flexiloqua & obſcura ſint tum inſomnia, tum eorum coniectationes. Quòd ſi quis ad ſecundum modum, quo ſomnia gigni poſſunt, confugiat, hóc eſt, ad ipſarum imaginum temerè fluitantium motus, liquidò conſtat, quàm ridiculum ſit, in tanta leuitate & inconſtantia diuinatricem vim conſtituere.

Somniorũ interpretatio quàm ſit lubrica.

Qui autem cunctis ſomniis auctoritatem & diuinationem dabant, eam potiſſimùm rationem pro ſe habebant; quòd conſtaret, eo- A rum multa in rem veram exiiſſe. Quare idem quoque illis de toto ſomniorum genere vniuerſim pronunciandum videbatur, ſi peritum idoneúmque interpretem vel coniectorem inuenirent. E quibus ſomniis, quæ nimirum vera euaſiſſe conſtabat, multa referebant: nos duo tantùm hoc loco proponemus. Detulit ad coniectorem quidam, ſomniâſſe ſe, ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis. Reſpondit interpres: theſaurum de- B foſſum eſſe ſub lecto. Quæſiuit, inuenit auri aliquantulum, idq; circumfuſum argento; miſit interpreti quantulum de argento viſum eſt. Tum ille, nihilne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum ſignificâſſe, ſicuti & album oui argentum. Alterum exemplum. Cùm Ptolemæus, Alexandri familiaris, in prælio telo venenato ictus eſſet, eóque vulnere ſummo cum dolore moraretur, Alexãder aſſidens ſomno eſt conſopitus: tum ſecundùm quie- C tem viſus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & ſimul dicere quo illa loco naſceretur (neque longè aberat locus) eius autem eſſe vim tantam, vt Ptolemæum facilè ſanaret. Tum Alexander experrectus narrauit amicis ſomnium, & demiſit qui illam radiculam quærerent: qua inuenta & Ptolemæus ſanatus dicitur, & multi milites qui erant eodem genere teli vulnerati. Cùm igitur iſthæc ſomnia aliáque non pauca ita ceciderint, vtique dicendum vide- D tur, quòd reliqua ſimilem exitum non habeant, id non ſomniorum vanitati, ſed interpretum inſcitiæ aſcribendum: aut certè cauſam eſſe, quia nos ipſi vel ſomnia obliuiſcimur vel pro nihilo habenda ducimus.

Ex Cic. 2. de Diuin.

Somniũ Alexandri.

Ariſtotelis ſententia.

E

CAPVT II.

QVod ad Ariſtotelem attinet, eius dogma eſt, inprimis nulla videri à Deo ſomnia proficiſci: tum ob alias cauſas, tum quia oporteret, inquit, ea immitti optimis viris & ſapientibus, & tamen aliter res habet: quandoquidem indiſcriminatim, ac ſine lege vlla abiectiſſimis hominibus & de fœce vulgi obueniunt. Deinde aſſerit tripartita inueniri ſomnia: alia eſſe quarundam rerum ſigna, alia F cauſas, alia omnino temerè ac vice fortuita contingere. In primo genere cenſentur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præſignificant, vti ſuperiùs explicuimus. Quò etiam pertinent ea, quibus nonnulli ex impreſſione corporum cæleſtium præſagiunt temporum mutationes: vt futurum imbrem, ſerenitatem, aut aliquid huiuſmodi. Monétque Ariſtoteles, nihil mirum eſſe, quòd harum rerum imagines nocturno

Tria genera ſomniorum.

Digitized by Google

potiùs tempore, quàm diuturno, in animos irrepant, ac potentiam excitent: ſiquidem cùm noctes tranquilliores ſint, magis tunc expeditus ac liber eſt aër ab omni motu & perturbatione, & dormientes paruos etiam motus agitationéſque interiores faciliùs percipiunt, quàm vigilantes: quia occultæ motiones phãtaſiæ, quæ ſecundùm vigiliam fiunt, obſcurantur incurſu & adumbratione maiorum, quæ tunc per ſenſus palàm inferuntur. Ob quam etiam cauſam iſtiuſmodi prænotiones, frequentiùs plebeis & obſcuris hominibus, quàm cæteris incidunt; quia illorum mens cogitationibus vacua faciliùs prædictis fluxionibus commouetur, eiſque patet.

Aduertit quoq; Ariſtoteles, non raro hæc præſagia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratiâ, ad inuehendam pluuiam inclinabatur, alia efficaciori cauſa impedita quodammodo pedẽ refert, cedítque. Quemadmodum præſenſiones, quæ à corporum affectibus oriuntur (vt cùm medicus ex ſomnio à pituitæ agitatione orto coniectat futuram febrim) non ſemper ad exitum perducuntur, ſuperante atque aliorſum deflectente natura, quòd iam iam imminere videbatur.

Secundi generis ſomnia dicuntur rerum futurarum cauſę; quia ſunt principia ſiue incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur: vt ſi quis diurna cogitata cœptáve ſomniet, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum, in vigilia moueatur.

Denique in tertio genere ſomniorum conſtituit Ariſtoteles ea, quę non ad aliquã diuinam aut phyſicam rationem, ſed ad caſum vel fortunam referri debent, quæ maiori ex parte in nihilum abeunt: etſi nonnulla interdum effectum ſortiantur. *Somnia fortuita.* Vt enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur (quia, vt eſt in prouerbio *ſi ſæpe iacias aliud aliàs ieceris*) ita fit, vt è multis ſomniis nonnulla interdum vera euadant. Hæc ferè ſunt, quæ in hoc libello de diuinatione per ſomnium ab Ariſtotele traduntur.

Quouſque ſomniorum præſagia auſcultanda ſint?

CAPVT III.

EX dictis conſtat, quæ fuerint Ethnicorum Piloſophorum placita, circa ſomniorum diuinationem & vaticinia. Nunc quid de iis reuera ſentiri oporteat, explicemus. *Primũ pronunciatũ.* Sit primum pronunciatum: *Negari non poteſt, aliqua ſomnia immitti à Deo, ſiue immediatè, ſiue interuentu Angelorum.* Huiuſce pronunciati veritas patet ex Sacris literis, quæ multa ſomnia diuinitùs iniecta commemorant; quorum nonnulla ſuperiùs retulimus. Nec ratio, qua Ariſtoteles oppoſitum ſuadebat, vllius momenti eſt. *Dilutio arg. Ariſt.* Inprimis enim Deus non ſolis imperitis & ignobilibus ſomniorum prænotiones confert, ſed etiam ſapientibus ac præcipuis viris, vt Sacræ paginæ docet auctoritas. Deinde eſto, illa Deus ſolis infimæ ſortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei maieſtate alienum & indignum foret exiſtimandum; qui prout expedit & ipſius Diuina prouidentia efflagitat, munera ſua ita communicat, vt nec infimis illa tribuendo deterior, nec ſummis largiendo eminentior fiat.

2. pronunc. Secundum pronunciatum: *Ea tantùm ſomnia, quæ à Deo, ſiue ab Angelis immittuntur, conſtanti & certa veritate futuros euentus pronunciant.* Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere poſſunt, & ea dormientibus prædicere, ſunt Deus, Angelus, Dæmon: at futura contingentia, cùm nec in ſe ipſis, ſiquidem nondum exiſtunt; nec in ſuis cauſis, eò quòd definitam cauſam non habent, intellectui creato ſint conſpicua: reliquum, vt Deo tantùm dilucidè ac certò conſtent, & poſt Deum iis, qui diuino inſtinctu & afflatu ea nôrint, hoc eſt, ſolis Angelis (loquimur enim hic de cauſis duntaxat, quæ per ſomnia rerum cognitionem aliis communicant.) Etenim licèt nonnunquam etiam Dæmonibus fortuita euenta diuinitùs innoteſcant: vt teſtatur D. Auguſtinus 2. de Geneſ. ad lit. capite 17. & libro 2. ad Simplic. quæſt. 3. D. Damaſcenus libro 2. fidei Orthod. cap. 4. & D. Thomas 2. 2. quæſt. 172. artic. 6. Futurorum tamen ſignificatio, quam nonnunquam ſomniantibus Dæmones iniiciunt, certa non eſt: quia cùm veritatem odio inſectentur, & mendaciorum omnium architecti ſint, nihil ab eis ſolidum aut verum, ſed vanitatis fuco illitum & ad deceptionem compoſitum, exſpectari debet.

3. pronunc. Tertium pronunciatum: *Per ea ſomnia, quæ ex affectu corporis, vel cœleſti influxu obueniunt, poſſumus probabilem coniecturam capere aliquorum effectuum*: vt ex certa commotione bilis correptum iri vehementiori febri ægrotum; & ex appulſu humoris, vel alterius eiuſmodi qualitatis, quæ antequàm pluuia decidat aërem imbuit, futuram eſſe pluuiam. Hoc pronunciatum eſt ad mentem Ariſtoteles hoc in lib. quod itẽ approbat D. Thomas 2. 2. quæſt. 95. artic. 6. patétque ex iis, quæ à nobis ſuperiùs explicata ſunt.

4. pronunc. Quartum pronunciatum: *Vanum eſt ac ſuperſtitioſum, velle quidpiam ſcire per inſomnia à Dæmone iniecta; vel etiam per ea, quæ aliunde nobis incidunt: ſi quis diuinationem extendat vltra id id, ad quod virtus cauſæ ſomnij pertingit.* Hoc pronunciatum, quod traditur à D. Thoma loco antè cit. inprimis quo ad dæmoniaca ſomnia, planè conſtat. Eſt enim res impietatis & ſuperſtitionis plena; cum teterrimo Dei & humani generis hoſte id commercij,

Digitized by Google

mercij genus habere, eíque fidem irrogare. Quod verò ad reliqua ſomnia attinet, pronunciati veritas ex eo oſtenditur; quia qui ex iis res occultas nôſſe vult, cenſetur taciti fœderis ſocietatem cum Dæmone inire; vt eodem loco D.Thomas, & Caietanus, tum inibi, tum aliàs animaduertunt. Nam cùm eiuſmodi cognitionem nec à Deo, nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipſa expetat, cogitur, velit nolit, fateri ad Dæmonem, ſaltem implicitè, recurrere. Vnde nos Scripturæ Diuinæ oracula à toto hoc genere ſuperſtitioſæ obſeruationis ſomniorũ frequenter deterrent; vt conſtat ex iis, quæ leguntur Leuit.19. Deuter.18.& 2.Paral.33. & Eccleſiaſtæ capite 5. Quo poſtremo loco D.Hieronymus in illa verba (*In multitudine ſomniorum, & vanitates, & verba plurima*) ita ſcripſit: *cùm diuerſa videris per nocturnam quietem, & varijs anima fuerit exagitata terroribus, ſiue incitata promiſſis; tu ea contemne, quæ ſomnij ſunt, & ſolum Deum time: qui enim ſomnijs crediderit, vanitatibus ſe & ineptijs tradet.*

Præterea eſto, in prædicta ſomniorum obſeruatione nulla cum Dæmone ſocietas interueniret: ſatis per ſe ridiculum & ſtultum eſt, iis credere: alioqui habeatur etiam fides delirantium & ebriorum viſionibus ac ſpectris; quandoquidem vtrique non minùs abſurda & inepta cogitant, nec minùs hallucinantur. Accedit, quòd nec milleſima pars talium ſomniorũ vera euadit. Vnde rectè Tullius 2.Diuinat.miratur, cùm homini mendaci ne verum quidem dicenti credere ſoleamus, quo modo ſomniorum defenſores, ſi ſomnium verum euaſit aliquod, non ex multis potiùs vni fidem derogent, quàm ex vno innumerabilia confirment. Denique, eo etiam hi de hominum genere malè merentur, quòd cùm perfugium omnium laborum ac ſollicitudinum ſit ſomnus, in cauſa ſunt, vt ex eo ipſo plurimæ curæ metúſque naſcantur, dum nonnulli eorum adducti opinionibus, quid portendant, quémve exitum ſua ſomnia habitura ſint, ſollicitè diſquirunt. Lege Lactantium in lib.de Opif.Dei. cap.18. Medinam libro 7. ſuæ Paræn. Ciceronem lib.citat. vbi de hac re copioſè & acutè diſputat.

Explicatio problematum, ad ſomniorum præſagia ſpectantium.

CAPVT IV.

RESpondeamus aliquot problematis ad ſomniorum diuinationem pertinentibus, Primum ſit: *Cur melancholicis plura incidunt vera ſomnia, quàm alijs?* Reſp. Quia ij, qui atra bili abundant, vt ſuopte ingenio cogitabundi ſunt; ita frequentiùs ſomniant, ac multiplicium rerum viſiones experiũtur. Vnde quemadmodum is, qui totum diem iaculatur, aliquando collimat; ſic illi ſomniando nonnuunquam vera apprehendunt, & eò ſæpiùs, quò frequentiora habent inſomnia.

2. *Cur Deus nonnunquam in ſomnijs potiùs, quàm vigiliæ tempore, occultarum rerum vaticinia inſpirat?* Reſp. Primùm, quia animus à tumultuantium rerum curis abiunctus, & externorum ſenſuum functione vacans, aptior eſt ad diuinarum rerum cognitionem cœlitùs hauriendam. Secundò, quia ipſum noctis ſilentium maiorem erga res diuinas reuerentiam conciliat. Poſtremò, quia vt Deus latibulum ſuum tenebras poſuiſſe dicitur, quia eius ſplendor mentis noſtræ aciem perſtringit & quodammodo occæcat: ita potiùs noctis caliginem, vt cum hominibus colloquatur, eligit. Conſule D. Bonauent. in 2. diſtinct.25. quæſt.6. num.76.

Lege Caietanum ad q. 12. Prima part. art. 11.

Hinc iam patet ſolutio eius argumẽti, quo nonnulli, vt ſuprà meminimus, oſtendere nitebantur, nõ decere, vt Deus ſomniorum ambage & circuitu arcana ſua hominibus aperiat. Decet enim nonnũquam ita fieri, ob eas rationes, quas hîc attulimus.

3. *Cur diuina ſomnia non ſemper clara ſunt & aperta, ſed interdum obſcura & quaſi ænigmatum inuolucris obtecta?* Reſp. Quia ſic humana mens ad diuina myſteria, vti oportet, veneranda & in pretio habenda efficaciùs inſtruitur, quàm ſi eadem primo ſtatim occurſu prænoſceret. Accedit, quòd ij quibus ea traduntur, dum eorum intelligentiam à Deo poſcunt, ad altiora & diuiniora percipienda magis idonei fiunt.

Conſule D. Diony. cap. 2. cœleſtis Hierarch. D.Thom. 1. par.q.1. artic. 9.

4. Eſtne, verum quod ſcripſit Iamblichus, *diuina ſomnia non obuenire hominibus, niſi aut primo, aut extremo ſomni tempore*: quia tunc animus aut nondum vaporibus in caput ſublatis omnino oppreſſus ſit; aut iis iam euaneſcentibus ſolutior ac liberior fiat? Reſpon. Fuit ea opinio non Iamblichi tantùm, ſed eorum qui apud Ethnicos interpretationem ſomniorum profitebantur. Vnde ſomnia ad ſe deferentibus nihil reſpondebant, ſi extra prædicta tempora illa ſibi accidiſſe dicerent. Sed hoc fictitium & inane, ac nulla munitum auctoritate: & quouis tempore, vt æquè facilè, ita liberum Deo eſt, rerum prænotiones humanæ menti inijcere.

Iamblichi opinio de diuinis ſomnijs.

IN LIBRVM DE RESPIRATIONE.

CAPVT I.

Cauſa efficiens reſpirationis.

COMMODIVS fore iudicauimus ad ordinem facilitatémque doctrinæ, noſtram commentationem in librū de Reſpiratione hoc in loco ſtatuere. Occurrit autem inprimis diſquirendum, *quæ ſit cauſa efficiens reſpirationis?* quæ quoniam duplex eſt, videlicet principalis, & inſtrumentaria; illud primò ſciendum, cùm reſpiratio ſit vitalis operatio, principem cauſam effectricem illius poſt ipſum animal (cui vt ſuppoſito omnes functiones primariò deferuntur) eſſe animam: deinde inſtrumētariam, eſſe vim motricem corpori inhærentem: inſtrumenta, quorum miniſterio & interuentu hæc motio perficitur, eſſe eas partes corporis, ad quas ſpectat eductio ſeu tranſuectio externi aëris ad cor; ſiquidē reſpiratio nihil eſt aliud, quàm attractio aëris ad cor, vt in progreſſu enucleatiùs dicemus.

Inſtrumenta reſpirandi.

Hæc inſtrumenta ſunt, ipſum cor pulmones, diaphragma, arteria venoſa, arteria vocalis. Porrò autem pulmonis corpus læue & rarum eſt, velut è ſpuma quadā ſanguinea concretum, ac ſpongiæ ſimile, vtpote ad hauriendum imbibendúmque aërem à natura comparatum. Præterea, vt deſcribit Fernelius lib. 1. ſuæ phyſiol. cap. 9. pulmonis caro cōtexitur triplici vaſorum genere, retis modo implicatorum. Quorum primum eſt arterioſa vena, quæ è dextro cordis vētriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur; per hanc verò cor alimentum pulmoni tranſmittit, quod nulli alteri membro præſtat, docente Galeno lib. 2. de Natur. facult. Secundum, arteria venoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in læuum cordis ſinum intruditur. Tertium, aſpera arteria, quę à faucibus ortum ducēs, in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in exiguas propagines diſſecta totum pulmonem decurrit, in eúmque aërem attractum infert. Diaphragma, quòd Latini cingulum & ſeptum tranſuerſum vocant, eſt muſculus quidam ſimplex & rotundus, qui ſpiritalia viſcera à naturalibus, hoc eſt, cor & pulmones à iecore & liene, velut paries quidam interiectus, dirimit.

Reſpiratio quo pacto fiat.

Igitur omiſſis antiquorum de re propoſita ſententiis, quas hoc in libro refellit Ariſtoteles, ſtatuendum eſt, reſpirationem hunc in modum fieri: Attrahitur externus aër per

A arteriam vocalem interuētu diaphragmatis ad pulmones: hi ſeſe dilatando quaſi folles aërem attractum in cor effundunt, frigidam ei qualitatem impertientes, ſed mox reciproca viciſſitudine eundem aërem æſtu cordis calefactum ſe contrahendo foras eiiciunt. Quo fit, vt reſpirationis duæ ſint partes: inſpiratio, qua aër attrahitur; exſpiratio, qua emittitur. Sed enim obſeruit etiam arteria venoſa

Reſpirationis duæ partes.

B ad reſpirationem, quatenus per eam cor pulmonis aërem ad ſe allicit.

Docet autem Galenus 6. de Vſu part. ideo aërem nō continenter adduci ad cor, ſed primùm deferri ad pulmones, tanquam ſpiritus promptuariū; quia alioqui ob inopiam collecti aëris non poſſemus diu ſermonem continuare, nec mergi in aquā ſuffocationis metu; nec ſine reſpiratione fumum, aut puluerem, aut noxiam aëris qualitatem excutere. Vnde neceſſum foret, vel peſtilentem auram

C intempeſtiuè inſpirare, vel omnino nihil inſpirantes confeſtim exſtingui. Nunc autem ſecus res habet, ſiquidē cor ex fiſtuloſo pulmonis conceptaculo copioſum ſpiritum ducit, cúmque rurſus in pulmonem reddit.

Enucleatiùs explicatur, quánam vi pulmones moueantur.

D

CAPVT II.

QVæri autem ſolet, *num pulmones ad attrahendum pellendúmque aërem ſuapte vi, an potiùs à corde, vel à diaphragmate concitentur?* Ariſtoteles hoc in libro capite 4. & 3. de Part. anim. cap. 6. docet, pulmoni delegatum eſſe reſpirandi officium; habere tamen principium & originem ſui motus à corde; & capite 10. eiuſdem lib. de Part. anim.

E nullum diaphragmatis vſum agnoſcit, præter abiunctionem ſpiritualium membrorum ab inferioribus. Galen. lib. 4. de Loc. aff. cap. 5. & 8. lib. 5. cap. 2. & 3. & lib. 5. de Vſu part. 15. aliiſque in locis. Item Auicenna Fen. 3. Can. tractat. 1. cap. 7. Conciliator diff. 99. Thomas Garbius in ſumma lib. 7. tract. 49. arbitrantur, pulmones non moueri ab ſe, ſed motu diaphragmatis. Quæ ſententia ex eo oſtenditur: quia pulmonum caro eſt admodum mollis

Item Thomas à Vega ad c. 5. li. 4. de loc. affect.

F & flaccida, proindéq; minimè apta ad exercendum per ſe motum & eleuandum thoracem,

Digitized by Google

cem, cùm tamen diaphragmatis ſubſtantia ad id perquàm idonea ſit, vtpote bene firma & multis neruis conſtans. Secundò idem confirmatur: quia compertum eſt læſo diaphragmate, eiúſq; motu ceſſante, confeſtim inhiberi agitationem pulmonum. Item, quia pulmones, etiã dum ſanie tabeſcunt & exſpuuntur, non deſinunt moueri: deſinerent autem, ſi à ſe ipſis mouerentur.

Auen-roës 2. Collig. capite 59. exiſtimat, motum pulmonum proficiſci tum à diaphragmate, tum à propria ipſorum virtute: fatetúrque latuiſſe Ariſtotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones: nec debere id mirum videri, quia eius ætate nondum anatomica obſeruatio magnam fecerat progreſſionem.

Propoſitio prima. Hæc dubitatio aliquot propoſitionibus enodanda eſt. Prima ſit: *Pulmones non mouentur ad motum cordis.* Hæc probatur primùm, quia non eſt idem concentus reſpirationis & motus cordis; cùm vni reſpirationi plures arteriarum & cordis pulſationes reſpondeant: Secundò, quia reſpirationem poſſumus aliquantulùm inhibere, & tardiorem celeriorémve efficere; non autem cordis motum.

Propoſitio ſecunda. Secunda propoſitio: *Pulmones non ſolùm mouentur motu diaphragmatis & muſculorum pectoris, ſed etiam propria virtute.* Priorem partem huiuſce propoſitionis ſuadent rationes, quas paulò ante pro Galeno, Auicenna, & Garbio attulimus. Poſterior ex eo oſtenditur, quia cùm pulmonibus reſpirandi officium natura commiſerit, vt Ariſtoteles 3. de Part. anim. capite ſexto, dócuit (quod ita intellige, vt non ex toto, ſed partiatim tale eis munus dederit; ſiquidem ad id quoque diaphragma concurrit) certè conſentaneum fuit, vt etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum adminiſtrandum impertiretur. Nec facilè pronunciandum videtur, Ariſtotelem ignoraſſe prædictum concurſum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licèt illius locis cit. non meminerit; non proinde tamen eum negâſſe conuincitur.

Propoſitio tertia. Tertia propoſitio: *Motus pulmonum non ſolùm à prædictis cauſis dependet, ſed etiam à corde, tanquam à communi fonte natiui caloris; tum priuatim, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo ſanguinem hauriunt, quo pariter incaleſcunt aluntúrque.* Huiuſce propoſitionis veritas ex ſuperioribus conſtat: oſtendimus enim, calorem, qui à corde in cætera membra influit, opificem eſſe omnium functionum in animantibus: item, cor è dextro ſuo ventriculo ſanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præſtat; vt videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenſet. At enim cùm eiuſmodi ſanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius

A pulmones vehementiùs incaleſcere, & motricem vim acuere.

Ad rationes, quæ ſuadebant motum pulmonum à ſolo diaphragmate oriri, dicẽdum: licèt pulmones flaccidi & rari ſint, nec per ſe thoracem vel diaphragma ciere queant; non proinde motrice facultate ſic deſtitui, vt non valeant pro ſua portione aliquid conferre ad proprium motum: ita tamen, vt ad eum præcipuè concurrat diaphragma, cuius ſubſtantia multò robuſtior eſt ac neruoſior. Ad ſecundum: B læſo diaphragmate impediri agitationem pulmonum, tum propter cohærentiam quam inter ſe habent; tum quia virtus motrix innata pulmonibus imbecilla eſt, nec per ſe ad id munus obeũdum ſufficit. Ad tertium: pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim abſumuntur, non omnino priuari motu, quia non à ſe tantùm mouentur: item, quia non niſi morte ſubeunte eorum virtus motiua omnino deperit. *Læſo diaphragmate motus pulmonũ impeditur.*

C Solet in controuerſiam adduci, *num motus reſpirationis naturalis an voluntarius ſit?* Omiſſis controuerſiis dicimus, hunc motum partim voluntarium, partim naturalem eſſe. Eſt autem voluntarius, qua ex parte arbitratu noſtro nunc crebriùs, nunc rariùs; nunc tardiùs, nunc celeriùs, reſpirare poſſumus: imò etiam quia non eſt per naturam abſolutè impoſſibile, reſpirationem omnino cohibere; D vt libro 2. de Motu muſc. cap. 1. Galenus probat exemplo ſerui Barbari, qui vehementer iratus cohibito ſpiritu, ſibi mortem conſciuit. Sed eſt idem motus ſimul naturalis, non ſolùm quia tantam eius neceſſitatẽ animantib. natura indixit, vt abſque illius vſu vita ſeruari nequeat: ſed etiam quia partiatim oritur ab ipſo pulmone, cuius motio nõ eſt arbitraria: tum propterea, quia difficillimũ eſt propter innatum vitę amorem & mortis atrocitatem, E ad interitum vſq; ſpiritum inhibere. Quo fit vt potiùs aſſerendum, haud eſſe in noſtra poteſtate non omnino reſpirare, cùm rarò inueniri queat, qui eam ſibi vim inferat. *Dubium.* *Reſponſio.*

Diſceptatio tamen eſt, *num prædictus motus magis voluntarius quàm naturalis dicendus ſit?* Plerique Medicorum magis voluntarium appellandum cenſent: vt Galenus lib. 2. de Motu muſc. Fernelius lib. 6. Phyſiol. cap. 28. Valleſius lib. 2. Contr. Med. & Phil. cap. 2. & F alij. Conciliator verò diff. 39. indicat vocandum *medium*, hoc eſt, *partim voluntarium, partim naturalem*: quod arbitratur placuiſſe Auicennæ 13. tractat. 1. c. 7. Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis quàm voluntarius; propterea quòd, citra omnem liberi arbitrij actionẽ, & vigiliæ & ſomni tempore exerceatur: etſi aliquo modo vocandus ſit ſpontaneus ſeu voluntarius, ob ea quæ ſuperiùs diximus. Vnde & Ariſtoteles in lib. de anim. motu, cap. 8. reſpirationem connumerat inter motus non voluntarios. *Quæſtio.* *Reſp.*

De

De fine reſpirationis.

CAPVT III.

EGimus de effectrice reſpirationis cauſa: proximũ eſt, vt de illius fine diſſeramus. Reſpirationis finis, vt c.3.& 5. huius li. Ariſtoteles docet, eſt cordis refrigeratio, & quæ inde ſubſequitur tutela natiui caloris. Duabus

Duas ob cauſas perire calorem.

enim potiſſimùm cauſis perit calor: eóq; abolito ruit in perniciem viuens, cui inhæret, & ad cuius conſeruationẽ requiritur: nimirũ vel quia eiuſmodi calor immodici frigoris appulſu exſtinguitur; vel quia marceſcit & ſuffocatur defectu aëris refrigerantis. Vtique nimio frigore caloris iacturam faciunt, emoriuntúrque nonnunquam ij, qui niuoſa loca traiiciũt, & qui liberaliori potu algidæ aquæ irrigantur. Similiter pruina & perfrigido ventorum flatu, ſtirpiũ & vinearum germina aduruntur, & integræ arbores ſucco omni exhauſto inareſcunt. Inopia verò refrigerationis euaneſcit flamma medicis cucurbitulis, vel clauſo furno

Flamma refrigeratio neceſſaria.

coërcita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis vel hypocauſto nimis feruentem auram trahunt, & qui paucum eundémque aërem continenter bibunt: nam cùm is anhelitu aſſiduo incaleſcat, refrigerationis opem exhibere non valet.

Hæc igitur cauſa eſt, ob quã natura iis animantibus, quibus cor vberiori ſpirituum copia & calore æſtuat, reſpirationem attribuit: videlicet, vt cor reciprocantis aëris acceſſu incendiũ mitiget, calorémque ferocitatis impetu in proxima irruentem ſub idonea menſura tueatur, & fuligines ac recremẽta ex humorum aduſtione orta in recentem aërem ſubmittat, foráſq; expellat. Opprimitur enim & ſtrangulatur cor iſtiuſmodi ſuperuacaneis, non ſecus ac flamma craſſo multóque fumo. Vnde qui corde grauiter vehementérque affliguntur, ex ſufflatione recreantur: eſtque id tunc illis vnicum remedium, quod torridum vaporẽ & ſuffocantes halitus eximit ac propulſat. Ita verò appulſio recentis frigidiq; aëris, per reſpirationem facta, duas ob cauſas requiritur: tum ne calor natiuus feruida exhalatione obtectus, aut confeſtim aceruatus, ſubitò langueſcat & ſtranguletur; tũ ne plus æquo effuſus ac diſſipatus omnino pereat: quorum alterum præſtat aër excipiendo in ſe cordis fuligines; alterum coërcendo calorem, ſeque illi hinc inde opponendo.

Alius finis.

Addunt etiam Medici, comparatam fuiſſe à natura reſpirationem ad nutriendos ſpiritus vitales: aiuntque deferri à pulmonibus per arteriam venoſam aërem ad læuũ cordis ſinum, vbi vitales ſpiritus efformantur, ibíque eiuſmodi aërem in ſpirituum ſubſtantiam faceſſere. Qua de re ita ſcripſit Fernelius lib. 6. Phyſiol. cap. 18. *Ambiens aer per os & nares in*

A *aſperam arteriam inſiliens, non modò eius ramos, qui per pulmonis ſubſtantiam diffuſi ſunt, ſed & omnem ferè eius molem implet; adeò vt vniuerſam thoracis capacitatem, tum inflatus atque ſpiritu turgens pulmo refarciat & impleat. Qui hauſtus aer fuerat, primam in pulmone elaborationem ſumit, illicque concoquitur & preparatur vi carnis, quæ planè tenuis eſt, mollis & aerea, vt proinde huiuſce operis cauſa maximè cõſtructa eſſe videatur: quemadmodum & caro iecinoris ad ſanguinis confectionem. Non enim externus aer*

B *rudis, frigidus & impurus, & derepentè irruens, fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum: ſed hunc, quemadmodum & alimenta, neceſſe eſt paulatim mutari, & familiarem innato ſpiritui qualitatem longiuſcula interpoſita mora recipere. Poſt hæc autem elaboratus diligenter hic ſpiritus in ſiniſtrum cordis ventriculum arripitur: ex quo, accedente ſanguinis vapore, qui ex dextro vẽtriculo permanauit, vi cordis inſita, & ingenti caloris incẽdio: haud ſecus atq; in fornace ſpiritus procrea-*

C *tur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias diffuſus, ſalutarem impertit cunctis calorem.* Hæc ille. Quæ magna ex parte deſumpſit ex Galeno lib. 7. de Vſu. part. cap. 7. & 9. in lib. de Vſu. pulſ. Eandemq; doctrinam tradidit Hippocrates in lib. de Alim. Auicenna Fen. 11. tractat. 5. Aphrodiſæus lib. 2. Probl. quæſt. 63. Quòd autẽ prædicta ſpirituũ nutritio admitti debeat, ex eo cõcludũt: quia cùm ſpiritus ſubſtantia tenuis, ac propè aërea ſit, paſſimque ef-

D fluat & diſſipetur, nec tam facilè, ſanguinis vapore per neruos inſtaurari queat; conſequens eſt vt è re admodum ſibi cognata & ſimili, qualis eſt aër, reficiatur nutriatúrque.

Quibus animantibus reſpiratio conueniat?

CAPVT IV.

E LIcèt omnia animãtia calore prædita ſint, proindéq; refrigerationem aliquam deſiderent; non eam tamen reſpirationis beneficio vniuerſa obtinẽr, ſed aliis modis, vt progreſſu patebit. Hinc Ariſtoteles 1. capite huius lib. & libro 3. de Part. anim. capite 6. inueſtigat, quibus animantium generibus reſpiratio competat: ſtatuítque iis duntaxat conuenire, quæ ſanguinea ſunt, & pulmonem habent. Hæc enim, vt natiui caloris incendium

Non omnia anim. ita reſpirare.

F in ſe maius continent; ita appulſionem & ingreſſum requirunt frigidi aëris, qui interiora quæque facilè peruadit, & huc illúcque breui temporis ſpatio commeat, atque adeò meliùs & commodiùs refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo ineſt, reſpirant omnia, ſoláque. Verùm ex his quædã, inquit Ariſtoteles, pulmonem habent penè exſanguẽ, & nimis fungoſum: vt ranarum genus, fluuiatiles mures & teſtudines, delphini, crocodili, balenæ,

alia

Digitized by Google

Lege Galenum lib. 16. de Vſu par. cap. 9.

aliáque nonnulla. Hæc autem minùs frequenti reſpiratione egent: quia cùm frigidiora ſint, vbi ſemel eorum pulmo aërem imbibit, refrigerari ab eo diu poſſunt abſque recentis aëris acceſſu. Quæ tamen ſi vi aliqua diutiùs ſub aquam teneantur, emoriuntur: vt aliquando accidit delphinis reti deprehenſis.

Ariſtotelis argumenta, quod non omnes piſces reſpirent.

Quòd cæteri piſces non reſpirent, probat Ariſtoteles eodem cap. Primùm, quia inter reſpirandum obuia aqua aëri, atque ita hæc duo corpora ſeſe mutuò impedirent: vel certè daretur ſimul exſpiratio & inſpiratio. Secundò, quia piſces non habent arteriam, ſicuti nec pulmonem; ſed eorum ventriculus ori proximè adhæret. Tertiò, quia non mouent aliquam particulam ventris, vt cætera ſpirantia. Quartò, quia cùm in aquis moriuntur, non videmus in ſummo aquæ bullas fieri: quod tamen accidit, cùm reſpirantia aquis ſuffocantur, quia per vim ſpiritus exit. Quintò, quia pari modo poſſent reliquæ animantes in aquis reſpirare: quod negat experiẽtia. Sextò, quia non interirent paulò pòſt extra aquã, vbi affatim eis ſuppetit aër, quem alternatim ducant. Cæterùm quia piſces ſuam quoque refrigerationem requirunt, aquam admittunt ore & branchiis: quæ cùm ſint coniunctæ venis quibuſdam & arteriis cordi cohærentibus, eo pacto viſcerum temperant calorem. Vnde cùm iam ſenectute, vel alia cauſa mouere branchias non poſſunt, ſuffocantur: vt teſtatur Ariſtoteles cap. 6. huius lib.

Opinio exiſtimantium, omnes in vniuerſum piſces reſpirare: eiuſq; impugnatio.

CAPVT II.

Lege Tertull. in lib. de Anima, cap. 10.

Primũ argument. Plinij.

VEtus tamen opinio fuit Anaxagoræ & Diogenis, vt refert Ariſtoteles 1. huius lib. cap. piſces, etſi pleríque pulmone careant, nihilominùs reſpirare omnes. Quod item aſſeuerat Plinius libro 9. Nat. hiſtor. cap. 7. hiſce adductus argumẽtis. Primùm, quia eſto aquatilia pulmonibus careãt, poſſunt eis loco pulmonum alia ſpirabilia viſcera ſubeſſe; ita volente natura: ſicut & pro ſanguine eſt multis
2. alius humor. Secundò, quia non deeſt intra aquas vitalis halitus, qui etiam in terras, ſpiſſiorem naturæ partem, penetrat: argumento animalium, quæ ſemper defoſſa viuunt, vt tal-
3. pæ. Item, quia ſæpè obſeruata eſt in piſcibus æſtiuo tempore intra aquam quædam anhe-
4. latio, & tranquilla velut oſcitatio. Præterea, quia piſces dormiunt: ſine reſpiratione autem
5. ſomno locus non eſt. Poſtremò, quia id indicat bullantium aquarum ſufflatio, & auditus atque odoratus piſcium: quorum neutrum abſque aëris interuentu fit.

Idem ſentit Rondeletius. Eius 1. arg.

Eandem ſententiam tuetur Rondeletius libro 4. de Piſc. cap. 9. quam aliquot etiam argumentis ſtabilire conatur. Primùm, quia, vt Ariſtoteles 3. de Generat. anim. capite 11. ait, mare omnium particeps eſt, videlicet humoris, aëris, & terræ: quare non deerit piſcibus aër, quem intra aquas hauriant. Secundò, quia 2.
reſpiratio, vt Medici tradunt, neceſſaria eſt ad nutricationem ſpirituum: at etiam piſces ſpiritibus indigent. Tertiò, quia ſi in vaſe an- 3.
guſti oris aqua pleno concludantur piſces, illic diu viuunt & natant, ſi orificium apertum habeant; ſi autem ita vas obturetur, vt aëri aditus non pateat, confeſtim ſuffocantur: quod non accideret, ſi eis ſola aqua ad refrigerationem ſat eſſet. Quartò, quia ad reſpi- 4.
randum ſufficit tepor æthereus, & cœleſtis ſpiritus omnia peruadens, de quo eſt illud * Poëtæ:

Spiritus intus alit, totamq́; infuſa per artus
Mens agitat molẽ, & magno ſe corpore miſcet:

** Virgil. Æneid. 6.*

Concludit itaque Rondeletius, omne piſcium genus reſpirare; ſed variè. Nam belluæ, inquit, marinæ, & quæcunque pulmones habent, aërem vnà cum aqua hauriunt: eadem autem fiſtula eiiciunt, qua etiam ſpiritum ducunt, veluti nos naribus: ſicque reſpirant balænæ, delphini, phyſeteres. Alia pulmonibus ſine fiſtula: vt teſtudines marinæ, paluſtres, & fluuiatiles: ſimilitérque vituli marini, quibus patentes ſunt nares, larinx anguſtiſſima: quo fit, vt naribus aquam hauſtam reddant, aërem retineant. Reliqui piſces, quibus branchiæ vel apertæ, vel opertæ ſunt, iidem aërem trahunt, & aquam ſimul hauſtam emittunt. Oſtrea, tenuiſſima contecta cute, per cutis exiguos meatus videntur reſpirare. Et denique omnia aquatilia, pro caloris ventilandi & ſpirituum reficiendorum magnitudine vel exiguitate, alio atque alio modo reſpirationem exercent.

Galen. li. 6. de vſu part. c. 9. Solut. 1. arg.

Non eſt tamen propter ſuperiora argumenta recedendum ab Ariſtotelis doctrina, quam communis philoſophantium ſchola tuetur. Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio attulimus, reſpondendum eſt: Nec pulmones, nec aliquid vice pulmonum omnibus piſcibus ineſſe; cùm id non omnes exigant, ſicuti nec omnes reſpirationem deſiderant. Ad ſecundum facilius terræ viſceribus, quàm ſub aquis aërem ſeruari. Etenim intra terrã multæ ſunt ſcatebræ & meatus, qui, ne vacuum detur, ab aëre occupantur: in aquis verò confeſtim aër ſubuolat, conſtipante ſe vltrò fluido elemento. Ad tertium: cùm aqua calore Solis incaleſcit, ſolere interdum piſces ore & branchiis aquam frequentiùs haurire & reddere, vt magis refrigerentur: ſicque anhelationem imitari; ſimiliter dum ſerenum tempus eſt, nonnunquam ore patulo hiare quaſi oſcitantes, vel propter affectum lætitiæ, vel alias ob cauſas; non tamen verè anhelare vel oſci-

Solutio 2.

Solutio 3.

tate, cùm hoc ſine interuentu aëris non fiat. A
Solut. 4. Ad quartum: ſomnum ex ſe reſpiratione non indigere. Nos enim haud propterea inter dormiendum reſpiramus, quia ſomnum capimus; ſed quia caloris refrigerationē perpetuò indigemus.
Solut. 5. Ad quintum: non excitari bullas emiſſo aëre per exſpiratione quorumuis piſcium, ſed ranarum, teſtudinum, aut aliorum, quibus reſpiratio conuenit: qui ſpiritum cauitate pulmonum aſſeruatum aliquando ſub aquis laxant, & ad extimam aquę ſuperficiem B
Solut. 6. remittunt. Ad ſextum: neque auditum, neque olfactū aquatiliũ, ad functiones ſuas obeundas aërem flagitare; cùm ad eorum ſenſiteria per interfuſam aquam ſoni & odores, atque horum ſpecies tranſmitti queant.

Reſponſio ad 1. argum. Rondelet. Ad primum Rondeletij dicendum: nihil aliud velle Ariſtotelem eo loco, quàm mare non eſſe purum & ſincerum elementum; ſed concretum permixtione qualitatũ aëris terræque: habet enim mare non parum ex aëreo C
Ad 2. calore, & terrea craſſitudine. Ad ſecundum: aquatilia, vt deterioris naturæ ſunt quàm terreſtria, ita minorem requirere ſpirituum copiam; proindéque ſat illis eſſe eos ſpiritus, quos natiuus calor è ſanguine conficit nu-
Ad 3. tritque. Ad tertium: in vaſe anguſtiore vndiq; obturato minùs diu viuere incluſos piſces, quàm ſi vaſis orificium pateat; quia ſine appulſu aëris incaleſcit in eo aqua, nec iā ad refrigerationis beneficium præſtandum idonea eſt: vti Ariſtoteles hoc in lib. capit. 6. docuit. D
Ad 4. Ad vltimum: reſpirationem abſque aëre dari non poſſe, at nec calorem æthereum, nec vllum alium influxum è cœlo dilapſum, aërem eſſe. Nec Poëtam nomine ſpiritus aërem intellexiſſe, ſed vel animam mundanam ex dogmate Platonico; vel ipſum diuinum numen, quod per totam rerum vniuerſitatem commeat, vt alibi expoſuimus.

E

Quo pacto inter ſe conueniant & diſſideant, cordis arteriarúmque motus, & reſpiratio?

CAPVT VI.

Motus cordis. COmparemus nunc cordis & arteriarum motum, tum inter ſe, tum cum reſpirandi actione. Aduertendum inprimis cor perenni agitatione concitari: nunc ſeſe dilatando, F quod vel ſenſu ipſo conſpicuum eſt; nunc contrahendo. Porrò autem dum cor dilatatur, ſanguinem è vena caua in dextrum ventriculum euocat, & recentem aërem bibit è pulmonibus, quem per læues arterias in læuum ſinum corripit. At dum contrahitur eundem aërem iam calfactum foràs pellit, ſimúlq; fuliginoſa excernit emittítque: partim per arteriam venoſam in pulmones; partim per eam venam, quam aortam dicunt.

Motus arteriarum. Arteriæ verò ſimilem motum ſubeunt: modò námque eleuantur, modò deprimuntur. Cùm eleuantur, per externa quidem orificia alliciunt ad ſe ambientem aërem; per interna ad cor pertingentia, ſpiritus, & ſanguinem trahunt, vnáque aliquam fuliginum cordis portionem paulò pòſt abigendam excipiunt. Item etiam per laterales poros & ſpiracula, venalem ſanguinem à venis ſibi cohærentibus ad arterialis nutrimentũ prolectant. Rurſus eædem arteriæ, cùm deprimuntur & in ſe ipſas recidunt, fumidam ſuperfluitatem, & torridi vaporis fæcem paulò antè contractam, excutiunt per meatus: quibus in vniuerſam cutem, ventriculũ, inteſtina, & in venas ſeſe aperiunt; itémque in laxitatem ipſis arteriis circumfuſam, quam eius rei gratiâ natura molita eſt.

Cōſenſus arteriarũ & cordis. Mirificè autem inter ſe conueniunt arteriarum & cordis pulſatio. Primùm, quòd vtraque fit à facultate vitali, hoc eſt, à virtute quadam motrice, quæ in corde, quod vitæ fons eſt, ortum habet. Hanc vim ſunt qui putent non eſſe aliud, quàm calorem ſanguinis in corde ebullientis. Sed non rectè philoſophantur. Calor enim principium eſt alterandi, non loco mouendi, ſaltem per ſe & ex proprio ingenio; eſtque commune inſtrumentum rebus viuentibus, ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quædam facultas eſt, è ſecundo qualitatum genere ad id munus peculiariter adminiſtrandum delegata. Micant autem iugi motu arteriæ, non ob id tantùm, quòd tunicis cordi adhærētibus conſtent (alioquin oporteret etiam venas omnes, quæ intermedio venæ cauæ cordi copulantur, vnà cōcitari;) ſed quia ita cum corde vniantur, vt ingenitam ad talem motum poteſtatem habeant, à corde tamen dependentem.

Secundò conueniunt, quia eundem ſpectant finem, videlicet tutelam natiuam caloris, modo paulò ante explicato. Quòd ſi
Quæſtio. quis roget, *num etiam per arteriarum diſtentionem cor refrigeretur?* Reſpondemus refrigerari, cùm neceſſariò ab arteriis, quæ hiantia in corde oſcula habent, aliqua aëris portio ad ipſum cor euadat. Nec obſtat quòd aër arteriarum fiſtulis interceptus, non niſi commercio arterialis ſanguinis, atque adeò tepefactus ad cor perueniat: non enim vſque adeò incaleſcit, vt ad refrigerandum aliqua ex parte non valeat.

Tertiò, conſentiunt, quatenus eodem tenore & concentu ſibi reſpondent: cùm enim ſeſe cor explicat, explicantur arteriæ: dum ſe contrahit, ſubſidunt: id quod facilè deprehendet, vt Galen. lib. 3. de præſag. pulſ. cap. 2.
Pulſus arteriarũ index valetudinis & morbi. ait, qui altera manu cordis pulſationem, altera motum arteriarum explorauerit. Ideóque arteriarum agitatio ipſum cordis motũ, temperamentum, & abundantiam aut inopiam natiuſ

Digitized by Google

natiui caloris, in quo vita conſiſtit, ſingulari naturæ artificio teſtatur. Vnde illud Plinij li. 11. Nat. hiſtor. cap. 37. ***Arteriarum pulſus in cacumine maximè membrorum euidens, index ferè morborum, in modulos certos ſeriéſque metricas, per ætatis ſtabilis aut citatus, obſeruatione crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat.***

Sed comparemus etiam pulſationem cordis & arteriarum cum reſpiratione. Primùm eſt inter eas conuenientia, quia ambæ inſtitutæ ſunt à natura cuſtodiendi ac temperandi caloris gratiâ. Quod maior Philoſophorum & Medicorum pars, teſte Galeno lib. de Vſu pulſ. capit. inde probat, quia vtraque iiſdem ex cauſis ſimiles mutationum differentias ſortitur. Nam qui corporis exercitatione aliáve cauſa incaleſcunt; ij non modò crebriùs ac frequentiùs reſpirant; ſed pulſus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in iis qui algent, ſicuti reſpiratio tardior ac minor deprehenditur, ita & pulſus.

Sanè quidem euariantur hi motus ſecundùm ætatum diſcrimina: nam puero recèns in lucem edito pulſus frequentior eſt; ſicuti ſeni rarior: qui autem in media ætate ſunt, iis pulſus ad proportionem reſpondet, prout ad pueritiam vel ſenectutem magis acceſſerint. Præter hæc vehementes animi affectus, ciborum genus, anni tempora, cœli ſolíque conſtitutio, & vno verbo omnis ad frigus & calorem mutatio, pulſum reſpirationémque aliter afficere conſueuerunt.

Secundò conſentiunt in eo prædicti motus, quòd vt quies illa, quæ arteriarum cõtractioni ſuccedit, maior eſt quàm ea quæ dilatationem ſequitur; ſic quæ inſpirationem antecedit, maior exiſtit quàm illa quæ ſuperuenit: vt loco antè cit. Galenus docet.

Differunt autem iidem motus inter ſe primùm, quia quod ex reſpiratione vni cordi præſtatur, id ex pulſu toti corpori impenditur: videlicet refrigeratio, & natiui caloris cuſtodia, fuliginúmque depulſio. Secundò, quia minùs neceſſarius eſt cordi & cuilibet alteri membro arteriarum pulſus, quàm cordi reſpiratio: poterunt enim brachiorum arteriæ diu religatæ eſſe & abſque pulſu citra noxam: non tamen cor ſine pulmonum afflatu: videlicet vt cæteræ partes animantium minori indigent calore; ita minùs eis nocet intermiſſio actionis ad tuendam calorem deſtinatæ. Tertiò, quia pulſus præcipuè obſeruit ad deferendum ſpiritum & calorem; reſpiratio verò ad caloris refrigerationem, & ad torridum noxiúmque vaporem è cordis ventriculis excludendum. Quartò, quia multò frequentior eſt pulſus, quàm reſpiratio. Cuius rei cauſa eſt, quòd tanta in pulmonem aëris copia ſimul infertur, vt vnus inſpirandi actus multis cordis attractionibus ſufficiat. Nec ſine tam copioſo aëris in pulmonem influxu poſſent animantes vocem edere: quandoquidem vox ſuſpenſionem exſpirationis depoſcit: quæ ſuſpenſio abſque multi aëris intus collecti beneficio non datur. Quintò, quia pulſus actio omnino naturalis eſt, nullóque pacto arbitratui ſubdita: reſpiratio autem aliquo modo voluntaria cenſetur, ad modum ſuperiùs explicatum.

Solutio problematum, ad ea, quæ proximis diſceptationibus concluſa ſunt, pertinentium.

CAPVT VII.

PRoximum eſt, vt iis, quæ de re præſenti ſeſe offerunt, problematis occurramus. Primum ſit: ***Quamobrem motus cordis cæleſtium ſphærarum conuerſioni aſſimilis perhibetur?*** Reſponſio. Quia vt à motu cæleſti communes ſublunarium corporum actiones pendent: ita à motu cordis reliquorum membrorum functiones, proximè aut remotè, ortum habent: vel ea ſaltem ratione, quòd abſque natiui caloris ope neutiquam adminiſtrantur. Eſt & alia conuenientia, quòd vt cœli motus perennis eſt, ita & cordis pulſatio: niſi quòd ille continuitatem ſeruat, hæc quietis morulas, de quibus ſupra diximus interponit. Lege D. Thom. op. 35. qui motu cordis inſcribitur.

2 ***Eſtne motus cordis vnus ſimpléxque, an compoſitus?*** Reſp. Fieri nequit vt vnus ſit, qui è duobus inter ſe pugnantibus, videlicet pulſu & tractu, ſeu ſyſtole & diaſtole, id eſt, *dilatatione & contractione* conſtat, atque interiectam quietem habet. Nec obſtat quòd natura, quæ ad vnum definita eſt, minimè videatur poſſe ad diuerſos motus inclinare. Hi enim motus ita ſunt diuerſi, vt vnam circuitionem, id eſt, motum corporis ab eodem ad idem punctum in orbem redeuntis, imitentur. Similiter pronunciandum de arteriarum pulſu, & de reſpiratione: videlicet, quemlibet horum motuum non vnum eſſe. Vnde Galenus 4. de differ. pulſ. *Non perperam,* inquit, *Zeno quendam motum ait eſſe pulſum, non ſimplicem, neque vniformem, cùm ex contrariis motibus conſtet, vt motus reſpirationis.*

Motus cordis non eſt ſimplex.

3 ***Quánam vi exempto corde ab animali vterq; ſinus cordis aliquãdiu pulſat?*** Reſp. Propter feruorem ſanguinis & ſpirituum: nec enim hi vt primùm ab anima deſtituuntur, confeſtim reſtinguuntur aut refrigerantur.

Cor exemptum aliquandiu pulſat.

4 ***Si diaphragma, & pulmones poſtquàm eleuati fuère, ſuopte pondere ad eundem ſtatum regredi & concidere poſſunt, quia corpora ſunt grauitate prædita: cur exſpiratio, quæ fit collabentibus in ſe pulmonibus, virtuti animæ mouentis attribuenda erit?***

Reſp. Cùm ipſa quoque exſpiratio arbitratu

Digitized by Google

noſtro, nunc maiori, nũc minori vi fiat: ſiquidem maiori conatu aërem efflant qui clamant, quàm qui ſubmiſſa loquuntur voce: haud dubiè concedendum erit, ipſam quoque talium membrorum depreſſionem à motrice animæ facultate, diaphragmati & pulmonibus inſidente, oriri. Quare Galenus in lib. de reſpir. cauſis, duplices tradit muſculos: alios reſpirationi obeundæ à natura datos. Motus autem, qui à ſola membrorum grauitate manat, muſculos non curat, vt luce clarius eſt.

5 *Cur ſaltem cordis & arteriarum contractio, quæ omnino naturalis eſt, non erit ab inſita grauitate?* Reſpon. Etiam motus, quo arteriæ & cor deprimuntur, operatio eſt maximè vitalis, valdeque neceſſaria ad tuendam vitam, vt ex dictis conſtat: ac proinde oriri debuit ab anima, cui incumbit, viuentium ſaluti & incolumitati conſulere. Non proficiſci verò à grauitate, vel illud argumento eſt, quòd cùm multæ ſubſunt fuligines, quæ depreſſionis motum retardare deberent, tunc cur & arteriæ maiori impetu ſeſe contrahunt, videlicet procurante id anima interuentu motricis virtutis, ad excernendam fumeam materiam: quæ calorem ſuffocat. Procurante inquam, non ex notitia, qua præſentem agnoſcat neceſſitatem, vt quidam ætatis noſtrę Philoſophus in comment. ad capit. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteriarum motus cognitione dirigitur) ſed ex naturali inclinatione, & quaſi inſtinctu ab ipſo autore naturæ ingenito, quo potentiæ etiam vegetatrices, actiones merè naturales, prout rei neceſſitas aut opportunitas expoſcit, attemperare conſueuerunt.

6 *Vter è duobus motibus antecedit in reſpiratione & pulſu, diſtenſióne an contractio?* Reſpon. Non conſentiunt hac in re Philoſophi. Videtur tamen probabilior eorum ſententia, qui diſtenſionem priorem faciunt: nec enim cur vel arteriæ formantur cum aëre, quem illico excludant, antequàm recentem introrſus aduocent. Certè inſpirationẽ exſpirationi præire, conceptis verbis docet Ariſtoteles hoc in lib. cap. 2. probátque ex eo, quia cùm morientia poſtremò exſpirent, oportet inſpirationem vicem ſubire principij, id eſt, vitam ab inſpiratione inchoari: eſt enim conſentaneum, vt eius beneficio animantes vitam auſpicentur, cuius contrario moriuntur.

A 7 *Quid cauſa eſt, cur homines quidam diutius quàm alij, ſpiritum in aqua contineant?* Reſponſ. Quia ampliores habent pulmones magiſque fiſtuloſos: quorum proinde cauitate plus aëris excipiunt ad refrigerandum cor.

8 *Quamobrem hauſto vberiori alimento remiſſior eſt in ſomnis cordis & arteriarum dilatatio, quàm contractio depreſſióve?* Reſponſ. Quia tunc introrſum ſe conferente natiuo calore, eóque circa ventriculum & alia viſcera, vbi B cibi excoquuntur, collecto, neceſſum eſt multam gigni fuliginem, quæ maiorẽ exinanitionem poſcit; contractio autẽ ad id potiſſimùm obſeruit: ſiquidem dum venæ & cor in ſe concidunt, interceptum aërem vnà cum recrementis explodunt. Itaque vbi plura ſuppetunt excrementa, ibi maior vehementiórque ad ea excutienda depreſſio datur.

9 *Cur pueri quàm puberes plus & crebriùs reſpirant?* Reſponſ. Tum quia plus in ſe cohibent innati calidi, ſemper autem caloris ma- C gnitudinem ſequitur reſpiratus frequentia: tum quia eorum ſpiritus ampliorem aërem deſiderat, eo quòd dum gignitur, multum effert excrementi fuliginoſi, ob alimenti copiam, quam excoquunt. Senibus autem, cùm frigidiores ſint, conſequens eſt, vt minor & rarior quàm cæteris contingat reſpiratio. Quæ etiam communis cauſa eſt, cur in balneis, hypocauſtis, & calidis regionibus, maior denſiórque fit reſpiratio: in frigidis verò D locis ſecus res habeat. Lege Ariſtotelem in libr. de Vita & morte, cap. 2.

10 *Cur à cibo parum, hoc eſt minori aëris copia, frequenter tamen reſpiramus?* Reſponſ. Quia tunc propter ventriculi dilatationem arctior patet ſpiritui tranſitus per thoracem: ſed reſpiratus paruitatem aſſiduitatis ope compenſamus.

11 *Cur qui ſe multo cibo ingurgitârunt, pulſum maiorem, reſpirationem minorem edunt?* E Reſponſ. Quia tunc aëris minus alliciunt, ob cauſam paulò antè adductam; & tamen aucto cordis calore & viribus ex cibo, maior ſubſequitur & cordis & arteriarum commotio.

IN LI.

Digitized by Google

IN LIBRVM, DE IVVENTVTE ET SENECTVTE.

Varia ætatum diſcrimina.

CAPVT I.

Prima diſtributio ætatum earumq; temperamenta.

DISCRETIO ætatum, de quibus Ariſtoteles hoc in libro agit, aſſignari conſueuit à Philoſophis ex mutatione calidi & humidi, quibus animantium vita continetur. Quæ tamen mutatio non quælibet, ſed inſignis eſſe debet. Igitur ſecundùm hanc notionem tria ætatum diſcrimina conſtituuntur: *Pueritia, Iuuentus, ſeu florida ætas, & Senectus.* Ad pueritiam pertinet calidum & humidum affluens ac copioſum: ad iuuentutem calidum & humidum apprimè temperatum: ad ſenectutem calidum & humidum iam diminutum, & in occaſum vergens. Ita licèt vita ſenum in calido & humido, vt communis omnium animantium viuendi ratio, conſiſtat; ſuperiorum tamen ætatum comparatione ſenectus frigida & ſicca iudicetur.

Quòd animantium vita hoc ordine gradúque temperamenta decurrat, non difficilè quiuis intelliget. Etenim cùm fœtus è ſemine & ſanguine, in quibus larga humoris & caliditatis copia viget, coaleſcant; fit inde conſequens, vt eorum membra à prima vitæ ingreſſione humido calidóq; abundent. Et quidem quod ad humorem attinet, id etiam ſenſus iudicium commonſtrat: infantis enim caro flaccida humidáque tactu dignoſcitur. De calore autē id palàm docuit Galen. 8. de plac. Plat. & Hippocr. & ante illum Hippocrates, tum 1. Aphoriſ. 14. tum lib. 2. de Nat. hom. c. 12. dum hominē prima die calidiſſimum ſtatuit: quod nos etiam 1. de Ortu & Interitu variis in id adductis rationibus comprobabimus. Quia verò calor continenter carpit humidum, & ipſe agendo atteritur & langueſcit: neceſſariò, cùm ad extremam vitæ partem deuentum fuerit, corpus frigidum erit, exeſáque ac diſſipata humidi primigenij ſubſtantia. Vnde etiam patet, quòd inter hęc extrema ſitum eſt tempus, id humoris & ſiccitatis medio potiri: non quaſi abſolutam & ad punctum exactam obtineat temperiem; ſed maximam, quę ætatum decurſu contingit, quatenus florida ætas, nec vt ſenium inareſcit, nec vt infantia humore nimio affluit.

Alia diuiſio ætatum.

Diuiduntur etiam hæ tres ætates in alias minutiores. Nimirum prima ætas, quæ anno ferè quinto & vigeſimo terminatur, in *infantiam, pueritiam, pubertatem, & adoleſcentiam*; cui paulò antè totius huiuſce decurſus appellationem dedimus. Infantia ad tertium quartúmve annum extenditur: hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octauum; inde ad vigeſimum quintum adoleſcentia. Ætas media diſtribuitur in iuuentutem & virilem ætatem. Iuuentus à vigeſimo quinto ad trigeſimum quintum aut quadrageſimum porrigitur: inde virilis ætas ad annum quinquageſimum excurrit. Tertia ætas continet primam & vltimam ſenectutem. Senectus prima à quinquageſimo ad quintum & ſexageſimum protenditur: vltima ſeu decrepita ſenectus vitam claudit.

Alia ætatū partitio.

Solon Athenienſium legiſlator, teſte Philone Alexandrino in lib. de Mundi opificio, Hippocrates, & pleríque alij, ſeptem tantummodo ætates conſtituunt. Partiuntur enim primam ætatem in infantiam, pueritiam, & adoleſcentiam: attribuúntq; infantiæ ſeptem priores annos, totidem pueritiæ, reliquos vſque ad vigeſimum quintū adoleſcentiæ. Inde reliquum vitæ tempus eo ætatum & annorum numero, quem antè retulimus, dimetiuntur. Eſt autem ſiue hæc, ſiue illa ætatum deſcriptio, ordinaria & frequentior, non tamen vſq; adeò certa, vt aliquando hominum vita pro innati temperamenti, & regionum aliarúmque cauſarum extrinſecùs incidentium varietate, non alios interdum limites & diſcrimina ſortiatur: præterquàm quòd pletóſque ante ſenium, multos ante floridam ætatem, non paucos in ipſo vitæ limine & ab vbere matrum aufert atra dies, & funere mergit acerbo.

Cōſule Galenum 3. Apho. cont. 27.

Ætatum conſideratio ſecundùm Aſtrologos, Pythagoram, alióſque Philoſophos.

CAPVT II.

Qui planetæ quibus præſint ætatib. ſecundum Aſtrologos

PVtant verò Aſtrologi, vt videre eſt apud Proclum in libr. de Anima & dæmone, ſingulis ætatibus præeſſe vnum Planetam, ob peculiarem influxum infantiæ Lunam: pueritiæ Mercurium: adoleſcentiæ Venerem: iuuentuti Solem: virili ætati Martem: ſenili Iouem: decrepitæ Saturnum. Huiuſce do-

minij cauſam & rationem ſic explicant. Luna, inquiunt, primam illam infantiæ teneritudinem blando quodam officio permulcet, & benigno vberíque humore fouet: Mercurius pueritiam ad luſiones, ſermonem, & diſciplinas afflatu ſuo promouet: Venus adoleſcentiam accendit: Sol iuuentuti rigorem addit, & ad altiora erigit: Mars virili ætati animoſitatem affert, & pugnandi ſtudium excitat: Iupiter ſenectuti grauitatẽ & maturam benignitatem indit: Saturnus decrepitæ ætati fragilitatem & moroſitatem. Aiunt etiam, decrepitos ſenes, quia propter virium & iudicij imbecillitatem propemodum ad infantiam, tanquam à calce ad carcerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio ſubiici. Verùm quid in ſe veritatis cõtineant hæc Aſtrologorum effata, in libris * de Cœlo copioſè diſſeruimus.

* Lib. 2. c. 3. quæſt. 9.

Circumfertur etiam alia ætatum conſideratio ex Pythagora, qui vitam in pueritiam, iuuentutem, virilem ætatem, & ſenectam, diuiſit: & hanc quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportione quadam contulit: aiens Pueritiam Veri aſſimilem eſſe, in quo omnia virent, & humoris vbertate adoleſcunt: Iuuentutem Æſtati, propter animi robur, quo corpora pollent, & quaſi efflореſcunt: Virilem ætatẽ Autumno, quòd tunc poſt varia ſuperioris vitę pericula cuiuſque ingenij dotibus, tanquam naturæ fructibus, accedat tempeſtiuitas, & ſua quædã maturitas: Senectutem Hyemi gelidæ & moleſtæ, qualis eſſe extrema ætas conſueuit. Lege D. Damaſcenum lib. 1. Parall. & Philonem in lib. de mundi opif. vbi ex Solone legiſlatore Athenienſium ea, quæ ſingulis ætatibus attribuuntur, per ſeptenarios exponunt.

Diſſolutio problematum, ad hominum ætates ſpectantium.

CAPVT III.

SEquitur explicatio problematum, quæ hominum ætates, de quibus paulò antè diſſeruimus, concernunt. Primum ſit; *Cur infantes, qui ſeptimo menſe in lucem veniunt, viuere poſſunt: qui octauo, nequeunt.; ſed vt plurimùm* (quod longa experientia compertum eſt) *confeſtim moriuntur?* Reſp. Non parua de hac re inter Philoſophos & Medicos diſceptatio eſt. Philo Iudæus libro 1. Allegor. & Aphrodiſæus lib. 2. problem. quæſt. 44. eius rei cauſam referunt ad myſteria, & occultam vim numeri ſeptenarij, de quo inibi multa prædicant. Eſtque hæc ſententia admodum conſentanea doctrinæ Hippocratis in libr. de Septimeſtri partu, vbi docet, quemadmodum morbi dies, ita partum menA ſes criticos ſeu indicatorios habere; & ad prodeundum in lucem idoneos ac fauorabiles, aut contrà. Hos autem conſtat non quoſlibet, ſed definitos ac certos eſſe; videlicet ſeptimum & nonum, qui ordinarius eſt. Ait tamen Plinius libro ſeptimo capite quinto, repertos fuiſſe in Italia octimeſtres partus vitales, contra priſcorum opinionem. Quos etiam in Ægypto aliquando inueniri ſcripſerat Ariſtoteles libro 7. de Hiſtor. anim. capi-B te 4. Huius rei, quæ Medicorum propria eſt, vberiorem explicationem lege apud Valleſium lib. 2. Controuerſ. Medic. & Philoſoph. Leuinum libro 4. de Occult. natur. mirac. capite 23. Valleriolam libro 3. Enarrat. Medic. 7. Plutarchum libro 5. de Placit. capite 18. Vide quoque ſi placet, quæ lib. 2. de Cœlo, cap. 3. quæſt. 1. artic. 2. ſcripſimus, vbi ex Aſtrologorum diſciplina aliter propoſitam quæſtionem ſoluimus.

2 *Cur infantibus naturales actiones vali-* C *dæ ſunt, animales admodum infirmæ: ſiquidem affluenter nutriuntur & creſcunt: ægrè ſentiunt, & nec moueri nec ſtare firmiter valent?* Reſponſ. Quia functiones naturales adminiſtrantur calore natiuo, quo prima ætas circumfluit. Operationes verò animales egent ſpiritibus ſenſitiuis, qui in cerebro perficiuntur: at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id muneris ineptum. In homine enim capitis os poſterius omnibus D aliis oſſibus concreſcit conformatúrque: vt docet Galenus in libr. de Format. fœtus. Vnde eſt, quòd caluaria iuxta ſinciput adeò infantibus tenera & infirma eſt, vt in recens editis cerebri motus non ſolùm tactu, ſed viſu etiam deprehendatur. Accedit, quòd nimia humiditas, qua ſenſuum officinæ primo ætatis ingreſſu ſcatent, ſenſitrices facultates obtundit, nec eas ſuis muneribus perfectè defungi ſinit.

E 3 *Cur pueri maturiùs ſapientes, aut vitales non ſunt, aut* (quod probauit experientia) *cùm ad maturam ætatem acceſſerint minùs prudentes euadunt?* Vnde Plinius libro 7. capite 51. refert, Catonem Cenſorium velut ex oraculo prodidiſſe, ſenilem iuuentam præmaturæ mortis ſignum eſſe. Et apud Senecam libr. Controuer. 2. controuer. 1. Ceſtius de ingenio Alſij Flauij prædicat, tam maturè magnum ingenium non eſſe vitale. Itaque F iam illud prouerbij loco celebratur: *Odi pueros præcoci ſapientia.* Reſp. Ideirco pueri primo ætatis ingreſſu rationis vſum impeditum habent, quia multo, vt diximus, abundant humore; è quo excitata nebula internorum ſenſuum functiones aut omnino impedit, aut interturbat. Hinc qui pręmaturè ſapiunt, intempeſtiuam cerebri ſiccitatem indicant; quæ ſiccitas cùm progreſſu temporis excreuerit, aut ita organum diſſoluit, vt mortem afferat; aut ita vitiat, vt ad perſoluenda internorum ſenſuum

Digitized by Google

ſuum munia,è quibus intelligentiæ vis depen- A
det,inutile & ineptum ſit.

De hac re Richard. in 2.diſt.19.q. 2. circa 2. prin. Item auctor q. vetera & noui teſtamen ti q.17. Abul.ad c. 2. Gen.qu.10.

4 *Potuiſſentne primi humani generis parentes eſu fructuum vitalis arboris iuuentutis florem perpetuò retinere?* Reſp. Scotus in 2.diſt. 19.qu.
1.credit, vitalem arborem non habuiſſe vim,
conſeruandi perpetuò iuuentutem aut vitam,
ſed duntaxat ad longiſſimum aliquod tem-
pus: quia cùm omne agens phyſicum agendo
repatiatur & debilitetur, neceſſariò calor na-
turalis hominis agendo in cibum paulatim B
degeneraret,nec ad priorem ſtatum in infini-
tum reſtitui poſſet;cùm finitæ cauſæ infinitus
effectus eſſe nequeat. Oppoſitum, quod veri-
ſimilius eſt, aſſerit D.Auguſtin.lib.13. de Ci-
uit.Dei,ca.20.& 23.aiens,hominem, niſi pec-
caſſet,eſu ligni vitæ & à neceſſitate moriendi
liberandum, & in flore iuuentutis perpetuò
conſeruandum fuiſſe. Eadem videtur eſſe ſen-
tentia D. Chryſoſt. hom.18. in Geneſ. & Ru-
perti 3. de Trinit. cap. 30. cui adſtipulantur C
verba illa tertij capitis Geneſeos: *Ne fortè mit-
tat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ,
& comedat & viuat in æternum.* Nec ratio Sco-
ti vim habet: quia ligni vitæ eſus caloris di-
ſpendia ex æquo reſarciret; nec verò id præ-
ſtando produceret effectum infinitum, id eſt,
infinitæ perfectionis, vt patet; aut etiam in-
finitè duraturum, quaſi vna eius comeſtio
deberet ſufficere ad propagandam vitam in
ſempiternum tempus: oporteret enim ad id
progreſſu ætatum aliis & aliis pomis veſci, vt D
monet S.Thomas 1.part.qu.97. articul.vltim.
Si autem petas, *quónam pacto id poma illa po-
tuiſſent præſtare?* dicendum, fuiſſe eis inditam à
Deo qualitatem quandam, ſiue ſupernatura-
lem: vt credit D.Auguſtinus libro 8. de Geneſi
ad lit.capite 5.& lib.11.eiuſdem operis, capite
40.& D. Bonauentura in 2. diſtinct. 17. Siue,
quod probabilius eſt, naturalem, vt Strabus,
Hugo de S. Victore, & D. Thomas videntur
opinari: quæ qualitas altricem facultatem, E
omnéſque eius adminiſtras, videlicet coctri-
cem,attractricem, expultricem, & alias quæ
circa cibum negotiantur, à quarum deinde
miniſteriis & operâ cæteræ corporis potentiæ
dependent,ita corroboraret & defenderet, vt
neque actione cibi, neque alterius externæ
cauſæ occurſu infringerentur aut fatiſcerent:
tueretur etiam primos parentes,quandiu præ-
ceptum diuinum minimè violâſſent,ab omni-
bus noxiis rebus, & incommodis extrinſecus F
incidentibus:tum propria ipſorum cura, tum
maximè Diuina prouidẽtia:quibus adminicu-
lis potuiſſent in infinitas ſeculorum ætates
vitam extendere, ſed enim è terris in cœlum
ad beatiorem vitam fuiſſent traducendi.

Senectus putredo quædam.

5 *Cur qui eminentiora loca libero cœlo inco-
lunt, tardiùs ſeneſcunt: qui autem curua & pa-
luſtria, citiùs?* Reſponſio. Quia, vt docet Ari-
ſtoteles ſect. 14. problem. quæſt.97. ſenectus
putredo quædam eſt: putreſcit autem quod
quieſcit, non quod mouetur: vt aqua conclu-
ſa. Igitur vt locis editis aër afflante vndique
ſpiritu agitatur, & alius ſuccedit: ita cauis
manet immotus, proindéque minùs ſincerus:
quo fit, vt hic ocyùs, illic tardiùs corpora
marceſcant.

6 *Quodnam temperamentum ad ſenectutem
ſeriùs ducit?* Reſpon. Sanguineum, quia abun-
dat calido & humido: multus verò calor co-
pioſè reponit, humidum affluens ægrè diſſi-
patur: non ſeneſcimus autem, niſi areſcente
humido,frigeſcente calido.

7 *Cur ſenes timidi ſunt, incurui, tremuli?*
Reſponſio. Cùm extrema ætas frigida ſit: &
magna ex parte deſtituta calore, qui animo-
ſitatem parit, & hominis corpus in rectam
ſtaturam excitat, ac membra ſuſtinet: conſe-
quens fit, vt ſenes cuncta pertimeſcant, cur-
uentur, tremant.

8 *Cur ſuſpicioſi ſunt?* Reſp. *Sunt*, inquit *Senes ſuſpicioſi.*
Ariſtoteles 2.Rhet.cap.13. *ſuſpicioſi ſenes, quo-
niam increduli: increduli verò, quia experti:* hoc
eſt, quia longo rerum vſu didicerunt, quan-
tum peruerſitatis fraudiſque in hominum di-
ctis & factis lateat. Vnde quæ vident,in ſini-
ſtram partem non rarò accipiunt: ideóque,
vt inibi Ariſtoteles ait, neque amant, neque
oderunt nimiùm; ſed ſecundùm Biantis præ-
ceptum, & *amant vt oſuri, & oderunt vt ama-
turi.* Tum præterea nihil affirmant, niſi cum
temperamento, *fortaſſis*. Quare & in rebus
agendis non aliter eis,quàm pronunciatis de-
monſtratione concluſis, aſſentiendum eſſe,
commonet Ariſtoteles 6.Ethic.c. 11.

9 *Cur illiberales ſunt?* Reſp. Tum quia *Senes illiberales.*
viuere peroptant, & iccirco ea quæ vitæ ne-
ceſſaria ſunt ægrè dimittunt: tum quia com-
pertum habent, quàm ſit difficilis rerum ac-
quiſitio, quàm facilis iactura. Ariſtoteles 2.
Rhetor. cap. 13.

10 *Quæ ſunt ea, quæ ſenilem grauitatem
maximè decent?* Reſp. Vt ait auctor libri de
duodecim abuſibus c. 2. duæ ſunt particulæ
homini cauendæ,quæ in eo non obſoleſcunt,
& ad flagitia trahũt: Cor videlicet,& lingua:
quia cor nouas machinari cogitationes non
deſinit: lingua impigrè loquitur,quæcunque
cor machinari ſenſerit. Caueat ergo ſenilis
ætas, ne iſtæ iuueneſcentes particulæ totam
ſui harmoniam decipiant, & per res ineptas
reliquam corporis grauitatem illudant. Vni-
cuique enim conſiderandum eſt, quid ætate
eminenti dignum ſit, vt hoc agat, quod nec
ætatem,nec miniſterium vile reddat.De-
bet proinde ſenectus anteactæ vi-
tæ partus eſſe, non nau-
fragium.

DE

Digitized by Google

DE DENTIBVS.

Quæ ſit eorum materia, ortus, finis, varietas?

CAPVT IIII.

QVoniam de ætatibus diſſeruimus, non erit ab inſtituto alienum, de dentibus & capillis, quæ duo ætates comitantur, & cum eis mutationem ſubeũt, in præſentia diſputare. Primùm, quod ad dentium materiam attinet, (*Dentiũ materia.*) ſciendũ ex Ariſtotelis doctrina 2. de Gen. anim. ca. 4. eos eiuſdem naturæ eſſe cuius oſſa, & ex eadem materia coagmentari: quæ materia craſſior eſt & aridior, quàm ea ex qua nerui & cartilagines, aliáque eiuſmodi componuntur. Hoc tamẽ inter reliqua oſſa peculiare habent dẽtes, quòd ſoli, docẽte Ariſtotele loco cit. tota ferè vita creſcunt: vt videre eſt in iis dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id verò propterea natura machinata eſt, vt fungi officio ſuo poſſint, breui enim tempore contrario occurſu & attritu conſumerentur, niſi aliunde diſpendium reſarcirent.

Ortus dentium. Incipiunt autem dentes è mandibulis emergere ordinariè poſt ſeptem menſes. Deinde poſt ſeptimum annum, qui primi emerſerant decidunt, & in eorum locum alij ad ſolidum cibum aptiores ſubrogantur. Redeunt verò, qui per id tempus decidunt; quia, vt docet Ariſtoteles 5. de gener. anim. cap. 8. in oſſe adhuc naſcente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum eſt. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permutat, teſte eodem Ariſtotel. 2. de Hiſtor. anim. cap. 1.

Dentiũ numerus. Habemus porrò dentes ferè triginta duos, rarò plures, pauciores nonnunquam: quorum multitudine longiora promitti vitæ ſpacia, quidam putant. Vno ordine in vtraque maxilla ſexdecim continentur, ſinguli ſingulis alueolis infixi. Parte anteriori ij, quos primores & inciſorios nuncupant, vtrinque quaterni acuti, vt poſſint incidere: vltra hos ſunt canini vtrinque duo, ad inferiorem baſim lati, ſuperiori parte acuti, vt ſi quid propter duritiem ab inciſoriis minùs ſcindi potuit, id ipſi confringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, vtrinque quaterni, aſperi latíque, præduri ac magni; vt inciſa ab inciſoriis, & fracta à caninis, penitus læuigare ac terere queant. Ex his duo vel tres vltimi & intimi, genuini vocantur, qui circiter vigeſimum annum gignuntur; nonnullis admodum ſerò, etiam octogeſimo anno, vt refert Ariſtoteles 2. de Hiſtor. anim. cap. 4. Primores & canini vnica radice nituntur: maxillares binis aut ternis quaterníſve: atque inferiores vna minùs, quàm ſuperiores. Omnes verò in ſuis cauitatibus, præſertim circa radices, vtraque
A gena inſertis neruis validè conſtringit, ne facilè concutiantur. Sunt & alia dentiũ diſcrimina in animantibus. Quidã ſerrati, alij contigui, alij exſerti. Serrati pectinatim coëuntes, ne contrario occurſu atterantur; vt ſerpentibus, piſcibus, canibus, mantichoris, quæ triplici dentium ordine præditæ ſunt: contigui; vt homini & equo: exſerti; vt apro, elephanto.

Quod attinet ad finem, cuius gratiâ dentes (*Finalis cauſa dẽtiũ.*) à natura dati ſunt, dicendum: tribuiſſe eos
B naturam animantibus, communi quidem officio ad conficiendum cibum; priuatim verò quibuſdam etiam ad alia munia, vt homini ad ſermonem: quippe vocis ſermoniſque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguæ excipiunt; vnde cum defluxêre, diſtinctionem explanationémque adimunt. Multis etiam belluis ad pugnam dati ſunt; vt apris & elephantis. Lege Ariſtotelem 3. de part. anim. capit. 1. Gale-
C num lib. 11. de Vſu part.

Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent.

CAPVT V.

OCcurremus nunc aliquot problematis, quæ in conſideratione dentium ſe offerunt. Primum eſt: ***Cur dentes canini inter pri-***
D ***mores & maxillares ſiti ſunt?*** Reſp. Quia canini inter primores & maxillares mediam naturam ſortiuntur: quatenus & acuti ſunt, vt primores, & lati, vt maxillares.

2 ***Cùm leones, canes, lupi, vtrinque multos habeant caninos dentes, cur homo binos tantùm parte vtráque obtinet?*** Reſp. Quia, vt Galenus 11. de Vſu part. cap. 9. ait, cogitauit natura in hominis procreatione, ſe animal ciuile, atq; manſuetum effingere, cui ro-
E bur ac vires eſſent ex ſapientia, non corporis fortitudine: proinde è caninis dentibus non multos dedit, quaſi ad pugnam; ſed qui ad comminuendum cibum, modo ſuperiùs explicato, ſat eſſent.

3 ***Quam ob cauſam in extrema ætate rariores fiunt dentes, qui antea coniunctiores fuerant?*** Reſpon. Quia cùm à radice exiliores ſint, ad faſtigium latiores, continuáque attritione abſumantur, exſiccata etiam exeſa-
F que ad imum carne; neceſſe eſt plus ab ſe inuicem diſtent.

4 ***Quamobrem in ſenectute dentes labuntur?*** Reſpon. Vel humoris defectu, ſicuti arborum folia: vel ob nimium humorem excrementitium, eius ætatis proprium, qui calorem ſuffocat. Decidunt etiam non rarò exceſſu frigoris, contrahentis neruum qui eos implantauit. Putreſcunt & in aliis ætatibus, peregrino calore & humido malè commiſtis, compactionémque ſoluentibus.

5 Si

Digitized by Google

5 *Si dentes carne firmiores ſolidioréſque ſunt, cur frigoris vim ampliùs quàm caro ſentiunt?* Reſp. Quia, vt docet Ariſtoteles in problem. ſect. 34.qu.2. dentes tenuibus nituntur infixi meatibus & neruulis; quorum exiguus calor facilè à frigore vincitur, & dolorem facit.

6 *Cur nullum cornigerum vtrinque dentatum eſt, ſed omnia ſaltem primoribus ſuperioris mandibulæ dentibus carent?* Reſp. Quia alimentum, quod in eos dentes digerendum diſpenſandúmque erat, in cornuum recreméta abſumitur. Quanquam nonnulla reperiuntur, quæ denegante natura ad vtrunque materiam, & cornibus carent & vtrinque dentata non ſunt: vt cameli.

7 *Æthiopum dentes cur candidi ſunt?* Reſp. Quia mandibularum calor, quo abundãt, excoctum humorem eis detrahit; quo detracto eximius ille candor exiſtit: ſicuti etiam albeſcit cera Solis calori expoſita. Nec mirũ, quòd idem calor cutem nigriorem reddat: nõ enim is candorem inducit, niſi cùm eximit humorem corporibus, quæ ob illius permiſtionem atra ſunt. Vnde carnem, in qua huiuſmodi humoris copiam non abſumit, adurit, & atro colore inficit. Lege Ariſtotelem lib.3.de Hiſtor. anim.ca.9.& in Probl.ſect.10.qu.65.& 66.

DE CAPILLIS.

Quæ ſit eorum materia, ortus, finis?

CAPVT VI.

De hac re Hippocrat. in lib. de natura puer. & in libr. de glandulis.

NVnc de capillis agendum: inprimíſque materia & generatio ſcrutanda. Aduerte igitur, ſicut in ſublunari mundo duplex halituum genus cernitur: quidã humidi & calidi, qui Solis vi è locis humidis excitati, in pluuiam, rorem, cæteráque his ſimilia addenſantur, quos Vapores nuncupant: alij ſicci & calidi, quos eadem vis è terræ elemento ad ignitarum impreſſionum materiam excemit, vocantúrque exhalationes, vt in Meteoris expoſuimus: Ita & in homine, qui paruus Mundus à Philoſophis vocatur, quoſdam ineſſe halitus humidos, qui ad conciliandum ſomnum, aliáque munia obſeruiunt: quoſdam ſiccos, qui in pilos, vngues, vngulas, cornua, & reliqua id genus, pro partium diuerſitate, concreſcunt.

Capillorum materia.

Capillorum generatio.

Cùm igitur fuliginoſa & terrea exhalatio, cutis ſpiramentis impacta, nec facilè retrò commeat, nec omnino foràs euolat: & hanc alia rurſum è profundo ſubiens ferit, aliáque rurſum & alia à tergo inſtat; complicantur iſtiuſmodi exhalationes, addenſantúrque imminuta corpuſcula, & deinceps perpetuò no-

A uæ fuliginis acceſſu augentur: eáque corpuſcula dicuntur Capilli. Monet verò Ariſtoteles 2.de Part.anim.capite 4.capillos, & eorum cognata omnia, quãdiu inſunt tamdiu augeri; & tunc magis, cùm corpora aut ægrotant, aut ſeneſcunt decreſcúntve: quia vberior excrementi copia remanet, cùm minùs in partes alias propter ſenium aut morbum inſumitur.

Docet quoque idem Ariſtoteles 2. de part. B anim. capite 14. & ex eo Plinius libro vndecimo, capite 37. humanum caput præ aliis plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit, tum neceſſitate materiæ, tum præſidij causâ. Neceſſitate materiæ: quia vbi plurimum humoris caloríſque ineſt, ibi plus ſuppetit excrementi, quod in capillos faceſſat. Nam quod in aliis animantibus nonnunquam nutrimentum eſt, vel in cornua, aut ſetas, aut pilos, veſtiendis ex toto corporibus abit; id C homini ſuggeritur ad promittendum capillum integendo capiti. Eſt etiã ea capillorum frequentia adiumento præſidióve, ad muniendum cerebrum: nam cùm id in homine proportione maximum & humidiſſimum ſit, maiorem deſiderat tutelam; propterea quòd humidiſſima quæque facilè efferueſcunt & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non ſunt, iis aliquid capillis proportione reſpondens ingenio naturæ datum fuit: vt D auibus pennæ, piſcibus ſquamæ, erinaceis aculei.

Capillorum vtilitas.

Sanè capilli, qui homini genas & mentum veſtiunt, barbámque efficiunt, multum decoris & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoreti. *Sic eos, qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos tranſierunt, barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori veſtit. Et primò quidem lanugine florent malæ: deinde modicum pilorum velamen eaſdem tegit: vt augmento hoc ætatis diſcrimen doceat,* E *& ipſa vultus figura homini perſuadeat, vt relictis puerilibus ludis ad res ſerias accingatur.* Hæc Theodoretus tom. 2. ſerm.4.de Prouid. Sunt autem quibus barba in denſam excreſcit, ſunt quibus rara & exilis eſt: quia, vt Galen. explicat 11. de Vſu part. quemadmodum herbæ ac plantæ, quæ ex terra humida & pingui proueniunt, altè creſcunt; quæ verò ex dura aridáque, paruæ, & exigui ſunt incrementi: ita capilli, qui ex humidi ac mollis tempera- F menti emergunt partibus, latè luxuriant; qui ex partibus naturæ duræ ſiccæque, parui atque exiles euadunt. Porrò è tribus potiſſimùm cauſis barbæ raritas & inopia oritur: nimirum vel ex defectu recreméti; vel ex duritie cutis, quam exhalatio penetrare nequit; vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio confeſtim euolat, nec in pilos addenſatur.

Duritiem verò ſeu conſtipationem cutis plerúmque frigus, laxitatem calor efficit.

Digitized by Google

De capillorum varietate.

CAPVT VII.

QVibus cauſis variè colorentur capilli, declarat Ariſtoteles in li. de Coloribus: qui liber videtur ex duobus, quos Ariſtotelẽ ſcripſiſſe teſtatur Laërtius, in vnum coaluiſſe. De eadem re ſcripſit Galenus lib. 2. de Temperam. Nimirum fit capillus niger, cùm deuſto vi caloris vapore recrementũ in exactam fuliginem permutatur: flauus, cùm vapor minùs torretur; eſt enim quod tunc in capillos abit flauę bilis ſuperfluum: albus verò capillus ex pituita naſcitur: rurſus, ſicuti inter colorem album flauúmque eſt medius, ſic ex pituitoſæ bilioſæque fœcis media quędam natura prouenit. Aduerte autem, id quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita; non repugnare Ariſtoteli, docenti canitiem, vt pòſt liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris: pituita enim frigida eſt & humida, proindéque idonea ad candorẽ, accedente externo calido. Cæterùm nõ oportet ſemper ex hac materia album colorem capillis innaſci: quanquam is ſemper obueniat ex humiditate, & ex inopia caloris innati. Vnde illud vniuerſum pro vero habendum: flauitiem, rufedinem, alióſque colores intermedios, fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni, circumfundẽte ſe calido aſſcititio; ita tamen vt hæc permixtio in quibuſdam magis, in aliis minùs, ad hoc aut illud extremum vergat.

Diuerſitas capillorum. Variantur etiam capilli pro diuerſitate regionum & ætatũ: vt oſtendit Ariſtoteles 5. de Gener. animal. ca. 3. & Galenus loco cit. Nam qui calidã & ſiccã plagã incolunt, (vt Æthiopes & Arabes) ſiccos & criſpos habẽt capillos, ac breues: qui humidã frigdámque regionem habitant (vt Illyrij, Germani, Sarmatæ) modicè auctiles, graciles, rectos, & rufos obtinent: quia inter hos temperato degũt tractu, robuſtos, modicè nigros, mediocritérque craſſos; tum nec prorſus criſpos, nec omino rectos emittũt. Quod ad ætates ſpectat, docent nonnulli Medicorum, ſi cerebrum probè temperatum ſit, gigni ex eo capillum, qui à teneris annis ſit cæſius; pòſt adoleſcente ætate rubeſcat, declinétque magis ad nigredinẽ: vbi verò cerebrum ipſum calidius fuerit, prouenire ex eo capillum omnino nigrum.

Cur autem non ſimplex capillus, ſed intortus ſeu criſpus interdum oriatur, cauſa eſt conditio materiæ, ſiue exhalationis è qua fit: *Criſpitudo capillorum.* vt docet Ariſtoteles 5. de Gener. anim. cap. 3. *Si*, inquit, *fumoſa eſt pra calore & ſiccitate exhalatio, criſpum efficit capillum: quoniã duplici fertur motu, ſiquidem quod ineſt terreni, deorſum: quod calidi, ſurſum commeat: cumq; pra imbecillitate reduci facilè queat, intorquetur: idq; in capillis criſpitudo eſt.* Aut certè, quia cùm parum omnino humidi, terreni autem permultum ſubeſt: fit vt ab aëre æſtuante contrahantur capilli & conuellantur, quemadmodum enim igni aduruntur: Galenus etiam lib. 2. de Temper. criſpitudinis cauſas hunc in modum explicat: *Criſpi redduntur capilli, vel propter ſiccitatem temperamenti, qua illos intorquet (qua ratione Æthiopes criſpi ſunt:) vel propter imbecillitatem exhalationis, qua rectam viam ſibi moliri non poteſt: vel denique duriorem cutis naturam, qua ipſam exhalationem, etiamſi valida ſit, prohibet rectà ferri, cogitque vt ad latus ſe inflectat, & obliquum tranſitum paret.*

DE CALVITIO ET CANITIE.

CAPVT VIII.

CAlui omnium maximè animalium homines conſpicuè efficiuntur: docente Ariſtotele libro 5. de Gener. anim. c. 3. quamquam ſimilis quædam affectio in aliis viſitur, *De hac re Hipp. lib. de Nat. pueri.* videlicet in plantis & auibus. Nãmque plantarũ aliæ perpetuò frondis honore virent, aliæ definito menſium curriculo frondes exuunt: item ex auibus quædam certo tempore ſeſe abdũt, vt pennas deponant. Talis verò affectus in hominibus caluitium eſt. Ac quemadmodum hyberno tempore plantis euenit; ita hominibus ætatę ſeneſcente, quæ humanæ vitæ, quaſi hyems eſt. Vna verò tam hominibus caluitij, quàm plantis & auibus prædictæ iacturæ cauſa eſt, videlicet inopia calidi humoris: hoc enim deficiente inareſcunt omnino capillorum radices, folia, pennæ: & diſſoluta compactione, quam humor & calor congruenter miſta præſtabant, ſenſim defluunt. Caluescimus autem potiſſimùm priori capitis parte: quia in eam cerebrum prominet, quod ſuo frigore calidum illum humorem pellit. Vnde eſt etiam, quòd homini maximè caluitium accidit: *Caluitij cauſa.* quia videlicet ampliſſimum & humidiſſimum proportione cerebrum habet, vt loco cit. affirmat Ariſtoteles. Addit Macrobius libro ſeptimo, capite decimo: ideo caluitium ab occipitio inchoari, quia hanc partem fecit natura rariorem: quod ex ſuturis, quæ in caluariis conſpiciuntur, planum eſt: vt quidquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euaneſcat per plures meatus. Non caluescunt tamen omnes; ſed tantùm *Cur non omnes caluescant.* magnam ſubeuntes inopiam humidi caloris, qui capillos retinet ſeruátque: neque is defectus quouis tempore cõtingit, ſed potiſſimùm ætate iam declinante, & in frigiditatem vergente. Quare qui maturiùs caluitio inſigniuntur, ij ante tempus prædicto calore priuantur.

Canities vt obueniat. Quod ad canitiem attinet, eam docet Ariſtoteles

Digitized by Google

ſtoteles libro 5. de Generat. anim. capite 5. gigni ab excremento putreſcente: cùm enim calor ob ſuam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, vnde capilli aluntur, perfectè decoquere non valet, fit inde vt collectum putreſcat. Albet verò tunc capillus, quia humiditas poſſeſſa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum: is flatus inter terreum contentus candido imbuitur colore; vt in carie parietum, cui canities reſpondet. Quòd autem canities putredo quædam ac morbus capillorum ſit, illud indicio eſt; quòd qui valetudinis vitio præmaturè caneſcunt, vbi iam reualuerunt, calore augeſcente, atque adeò excrementum exactè decoquente, canitiem exuunt. Quod in ſegetibus quoque euenit, quæ locis humilioribus ac propè lacunas, ſub magnis & continuis pluuiis perpalleſcunt: vbi verò calor exſiccauit humidum illud ſuperfluens, tunc propriam reſumunt viriditatem.

Alia ſententia.

Quorundam tamen opinio fuit, canos ex ariditate prouenire: ſiquidem & oſſa albeſcũt excocto humore; & lapides excocti albentem in calcem ſoluuntur: & cera Solis admota feruori candeſcit, defæcatis ab illa humoribus; & terra æſtiuis exſiccata ſolibus albicat. Hæc tamen ſententia non probatur Ariſtoteli loco cit. eámque refellit eo argumento, quòd experientia conſtat, capillos opertos citiùs caneſcere; cùm tamen operti minùs ſiccentur. Itaque etſi nonnulla corpora exuſta humiditate albeſcant: in capillis tamen alia ratio eſt.

Dilutio problematum, ad capillos ſpectantium.

CAPVT IX.

Cur infantes glabri.

EXplicemus nunc problemata, quæ circa paulò antè dicta excitari queunt. Primum ſit: *Cur tenelli pueri ætatis ingreſſu glabri ſunt*? Reſp. Quia cùm præcalidi & humidi ſint, nullus adhuc eius meatus in cute eſt, nec fuliginoſum excrementum.

2 *Cur calida aqua capillum faciunt candidum, frigida nigrum*? Reſp. Quia calidæ plus aëris in ſe cohibent: aër autem pellucens candorem gignit; vt videre eſt in ſpuma.

3 *Cur calueſcimus magis à ſyncipite; caneſcimus magis à temporibus*? Reſp. Quia regio illa admodum ſicca eſt, hæc præhumida: à ſiccitate verò defluuium, ab humore canities eſt.

4 *Cur inter omnes animantes homo maximè caneſcit*? Reſp. Quia cæteris magna ex parte pili quotannis decidunt; vt equo & boui: aliis etſi non decidant, breuis tamen contingit vita; vt oui: quibus proinde longo decurſu ætatis in ſenio canities non aduenit. Homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habent.

5 *Si ſenibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur ſenectus ſicca perhibetur*? Reſp. Quia ſicca dicitur, hoc eſt, deſtituta humido innato: cùm alioqui humido aſſcititio & peregrino abundet.

6 *Cur capilli detecti tardiùs quàm operti caneſcunt*? Reſp. Quia canities à putredine eſt: flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arcet.

Qui vnius noctis ſpatio totus incanuit.

7 *Quid cauſa fuiſſe putandum erit, cur quidam metu mortis vnius noctis ſpatio totus incanuit*? Sic enim accidiſſe narrat Scaliger exercitat. 312. in Cardan. *Hiſtoria*, inquit, *noſtra tempeſtatis eſt, ſub Franciſco Gonzaga Mantuæ principe. Is affinem ſuum ſuſpectum coniurationis, cùm in turri portæ Cæſareæ ad quæſtionem aut ſupplicium ſeruari iuſſiſſet, nunciatum eſt manè totum repentè canum factum. Quod quaſi prodigium flexit principis animum, qui ei propterea & venia & vita fecit gratiam*? Reſpon. Subita illa canities orta videtur ex retractione caloris, quam metus vehementia induxit: ſicuti & in his qui ſeneſcunt, canities ex defectu caloris prouenit, ad modum ſuperiùs explicatum.

8 *Cur in equo præ aliis brutis animantibus canities apparet*? Reſpon. Quia equus, vt affirmat Ariſtoteles 5. de Generat. animal. capite 5. os, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quàm cætera bruta animalia, obtinet: quo fit, vt facilè humor effluat, & per ætatem calor deficiat; vnde canities oritur.

IN LIBRVM DE VITA ET MORTE.

Quidnam ſit vita.

CAPVT I.

PLACVIT lib. de vita & morte, & de longitudine ac breuitate vitę, ad diſciplinę commoditatem diſtinctionémq; inter ſe diſtinguere eo modo, qui progreſſu patebit. Et vt à Vita ordiamur, ſic eã definiit Ariſtoteles in li. de Reſpiratione: *Vita eſt permanſio animæ vegetatricis cum calore.* Ad cuius definitionis intelligentiam aduerte inprimis, non definiri & explicari in ea vitã in toto ambitu; ſed eam tantùm, quæ corporibus conuenit: cùm alioqui etiam ſubſtantiis ſeparatis vitæ notio propriè conueniat. Licèt verò multi ſint corporum viuentium gradus, nempe intelligens, ſentiens, loco mouens, vegetans: Ariſtoteles tamen per hũc poſtremum gradum vitam definiit, quia nullum ſit corpus vita prçditum, quod eo careat. Quo fit, vt prçdicta definitio communem omnium viuentium vitam comprehendat. Secundò aduerte, vitam rerum corpore conſtantium tripliciter accipi: vno modo pro anima ipſa, quæ vitalium functionum origo & fons eſt; dicitúrque vita eſſentialis, vtpote eſſentiam rei viuentis partiatim conſtituens: ſicque in libr. de motu cordis; definitur vita *principium actus animæ*. Secundò, pro exiſtẽtia animę in corpore. Tertiò, pro ipſis vitæ functionibus: vt pro nutritione, accretione, ſenſione: quo pacto vita à D. Bernardo in libr. de libero arbitrio & gratia, dicitur *internus & naturalis motus.* Igitur vita in prædicta definitione non ſumitur primo modo, vt conſtat: quis enim dicat animam eſſe permanſionem ſui ipſius in corpore? Poteſt autem vel ſecũdo, vel tertio modo accipi. Si ſecundo erit definitionis ſenſus formalis: ſi tertio, cauſalis: ac ſi diceremus, vitã ſiue operationẽ vitalem eſſe permanſionẽ, hoc eſt, proficiſci ex permãſione vegetatricis animæ in corpore, quod ab ea informatur.

Vita definitio.

Vitam tribus modis accipi.

Porrò autem licèt vita abſque primarum qualitatum caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis permixtione neutiquam poſſit conſiſtere, peculiariter tamen in calore ſita eſſe perhibetur: teſte Ariſtotel. in libr. de Longit. & breu. vitæ & in probl. ſect. 14. q. 10. quia anima tamdiu corpus informat, quamdiu in eo vitæ munia obire poteſt: præcipuus verò adminiſter vitalium functionum eſt calor. Quo-A niam verò huiuſce caloris pabulum humiditas eſt, dicitur vita tum ab Ariſtotel. locis cit. tum ab aliis Philoſophis, in calido & humido conſiſtere, hoc eſt, à calore & humiditate in corpore coalitis, per ſe ac potiſſimũ depẽdere. Quod tamen non de quouis calore, etiam peregrino & aſſcititio, intelligi debet; ſed de interno, & pro cuiuſque membri natura & conditione per totum corpus diffuſo. Eſſe verò hunc calorem primarium vitę inſtrumẽtum, B inde conſtat: quia eius præſentia & temperatione fouentur artus, & incolumitatem ſeruant, ac ſuo munere probè funguntur: eiuſdem abſceſſu torpent iacéntque exanimes. Eget autem calor hic viuificus humido, quo ſuſtentetur. Sed enim cùm diuerſa ſint humidorum genera, videlicet quoddam aqueum, aliud aëreum, ídque pingue, & oleagineum: non quouis humido gaudet prædictus calor. Námque in aqueo, quia fluidum eſt & diſſo-C lubile ac parùm tenax, cõfeſtim interit: aëreo verò & pingui nutritur fouetúrque, non ſecus ac flamma oleo.

Vita in calore.

Frigus non concurrere per ſe ad actiones vitæ.

CAPVT II.

D QVæri autem ſolet, *num calor ita vitæ actiones exſequatur, vt ad eas non concurrat etiam frigus per ſe, ſed ex accidente: hoc eſt, quatenus calorem modificat, eiúſque vim attemperat?* Sunt qui putent, aliquas eſſe actiones, ad quas per ſe & ex vſu naturæ frigus, ſi moderatum ſit, concurrat: quemadmodum & nonnullæ ſunt, quas calor, niſi congruam temperationem habeat, lædere conſueuit. Suadetur autem hæc pars ex eo, quia cibi appe-E titio mouetur iuuatúrque frigore: inde eſt enim, quòd appulſu atræ bilis in ſtomachum famem ſentimus. Cùm igitur fames ſit appetitio animalis, non videtur negandum, iuuari illam per ſe à frigore animantium atque adeò vitæ functiones. Videtúrque adſtipulari huic ſententiæ Ariſtotel. libro 2. de Generat. anim. capite 4. vbi docet, ortum ſimilarium partium tum à frigore, tum à calore eſſe: &

Prima opinio.

Eius arg.

Digitized by Google

ſe: & alia membra frigido, alia calido coag-
mentari & concreſcere: ſubditque, generatio-
nem carnis ex ſanguine quem venæ exſudant,
& frigore conſiſtere.

Poſterior ſententia, quæ probatur.

Contraria tamen ſententia veriſimilior eſt:
quam tuetur Galenus 3. de cauſ. Sympt. cap.
3. Auicenna Fen. 1. primi doct. 6. cap. 5. Valle-
ſius lib. 5. Contr. Med. & Phil. capite 11. Tho-
mas à Vega ad cap. 62. lib. artis Med. aſſeren-
tes, frigus non niſi poſteriori modo concur-
rere. Quod ex eo confirmat: quia nulla eſt vi-
B talis actio, cui frigus non per ſe aduerſetur,
ſiquidem cùm nimiùm creſcit, omnem ope-
rationem aut lædit, aut ex toto impedit: nám-
que membra ſtupefacit, & paralyſin inducit,
proindéq; ſenſum & motum adimit: quod ta-
men calor non efficit. Hinc eſt, quòd ad mu-
nia viuentium obeunda ex accidente dunta-
xat frigus concurrit; propterea quòd oportet
calorem temperatum eſſe, quam temperatio-
nem admixtio frigoris præſtat: ita vt ſi abſq;
C frigore moderatus calor dari poſſet, nulla
omnino eſſet frigoris neceſſitas. Nec obſtat,
quòd etiã nimiùm auctus calor actiones cor-
rumpit. Id enim per ſe frigori conuenit, calo-
ri autem per accidens. Cuius rei indicium eſt,
quòd vbi primùm in aliqua parte corporis
frigus cœpit augeri, confeſtim incipit in ea
minui perfectio in operando: quod tamen
creſcente calore non ita accidit.

Solut. arg. aduerſariæ partis.

Igitur argumentis in contrariam partem
D adductis reſpondendum eſt: famem non in-
duci per ſe à frigore atræ bilis; ſed quatenus
vi frigoris partes corrugantur & ſtringuntur,
vnde ſequitur appetitio cibi, cuius ingreſſu
corrugatio illa & ſtrictio ceſſat, vt alibi fuſiùs
dicetur. Ariſtoteles autem locis adductis tan-
tummodo aſſerit, frigus ad ortum partium ſi-
milarium, atque ad generationem carnis re-
quiri: non tamen docet requiri per ſe.

E

Quid ſit mors, quibus cauſis accidat, & quæ eius ſint genera?

CAPVT III.

Mortis definitio.

ANtequàm cætera ad vitam mortémque
ſpectantia perſequamur, tradenda eſt
Mortis definitio: quæ iam facilè ex dictis col-
ligi poterat, videlicet: *Mors eſt abſentia diſceſ-
ſuſve animæ à corpore, ob defectum innati caloris.*
F Quæ definitio vt planiùs intelligatur, aduer-
tendum eſt, ſeparationem animæ à corpore
non ita accipiendam, quaſi oporteat, vt ani-
mal mortuum dicatur, animã realiter à cor-
pore ſecundùm ſitum abiungi: ſat enim eſt,
ſi deſinat eſſe in corpore informatiuè, hoc
eſt, ſi iam non illud viuificet, diſſoluto actua-
lis coniunctionis nexu. Nam animæ bruto-
rum animantium, cùm iis intereuntibus ex-
ſtinguantur, nullibi poſt mortem ſunt: ani-

A mus verò humanus, licèt in ipſo interitus
momento à corpore, quod tempore antece-
dente informabat, ſecundùm locum ſitúmq;
abiuncta non ſit, ſeparata tamen dicitur, quo-
niam diſſoluto mutuæ vnionis vinculo, non
iam corpus actuat aut viuificat.

Adduntur in definitione illæ particulæ, *pro-
pter defectum caloris innati*: quia cùm contra-
riorum contrariæ cauſæ ſint: docente Ariſto-
tele 5. Politic. capite 8. quemadmodum vitæ
cauſa eſt calor (intellige vnà cum humore,
quo paſcitur) ita mortis cauſa eſt frigus, ſeu
quod eodem recidit, innati caloris defectus.
Vnde & à Galeno libro ſecundo, de tempe-
rament. capite ſecundo, definitur mors *exſtin-
ctio caloris naturalis.* Et quia cor natiui caloris
fons eſt, vt progreſſu explicabitur, ſolet etiam
nonnunquam mors definiri *frigiditas cordis ex
humidi inopia.*

Mortis cauſæ.

Ex propoſitis definitionibus colligi poſ-
ſunt mortis cauſæ. Sunt enim excedens fri-
gus & ſiccitas: imò & humiditas ſuperabun-
dans, quæ calorem ſuffocat; & nimia vis ca-
loris extranei, quæ non humidum ſolummo-
do abſumit, ſed ipſum etiã calorem innatum
reſoluta ſubſtantia diſſipat.

Mortis genera.

Mortis autem genera, ſi euentus fortuiti
ſpectentur, innumerabilia ſunt. Si autem cau-
ſæ per ſe expendantur, definito numero con-
tinentur. Diuiditur ergo mors ab Ariſtotele
lib. de Morte & Vita, in violentam & natura-
lem. Violenta eſt, quæ à contrario fit: natura-
lis, quæ ex caloris marcore prouenit. Quia
verò natiuum calorem, vt ſuprà attigimus,
tam frigus, quàm calor extraneus & humor
interimunt, tripliciter violenta mors accidit:
nempe vel ob nimiam frigiditatem, aut ex-
traneum calorem quæ calorem natiuum ex-
tinguunt, vel ob immodicam humiditatem
quæ eundem præfocat.

Naturalis autem mors contingit, ob calo-
ris paulatim flaceſcentis defectũ. Nam cùm
calor agat in humidum, ipſúmq; reſoluat, diſ-
ſipet, oportet calorem ipſum pariter immi-
nui, manneréq; terreſtres partes frigore & ſic-
citate concretas: proindéque deficiente hu-
mido calorem exſtingui, & mortẽ ſubſequi:
quæ in plantis vocatur ariditas, in animali-
bus ſenectus & mors.

Quia tamen omnis corruptio, vt eſt com-
munis philoſophantium doctrina, à contra-
rio fit, etiam ea viuentium mors, quæ natu-
ralis dicitur, quandoquidem corruptio quæ-
dam eſt, reuera à contrario fiet: dicitur ta-
men non fieri à contrario, vt violenta, quia
quaſi ſponte naturæ accidit: quatenus non
aduenit ab externo contrario, magna & aper-
ta vi oppugnante. In quam ſententiam le-
ge, ſi placet, quæ ſcripſimus ad finem li-
brot. de Cœlo, ſect. 4. no-
ſtrorum problem.
quæſt. 1.

Digitized by Google

De ſitu & figura cordis, quod vitæ fons dicitur.

CAPVT IV.

QVoniam ſuperiùs de vita diſſeruimus, proximum eſt, vt ipſum inquiramus vitæ fontē, qui cor eſſe perhibetur. Sed priùs de cordis ſitu & figura agendum erit. *Cordis ſitus.* Ariſtoteles 3. de Part. anim. capite 4. & 1. de Hiſtor. anim. cap. 17. docet, cor cæteris animantibus in medio pectore eſſe; homini autem paululùm vergere ad ſiniſtram: redditque eius rei cauſam, quia homo inter omnia animalia læuam partem frigidiorem habet. Quare neceſſum fuit, vt ei ſubueniretur inclinatione cordis, quod calidiſſimum eſt. Eandem ſententiam amplexus fuit Plinius libr. 11. Natur. hiſtor. capite 37. Fernelius in libr. de Part. humani corp. cap. 7. & Auicenna 11. tertij. 1. additque, oportuiſſe cor cedere hepati, ne ſi hepatis & cordis calor eodem conſpirarent, dextrum latus plus nimio recaleſceret. Idem confirmat pulſatio cordis, quæ infra læuam papillam deprehenditur: quòd certè argumento eſt, illuc cordis ſubſtantiam propendere. Galenus tamen libro 6. de Vſu part. capite 7. aliíque nonnulli affirmant, cor in medio thoracis ſinu ſecundùm omnes dimenſiones ad æquilibrium ſedem habere: idque anatomicæ artis obſeruatione compertū eſſe inquiunt. Quod ſi ita eſt, danda venia erit Ariſtoteli, quia nondum eius ætate membrorum diſſectio vigebat.

Quare dextra pars in homine calidior. Porrò cur natura partem dextram potiſſimùm in homine calidiorem fecerit, cauſa fuit, vt motum commodiùs atque expeditiùs adminiſtraret: oportet enim in motu alteram partem, videlicet læuam, quaſi quieſcere, vt ea membrorum agitatio quodammodo ſuffulciatur, alteram verò, hoc eſt dextram, motum ipſum actiuè exſequi: proindéque neceſſe eſt, hanc vberiori caloris copia affluere; quandoquidem calor, vt diximus, primarium inſtrumentum eſt omniū vitalium actionum ad corpus attinentium. Plus verò eget homo calore dextri lateris, quàm cætera animalia: quia homo ad plura munia, vtpote ad artes omnes exercendas, ad pingendum, ſcribendum, texendum, aliáque id genus, dexteræ motionem adhibet: reliqua animantia ſolum ferè progreſſionis motum obeunt; proindéque non tam conſpicuam caloris imparitatem exigunt.

Cordis figura. Quod ad cordis figuram & compoſitionem attinet, ita de ea ſcripſit Ariſtoteles libro primo, de Hiſtor. anim. capite decimo ſeptimo: *Omnibus, tam pectore conſtitutis, quàm eo carentibus; cor aquè ſuo mucrone in partem vergit priorem. Verùm latere ſæpius poteſt, quoniam diſſecto animante dimoueatur. At parte ſua am-* A *pliori & gibba ſuperiora corporis ſpectat: parte extrema in acutum ſe colligit, exitq; penè in mucronem. Habet etiam ſinum triplicem: maximum in dextro latere, minimum in ſiniſtro, mediū magnitudine inter ſiniſtrum & dextrum.* *Triplex ſinus cordis.* His ſimilia ſcripſit Plinius libro vndecimo Natur. Hiſtor. capite trigeſimo ſeptimo. *Cor*, inquit, *animalibus cæteris in medio pectore eſt: hominis tantùm infrà læuam papillam turbinato mucrone in priora eminens. Huic præcipuus calor. Palpi-* B *tat certè, & quaſi alterum mouetur animal, intrà præmolli firmóque opertum membranæ inuolucro, munito coſtarum & pectoris muro, vt pareret præcipuam vitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet, ſinuoſo ſpecu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.*

Galenus libro 6. de Vſu part. capite ſeptimo docet, cor, etſi rotundam habeat effigiem, non tamen eſſe vſquequâque rotundum; ſed ab ampla & orbiculari ſuperna ba- C ſi, quod caput eius vocant, exorſum, inde paulatim gracileſcere, ac ima parte in anguſtum acutúmque deſinere: quo loco iſtiuſmodi figuræ cauſas inquit, potiores autem videntur eſſe, quia figura rotunda, quæ nobiliſſima habetur, decet nobiliſſimum membrum. Item, quia rotunditas iuuat ad capacitatem, quæ cordi ad recipiendum ſanguinem, ſpiritúſque formandos neceſſaria eſt. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis *Cordis mucro.* D mucrone cernitur, facit ad concoctionē, quia calor cuſpidis anguſtiis preſſus maiorem habet acrimoniam.

De cordis ventriculis. Circa id tamen, quod ex Ariſtotele de cordis ventriculis paulò antè retulimus, tam Galenus, quàm alij recentiores Medici, anatomicis obſeruationibus innixi, non triplicem vt Ariſtoteles, ſed geminum tantùm in noſtro corde ventriculum agnoſcunt: ad læuam vnum, ad dextram alterum. Aiúntque contra E Ariſtotelem 3. de Part. anim. cap. 5. ſiniſtrum ventriculum multò eſſe præſtantiorem dextro. Quod probant, quia ſiniſter ventriculus eſt officina ſpirituū vitalium, ſiquidem multò purior, defæcatior, & calidior in eo ſanguis deprehenditur: vnde & illum natura, vt vitæ magis neceſſarium, duplici membrana contexit. Facit etiam pro hac ſententia, quod ij, qui venena hauſerunt, multò maiorem noxam in læuo ſinu experti ſunt. Continetur F autem in dextro ventriculo ſanguis, quem cor ad pulmonem, vt ei ſingulari & quaſi regia munificentia in nutrimentū cedat, tranſmittit; rependens videlicet ei mutuam gratiam pro ſpiritu, quem ab ipſo recipit: vt Galenus libro ſexto de Vſu part. capite 10. annotauit.

Quam

Digitized by Google

Quamobrem cor vitæ fons dicatur?

CAPVT V.

QVoniam vita, vti ſuperiùs diximus, in calido & humido conſiſtit, humidum verò à calido continenter abſumitur, non aliter quàm à flamma oleum; prouidit natura, quo pacto tam calidi, quàm humidi, diſpendia reſarciri poſſent, alioqui breuiſſimo tempore animalium vita extingueretur. Igitur ad reſtaurandum humidum inſtituit alimenti hauſtum, cibíque in viuentis ſubſtantiã conuerſionem: ſuccedit enim loco humidi primigenij, quod radicale vocant, humidum alimentitium: vt in 1. de Ortu & Inter. exponemus.

Qua pacto inſtauretur humidum.

Ad calorem verò ſeruandum reficiendumque, oportuit, vt Ariſtoteles 3. de Part. anim. capite ſeptimo, & Galenus in libr. de Format. fœtus aiunt, locum in animali eſſe aliquẽ veluti focum, qui naturæ fomites, & primordia ignis natiui contineret foueretque; & eundem tutũ eſſe, veluti arcẽ corporis totius. Hic autem locus cor eſt: habet enim cor inſitũ à natura calorem, cuius operã quandam ſanguinis portionem ſibi à iecore transmiſſam exactiùs decoquit, & in vitales ſpiritus attenuat; quorum vehiculo in omnes partes corporis quaſi ſubſidio calorẽ mittit, quo mẽbra omnia ſeruantur ac fouentur, vitæque munia exercent. Ideóque Ariſtoteles libro quinto de Gener. animal. cap. 8. ſpiritum comparat artium inſtrumentis, per quæ artificioſa opera cõficiuntur. Quin & ipſum hepar ad elaborandũ ſanguinem, influentis à corde caloris adminiculo non parum iuuatur. Eadémque communi beneficentia fruitur cerebrũ: quandoquidem à corde recipit ſpiritus vitales, quorum præſentia innatam frigiditatem remittit, & ad animales functiones obeundas idoneum redditur: videlicet quemadmodum natura, cùm cerneret terreſtria corpora Solis luce calidiora reddenda eſſe, quàm ſuopte ingenio ſint, minus caloris ſtirpium & animantium generi attribuit, quàm ad eorum vitam & propagationem requirebatur; vt ex natiuo & aſſcititio calore quantum eis ſat eſſet compararetur: ſic animantium corporibus tantò minus natiui caloris indidit, quantum affluxu cordis communicandum eis erat.

Quomodo reficiatur calor.

Ex dictis patet quamobrem cor fons vitæ dicatur, videlicet quia ab eo, vt à fonte, vitales operationes dimanant. Vnde ſecundùm placita Ariſtotelis 2. de Gener. animal. cap. 4. cor primò viuit, poſtremò interit, quaſi vitæ & animæ primordium. Præterea, docente eodem Ariſtotele libro 3. de Part. animal. capite 4. & libro 4. eiuſdem operis capite 1. & Plinio libro 11. Natur. hiſtor. ca. 37. cor ſolum

Lege Aphro. lib. 2. probl. queſt. 124.

A viſcerum, atque omnino partium corporis, nullum graue vitium aut noxam patitur; quia videlicet læſum mortem illicò affert. *Cùm enim,* inquit, Ariſtoteles, *principiũ corrumpitur, nihil eſt, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium poſſit.* Nullam verò noxam cor pati, argumento eſt, quòd in hoſtiis cor ita affectũ non inueniatur, vt in cæteris viſceribus cernitur. Renes enim ſæpenumero calculis, & panis, & papulis referti inueniuntur: itémque iecur & pulmo, ac potiſſimùm lien.

B Aduerte tamen, dictum hoc Ariſtotelis non vniuerſim pro vero accipiendum, ſed ordinariè & vt plurimùm. Vt enim cætera omittamus exempla, conſtat inuentam aliquando fuiſſe ceruam, quæ ſagittæ aculeum ex longo tempore cordi infixum gerebat. Lege Galenum lib. 5. de Loc. affect. cap. 1. & Antonium Beneuentum Italum 1. Admir. capit. 81. 83. 89.

C

Quòd animi perturbationes, à corde oriundæ, interdum noxam corpori mortemq́; afferant.

CAPVT VI.

NOn erit ab inſtituto alienum, paucis explicare, quónam modo animi affectus ſeu perturbationes, vt ira, timor, gaudium,

D aliáque huiuſmodi, quæ in corde ſedem habent, vitæ noceant, ac nonnunquam mortem afferant. Aduertendum autem priùs erit, in hiſce affectibus duo ſpectari poſſe: formale, & materiale. Formale eſt in ira, verbi gratiâ, appetitus vindictæ: materiale eſt ea commotio ſiue alteratio, quæ talem appetitionẽ comitatur: nam iis, qui ad iram concitantur, incaleſcit feruétque ſanguis circa cor. Non diſquirimus ergo in præſenti, quam noxam in-

Formale & materiale in affectibus.

E vehant corpori affectus animi, quoad formalem ſuam rationẽ ſpectati; ſed ſecundùm id, quòd in eis materiæ modum obtinet: ſic enim duntaxat corpus immutare, & à natiuo ſtatu dimouere queunt.

Statuendum inprimis eſt, animi affectus, ſi vehementes ſint & extra modum prodeuntes, interdum morbos ac mortem inferre, quòd, vt ſummatim dicamus, præſtant nimia contractione, aut effuſione ſpirituum vita-

F lium. Calor enim ſpiritibus inſidens, cùm nimiùm contrahitur, multa fuligine obrutus ſuffocatur, idémque nimiùm ſparſus effluit & euaneſcit.

Vt verò de aliquot ex hiſce affectibus nonnihil dicamus, inprimis Ira, quia motus eſt, quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exſuſcitat, & ab intimis ad externas corporis partes euocat: quo fit, vt irati vehementiùs incaleſcant: cúmque bilioſum humorem concitent, & is inſita leuitate in cerebrum

Animi affectus quaratione corpori noceant.

brum

Digitized by Google

brum euadat, accidit nonnunquam, vt irati A rationis vſu priuentur, fiántque inopes conſilij. Ferunt tamen, neminem vnquam ex iræ affectu obiiſſe mortem.

Timor, vt eſt fuga impendentis mali, ita ſpiritus & ſanguinem fugam capeſſere, & ad interiora veluti ad arcem recipi cogit. Quo receptu & quaſi repercuſſu vritur aliquando & extinguitur natiuus calor, ac ſubita mors ſequitur.

Idem præſtat aliquando Verecundia, quæ B ſpecies quædam timoris eſt, quo iacturam exiſtimationis, ob turpe factum aut dictum, formidamus. Sic Diodorus quidam Dialecticæ profeſſor, quia luſoriam quæſtionem ab Stilbone ſibi propoſitam diſſoluere non potuit, dolore pudoréque exanimatus ceſſit è vita: vt 7. Nat. hiſt. cap. 53. teſtatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cùm in Io inſula ad littus ſedens piſcatores rogâſſet, *num quid haberent*? illi verò hoc ænigmate reſpondiſſent: *Quæcunque cepimus, reliquimus; quæ nõ* C *cepimus, habemus*: ſummi ingenij vir, quòd horum dictorum perplexitatẽ explicare nequiret, pudore confectus diem obiit. Referunt Plutarchus & Herodotus in vita Homeri, Valerius lib. 9. cap. 12.

De morte Homeri.

Triſtitia, quoniam ægritudo eſt animum premens, calorem intus adigit, membra languore deiicit, corpus eneruat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus eſt lentus, aut mortis cauſa non eſt, aut ad eam D nõ niſi lento gradu ducit. Triſtitia animíque tædio obiiſſe Ariſtotelem, quòd phyſicam rationem, ob quam Euripus ſepties die ac nocte reciprocat, aſſequi non valeret: ſcripſit Iuſtinus Martyr in ſua paræneſi, & Gregorius Nazianzenus in orat. 1. contra Iulianum.

De obitu Ariſtotelis.

Lætitia ſiue gaudium, ſicuti quædam animi iucunditas eſt, ita dum moderationem ſeruat, ſpiritus vitales fouet, bonámque corporis habitudinem confirmat: ſi autem ni- E miùm ac repentè effundatur, nonnunquàm ita ſpiritus laxat, & confertim diſſipat, vt interitum ſubitò afferat. Cuius rei cum non pauca ſupperant exempla antiquitatis, nos pauca tantùm in medium afferemus. Nunciata clade, quæ ad lacum Thraſimenum Romanis acciderat, altera mater ſoſpiti filio ad ipsã portam facta obuia nimio gaudio exſpirauit: altera cùm falſo mortis filij nuncio mæſta domi ſederet, ad primum redeuntis conſpectum F exanimis concidit: atque ita quas dolor non extinxerat, lætitia conſumpſit. Refertur à Liuio libro 2. decad. 3. à Plinio libro ſeptimo capite 53. à Valerio Maxim. libro nono, capite duodecimo. Philippides, Comœdiarum ſcriptor haud ignobilis, cùm in Poëtarum certamine præter ſpẽ viciſſet, effuſéque gauderet, præ lætitiæ magnitudine repentè mortuus eſt. Diagoras Rhodius, cùm tres filios adoleſcentes, vnum pugilem, alterum pancratiaſtem, tertium luctatorem, eodem Olympiæ die ſimul coronatos videret, & eum tres adoleſcentes amplexi coronis ſuis in caput patris impoſitis oſcularentur, ſimúlque gratulabundus populus flores vndíque in eum iaceret, tanti impotens gaudij, ſpectante populo animam efflauit. Proditum à Gellio 3. Noct. Attic. lib. cap. 15.

Leg. Alex. 1. lib. probl. q. 19.

Fœmina præ nimia lætitia mortua.

Solutio problematum, ad cor ſpectantium.

CAPVT VII.

NVnc aliquot problemata, ad cordis, de quo ſuprà egimus, conſiderationem pertinentia enodabimus. Primum ſit: *Eſtne veriſimile* id, quod ab Ægyptiis traditum ſcripſit Cenſorinus, in libr. de Natali die Roman. & Plinius libro vndecimo Natur. hiſtor. capite 37. videlicet *augeri cor per ſingulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquageſimum annum accedere: deinde tantundem ab eo detrahi, ideóque non viuere hominem vltra centeſimum annum defectu cordis?* Reſpon. Fictitium id planè videtur, & à veritate alienum, cùm neque anatomicæ obſeruationis experientia, nec phyſica ratione, nec idonea philoſophantium auctoritate comprobetur:

2 *Si cerebrum tantò eſt corde excellentius, quantò ſentire & mouere præſtat vita*, id eſt, perfectè viuere, quàm ſimpliciter viuere (vnde & ſola cerebri functiones principes vocantur) *cur Ariſtoteles 2. de Part. animal. capite ſeptimo, putat cerebrum gratiâ cordis duntaxat efformatum; nec aliud ei munus defert, quàm refrigerare cor?*

Reſpon. Ariſtoteles ſummum ius cordi tribuit, & in eo non ſolùm vitalium, ſed etiam naturalium animaliúmque functionum, non remotum & commune tantùm, ſed etiam proximum principium conſtituit. Quare nihil mirum, ſi cor cerebro, vbique anteponat, & illud huius gratiâ efformatum putet. Verùm multò veriſimilior habetur Medicorum & aliorum complurium ſententia, delegantium vim naturalem hepati, animalem cerebro, vitalem cordi; atque ita ſimpliciter anteponentium cordi cerebrum, ſpectata maiori excellentia animalium functionum, quę à cerebro originem ducunt: vt à nobis in libris de Ortu & Inter. copioſè diſputabitur. Nec videtur etiam probabile, mutuari cor frigiditatem à cerebro: tum quia longa intercapedine ab eo diſtat, tum quia abundè ad id ſufficit reciprocatio aëris ad pulmones attracti, & arteriarum pulſus.

De hac re agemus ex profeſſo in 1. de Ortu & Interitu.

3 *Si cor in thorace medium obtinet, cur pars anterior corporis ei reſpondens calidior eſt, quàm poſterior?* Reſp. Tum quia cor ob craſſitu-

craſſitudinem interiectorum oſſium & muſculorum, minùs acriter retrò operatur; tum quia à ſpinæ & vertebrarũ frigore eius actio retunditur. Adde quòd licèt cor ſimpliciter in medio ſitum ſit, nonnihil tamen cuſpide antrorſum vergit.

4 *Cur ea, quæ pro magnitudine ſuorum corporum grandius cor habent: vt lepores, cerui, mures, hyenæ, aſini, panthera, muſtellæ, timidiora ſunt?* Reſp. Quia exigua copia caloris, qui animoſitatis auctor eſt, in magno cõceptaculo exoleſcit, fitque ſanguis frigidior. Itaque vt in paruo & magno domicilio idem ignis non æquè calefacit; ſed minùs in magno: ſic in his calor non pariter agit. Ariſtoteles 3. de part. anim. cap. 4.

5 *Cur ij, quibus piloſum ſiue hirſutum cor fuit, inſignem audaciam & animi robur præ ſe tulêre?* v.g. præter alios Leonides, qui vt ſcribit Plutarchus in parall. facto in hoſtes impetu multis confoſſus telis ad Xerxem peruenit, eíque coronam abſtulit: quo mortuo Xerxes, cùm ei cor diſſecuiſſet, piloſum inuenit? Reſp. Quia huiuſmodi homines præcalidi ſunt, & fuliginoſa recrementa è corde emittunt, quæ in pilos concreſcunt.

6 *Si cor vitæ fons eſt, quo pacto veritati conſonat, quod ait Ariſtoteles hoc in libro, inſecta & teſtudines auulſo corde viuere?* Reſp. Quia, vt docet idem Ariſtoteles libro quarto, de part. animal. capite ſexto, iſtiuſmodi animalia, ſicuti imperfecta ſunt, ita non vni tantùm loco addictum habent vitæ principium, adeóque dempto corde adhuc in eis relinquitur, quod vitalibus actionibus obeundis præſit.

7 *Cur, quemadmodum vitales ſpiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur?* Reſpon. Quia, vt ſpiritus ad animales functiones iuuandas idonei ſint, minus caloris habere debent, quàm in corde obtineant; ideóque ad cerebrum perferuntur, vt eius frigiditate calorem mitigent, animaléſque euadunt: ſicuti dum ferrum aptant fabri ferrarij, igni primùm, deinde aqua temperant.

Dilutio problematum, circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur.

CAPVT VIII.

Vterq; appetitus ſenſitiuus reſidet in corde.

QVemadmodum ſecundùm Peripateticam diſciplinam tam iraſcendi, quàm cupiendi appetitus in corde ſedem habet, vt alibi oſtendimus: ita omnes animæ paſſiones, quæ ab hoc gemino appetitu manant, in corde reſident. Quare hinc ſumpta occaſione aliquorum problematum, ad prædictos affectus ſpectantium, declarationem ſubiiciemus. Primum ſit: *Cùm calor, ſeu potiùs ſanguis aut ſpiritus, quo calor quaſi curru vehitur,* pro affectuum diuerſitate variè cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (ſiquidem triſtitia vrgente ad cor, verecundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur) *quænam putanda erit efficiens cauſa huiuſce motionis,* præſertim cùm ſpiritus, & omnino reliquus ſanguis, anima careat? Reſpon. Mouentur ſpiritus & ſanguis impulſu animæ, quæ ipſos, prout neceſſitas exigit, huc illuc citra omnem deliberationem naturali inſtinctu agitat: quod præſtat interuentu facultatum motricium, attrahentium, expellentiúmve.

2 *Cur timentes expalleſcunt?* Reſpon. Quia anima, vt vitæ conſulat, ſanguinem & ſpiritus, cuſtodiæ gratiâ, ad penitiora euocat & contrahit: ſanguinis verò eſt, qui corpori floridum & roſeum colorem ſpargit. Eademque cauſa eſt, cur qui metuunt tremunt: cùm enim calor, ſanguini & ſpiritibus inſidens, membra neruóſque ſuſtineat & tueatur; conſequens eſt, vt partes corporis calore defectæ ægrè fulcire ſe poſſint, atque ita vacillent: tremunt verò manibus & labris, maximè inferiora; quia eæ partes, vt minus habent ſanguinis, ita faciliùs inalgeſcunt. Accedit, quòd imum labrum magis pendulum eſt, ſicque plus indiget caloris adminiculo, quàm ſuperiùs, ac proinde faciliùs laxatur & quatitur.

3 *Si tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad interiora reuocat, cur pauore affectis cor tremit?* Reſpondemus. Quia timor, etſi calorem interiùs adigat, non eum ad cor, ſed ad inferiores partes compellit. Etenim in metuentibus craſſeſcunt, fiúntque grauiores ſpiritus frigore: quod parit imaginatio defectus ad reſiſtendum imminenti malo: vt D. Thomas 1. 2. quæſtion. 44. artic. 1. ediſſerit.

4 *Cur iis, quos ſubitus timor perculit, capilli horrent?* Vnde illud nobilis * Poëtæ:

Obſtupui: ſteterúntque comæ, & vox faucibus hæſit.

* *Virg. li. 2. Æneid.*

Reſp. Quia frigiditas, quæ calori in viſcera præ metu fugienti ſuccedit, ſpiracula cutis & capillos ſtringit, qui preſſi ſtrictíque ſurſum eriguntur. Similiter obtremit vox, hærétque metu conſternatis; quia formandæ vocis inſtrumenta calore deſtituta præſtare officium nequeunt.

5 *Cur metuentes ſitis inuadit?* vt patet in iis qui dicendo conturbantur: ſitire enim vehementer conſueuerunt: itaque labra eluunt, & nonnihil ſubſorbent. Idem etiam liquet in iis qui prælio victi fugam arripuêre: námque graui ſiti ſe tunc fuiſſe oppreſſos confitentur: Reſpond. Quia collecto introrſus calo-

Digitized by Google

re ardent viſcera, humidúmque abſumitur: ex quo ſequitur frigidi & humidi appetitio, quæ eſt ſitis.

6 *Cùm pudor ſpecies timoris ſit, definiatúrque à Philoſophis metus iuſtæ reprehenſionis; cùm rurſus timor contrahat, & in occultum demergat, quónam modo pudor ſanguinem diffundit, & faciem tingit ac rubefacit?* Reſpon. Hanc difficultatem propoſuit, ſed inſolutam reliquit Gellius libro 19. noct. Attic. capite 6. Eam tamen explicuit D. Thomas in 1. 2. quæſt. 44. artic. 1. in hunc ferè modum. Cùm ſe nobis obiiciunt pericula, quæ non ſolùm appetitui animali, ſed etiam naturæ aduerſantur, cuiuſmodi eſt mortis diſcrimen: in tali metu non ſolùm accidit contractio ex parte naturæ corporalis; proindéque reuocatur introrſus calor (de hoc timore paulò antè locuti fuimus.) Malum autem, quod verecundia extimeſcit, non opponitur naturæ, ſed appetitui animali: ideóque fit tunc contractio ſecundùm animalem appetitum, non ſecundùm naturam corporalem: hoc eſt, refugit quidem appetitus obiectum pudoris, non tamen naturâ introrſum fugit ad ſe tuendum, cùm id naturæ non ſit aduerſarium, ſaltem directò: ideóque pudefactis diffunditur ad exteriora ſanguis. Addit Macrobius, libro 6. Saturn. cap. 11. naturam pudore tactam ita ſanguinem ante ſe pro velo tendere: vt videmus eum qui erubeſcit manum ſibi ante faciem frequenter opponere. Fracaſtorius in lib. de Sympt. & Antip. capite 12. ait, quia verecundia verſatur circa defectum proprium præſentia alterius, ideo fieri motum ſanguinis & caloris ad eas partes, quæ maximè laborant: laborat autem maximè facies in præſentia alterius, qui noſtros defectus iudicet.

7 *Cur apud veteres Philoſophos in prouerbium abierat: iram non habere, qui mentem non habeant?* Reſpon. Duplex eſt ira: altera illiberalis, contumaciſque naturæ ſignum, quæ tendit ad odium, ad vltionem, ad contumeliam, & occaſiones nocendi quærit, ac tempora: altera, quam fortitudinis cotem dicunt, quæ ſopitos animos erigit & ad rem gerendam exſuſcitat; quæ ex animo mollitiem, languorem, hebetudinémque omnem exterminat, atque ad virtutem & ad decus capeſſendum calcaria admouet. Non priorem iram, ſed poſteriorem commendabat vetus illa philoſophantium parœmia.

Duplex ira.

8 *Cur verecundia in adoleſcentibus ingenui animi ſignum habetur?* Reſpon. Quia indicat curam defectus qui timetur: cuius proinde corrigendi ſpes eſt. Vnde qui arrogantes ſunt, cæteróſque contemnunt, nec ſcelerum & propriorum defectuum curam habent, impudentes & inuerecundi eſſe conſueuerunt.

9 *Cur capti oculis plerunque longè abſunt à verecundia?* Reſpon. Quia, vt ex dictis conſtat, eorum nos pudet, quæ in propatulo ſunt, & quæ exiſtimamus non probari iis quos videmus, & quorum auctoritatem extimeſcimus. Vnde, vt refert Athenæus lib. 13. pudor in oculis eſſe dicitur. Quò reſpexit Socrates apud Platonem in Phædro, vbi de amore dicturus oculos tegit.

Pudor in oculis.

10 *Cur vehementer iraſcentibus oculi rubeſcunt?* Reſp. Quia excitato ad cor feruore ſanguis tenuior in caput effertur & ad oculos, in quibus, quia pellucidi ſunt, vapores ſanguinei facilè apparent.

11 *Cur triſtitia ſeu dolor, & voluptas, comites iræ ſunt?* vt docet Ariſtot. 7. Ethic. cap. 6. Reſp. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta iniuria, alióve damno, cuius memoria dolorem facit. Sed altera ex parte naſcitur voluptas, quatenus illata vindicta, eiúſve inferendæ præmeditatio iucunda eſt.

12 *Quinam ſuopte ingenio audaces ſunt?* Reſp. Qui multo ſanguine & ſpiritu abundant, atq; adeò naturâ calidi exiſtunt. Námque in his anima ſtrenuè operatur & reſiſtit, & in periculis: etſi portio ſanguinis & ſpirituum in interiora ſe condat, bona tamen pars loco manet: quare nec expalleſcunt, nec tremunt, vt alij. Quòd ſi ante pugnam aliúdve periculum id faciant, mox animos aſſumunt, & timorem caſtigant. E contrario naturâ frigidi & exſangues, timidi ſunt, vt ſenes, fœminæ, & melancholicorum genus.

13 *Cur nimiùm audaces, initiò ante pericula promptiores ſunt, in ipſis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem referunt?*
Reſp. Quia cùm rei, quam aggrediuntur, difficultatem & magnitudinem non antè expendant, & omnia proſperè ſibi ceſſura confidant, initiò præcipites feruntur; poſtea in ipſo congreſſu: inopinata periculi magnitudine deficiunt, & in timiditatem recidunt. Secus iis accidit, qui vera animi fortitudine communiti ſunt. Nam cùm ſe ſuáſque res & actiones expendant, nec quicquam vltra, quàm vires & recta ratio exigit, conentur, nihil eis improuiſum accidit; cúmque honeſtatis & decoris obtinendi ergò ſeſe in diſcrimen inferant, virtutis ardore incitati cœpta perſequuntur.

14 *Cur dolor ſeu triſtitia, fletu, contemplatione, ſomno mitigatur?* Reſpondemus. Doloris acerbitas fletu miteſcit, quia ſtrangulat incluſus dolor atque exæſtuat intus, cogitur & vires multiplicare ſuas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora, & animi intentio quodammodo diſſipatur; atque ita dolor, vel omnino, vel ex parte deponitur. Accedit, quòd ea operatio, quæ affectioni & ſtatui præſenti congrua & accommodata eſt, propter conuenientiam delectationem parit: homini

Quæ dolorē & triſtitiā leuant.

Digitized by Google

mini autem triſtitia affecto nihil magis conſentaneum & cognatum, quàm fletus. Minuitur etiam triſtitia contemplatione & ſomno: tum quia hæc duo valde iucunda homini ſunt; iucunditas verò triſtitiæ aduerſatur, eámque pellit: tum quia hæc cogitationem auocant à conſideratione rerum, quæ triſtitiam peperêre.

15 *Cur tam dolor, quàm lætitia lacrymas excutiunt?* Reſpond. Quia dolor auocato intus calore meatus ſtringit, qui humorem oculis contentum exprimunt: at lætitia diffuſo calore meatus laxat, quibus ſimiliter oculorum humor egreditur. Sed *cur lacrymæ, quas dolor fundit, calidæ; quas lætitia, frigidæ ſentiuntur?* Nimirum quia dolor genas, quibus lacrymæ fluunt, frigidas reddit, collecto intus calore; gaudium eaſdam calidas efficit, calore ad cutem diffuſo: vnde calidæ genæ frigidas ſentiunt lacrymas, frigidæ calidas; quia vnumquodque à ſuo contrario dignoſcitur: & lacrymæ comparatione vnius ſubiecti calidæ ſunt; comparatione alterius frigidæ.

16 *Cur qui gaudent ruborem ad cutem fundunt?* Reſpon. Quia anima appulſu rei iucundæ ſpiritus ſanguinémque refundit: &, vt Alexander 1. libr. problemat. quæſt. 13. ait, *Natura ſponte rei occurrit, quæ grata extrinſecus acceſſit: quemadmodum nos amicis obuiam vltrò procedimus.*

17 Si ſimilitudo beneuolentiam conciliat, ac mater amoris dicitur (vnde Ariſtoteles 8. Eth. cap. 1. ait, *ſimile appetere ſimile*: & 2. Rhet. lib. cap. 11. recenſens, quæ quibus ſint iucunda, ſcribit, vt plurimùm ea naturâ ſeſe delectari, quæ genere ſint coniuncta, aut ſimilia: vt hominem homine, equum equo, adoleſcentem adoleſcente) ſi inquam ita res habet, *cur qui eandem artem profitentur, eiuſdémque rei ſtudio cognati ac ſimiles exiſtunt, non rarò mutuis ſeſe odiis impetunt?* vnde prouerbium: *Figulus figulum odit: Faber fabro inuidet?* Reſp. Quia beneuolentiam, quàm artis ſimilitudo conciliare deberet, in rixas conuertit honoris & pecuniæ æmulatio: ob ídque in Sympoſiacis Plutarchus vetat poëtas, cantores, & id genus hominum, ad conuiuia iungi, ne quid oriatur rixæ.

Similitudo cauſa amoris.

18 *Quamobrem interdum amantes amentes ſunt?* Reſpon. Tum ob alias cauſas: tum quia vehemens & aſſidua cogitatio rei, erga quam afficiuntur, ſpiritus in cerebrum euocat, & calore iis aducto cerebrum atque internorum ſenſuum officinas vltra modum accendit, earúmque temperiem diſſoluit: qua diſſoluta nequeunt potentiæ ſuis muneribus ritè ac rectè fungi.

Amantes amentes.

IN LIBRVM DE LONGITVDINE ET BREVITATE VITÆ.

Quænam diuturnioris & breuioris vitæ cauſæ ſint?

CAPVT I.

QVEMADMODVM vita in calido & humido conſiſtit, vt fuit à nobis ſuperiùs explicatum: ita cauſa longioris æui in hiſce duobus optimè temperatis, idoneámque inter ſe proportionem habêtibus ſita eſt; & è conuerſo cauſa vitæ breuioris in eiſdem parùm aptè commiſtis. Cenſentur verò hæc optimè temperata, cùm humidum illud, quod aëreum & tenax ac bene cohærens eſſe oportet, haud nimis prævalet: alioqui calorem obtundet & extinguet: nō ſecus ac oleum ſeſe effundens ellychnij flammam abolet. Item cùm calor non ita excellit & dominatur, vt humidum ſua voracitate citiùs, quàm par eſt, depaſcat & abſumat. Opus eſt etiam, vt humidum non multa excrementa, aut peregrinæ materiæ admixtionem in ſe cohibeat. Vt enim flamma olei fœce depaſta, tetrica & moleſta eſt: ſic naturæ munia à natiuo calore orta, ſi calor turbido & excrementitio humido alatur, obſcura ſunt, imperfecta, morbida, parúmque diuturna.

De temperatione calidi & humidi.

Sed præter dictam humidi & calidi temperationem ac ſymmetriam, aliæ quoque ſunt extrinſecùs aduenientes cauſæ, quæ ad vitæ diuturnitatem & breuitatem nō parum conferunt. Inprimis cœleſtium corporum influxus, ſyderúmque aſpectus & irradiatio: tam ea quam quiſque in genitura & ortu ſuo habuit, quàm quæ ad regionem in qua verſatur pertinet. Cùm enim mundus hic inferior,

Cœleſtis influxus.

Digitized by Google

vt 1. Meteor. capite 2. Ariſtoteles ait, ſupernis lationibus obnoxius ſit, ab iíſque regatur, non dubium, quin viuentia, pro ratione aſpectuum nunc beneficam qualitatem ad tuenda corpora, aliâs aduerſam noxiámque à cœlo accipiant.

Facit quoque ad id ſoli & regionis bonitas aut inclementia, teſte Ariſtotele 4. de generat. anim. cap. vlt. ſiquidem hæc corpus aſſiduè alterant ac permutant, & nonnunquam eius ſubſtantiam nimio æſtu diſſipant, nunc frigore areſaciunt & congelant. Propter cœli Soliſque fauorem in ea Indiæ parte, quam Onor vocant, indigenas longæuos & integra valetudine eſſe perhibent; ita vt alij ad vigeſimum ſupra centeſimum annum cruda viridique ſenecta perueniant, alij etiam multò diutiùs viuant. Item in quadam Indiæ plaga narrat Plinius libr. 7. cap. 2. homines non exſpuere; nō capitis, aut dentium, aut oculorum, rarò aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pandore dicebatur, in cōuallibus ſitam annos ducentos viuere ſolitam, in iuuenta candido capillo, in ſenectute nigro. Ad hæc in faſtigio montis Athi ſcribit Solinus cap. 21. oppidum fuiſſe Achorum nomine, in quo dimidio longior, quàm in aliis regionibus incolentium vita prorogaretur.

Ad idem multum habet momenti ratio victus: ſi enim is temperatus ſit, materiæ dilabentis fluxum commodè reſarcit, vitámque ſeruat & promouet: ſi modum excedat, alendi vires labefactat: quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine, temperantiæ beneficio diutiùs viuūt: multi ſibi nimiùm indulgentes, ciborum & potuum nimietate immaturè decedunt. His adde, multa eſſe ciborum genera, quorum alij ſuapte vi corporibus detrimentū & morbos afferunt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de eſu carn. & in tract. de præcep. bonæ val. Tandem ſolent vitam minuere labores intempeſtiui, animi perturbationes, profuſæ corporis voluptates, frequentes curæ, aſſiduus mœror, cæteráque id genus, quæ aut natiuum calorem diſſipant, aut coactum præfocant.

Porrò etſi non vniuerſim, frequentiùs tamen accidit, vt longiori vita fruantur animalia, quæ grandiora ſunt, & ſanguine prædita, & terreſtria; quàm minora & exſanguia, quęque in aquis degunt. Vt plurimùm etiam diuturniora ſunt quæ in calidis, quàm quæ in frigidis locis incolunt; & mares, quàm fœminæ: vt docet Ariſtoteles cap. 2. huius libr. Et verò quædam ex animantibus inſignem vitæ breuitatem ſortiuntur. Nam v.g. apud Hypanim fluuium in Ponto, circa Solſtitium oritur volucre quadrupes, quod vltra diem non ſupereſt: vnde *Hemerobion* vocatur, teſte Plinio libro vndecimo, capite 36. & ante Pli-

A nium Ariſtotele libro quinto, de Natur. animal. capite 19. Alia præ cæteris longæua ſunt, vt cerui, & elephanti, quippe ceruos poſt centum annos viuere deprehenſum eſt, aliquibus captis cum aureis torquibus, quos Alexander Magnus apponi iuſſerat: vt refert etiam Plinius libro 8. capite 32. Elephantos verò ducentis annis, & quoſdam trecentis ſuperſtites eſſe, affirmat Ariſtotel. lib. 8. de Hiſt. anim. cap. 9.

B Quod ad arbores attinet, longo æuo durant, & vltra ducenteſimum annum, olea, oleaſter, cupreſſus, platanus, ilex, palma. Et vt plurimùm quæ natura tardè creſcunt, prolixè viuunt: quæ verò celeriter adoleſcunt, citò occidunt; vt ficus, prunus, malus, myrtus, ſalix. Item aquaticæ celeriùs emoriuntur: præfœcundæ ſeneſcunt citiùs: odoratæ & quarum criſpa materies eſt, viuaciores ſunt.

C

Solutio problematum, ad diuturnitatem breuitatémque vitæ pertinentium.

CAPVT II.

SEquitur explicatio problematum, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum ſit: *Si humidi copia longioris vitæ cauſa eſt, cur*
D *homines præcipiti ætate, cùm iam ad moriendum vicini ſunt, humore ſcatent*; vnde & frequentiùs exſcreant, & chaſmate infeſtantur? Reſp. Hi non aëreo & vitali humido conſperſi ſunt; ſed aqueo & excrementitio, quod natiuum calorem interimit.

2 *Cur humidum innatum beneficio humidi nutrimentitij non poterit ex æquo reſarciri, atque in multa ſecula hominum vita prorogari?* Reſp. Semper id, quod in locum innati hu-
E midi reponitur, deterius eſt, habétque ſe ad illud vti aqua ad vinum, quod ſui permixtione decolorat & debilitat. Videlicet tribuit natura in primo ortu humidum longè melius, quàm vel artis induſtria, vel ciborum exquiſita bonitate aſſciſci queat, quaſi propria præſtantiſſimi humidi officina ſit maternus vterus, eiúſque natiua materia, illa quę viuentis formam primò excipit. Itaque ætatis progreſſu ſemper humidum illud primige-
F nium, hoc eſt, à vitæ primordiis inſitum, degenerat: præſertim cùm & alimentum quantumuis ſalubre ſit, & aliæ cauſæ externę ipſum continenter oppugnent, & à primæua temperie deiectum aſſiduè carpant: vt in li. de Ortu & Interitu pluribus exponemus.

Nequit humidum innatum æquali bonitate reſarciri.

3 *Quódnam è quatuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius eſt?* Reſp. Quod obtinent ij, quibus ſanguinea complexio ineſt. Hæc enim optimā calidi & humidi permixtionem

Temperamenta quatuor.

Digitized by Google

ſionem ſortitur; cùm in cæteris aliis qualitatum permixtio ad protogandam vitam minùs commoda cernatur: vt calor & ſiccitas in temperie bilioſa: humiditas & frigus in phlegmatica: frigus & ſiccitas in melancholica.

4 *Cur dentium raritas breuioris vitæ indicium eſt?* Reſp. Quia, vt Ariſtoteles docet in probl. ſect. 10. quæſt. 47. dentium raritas ſignificat denſum eſſe os capitis, vtpote in cuius ſubſtantiam abierit dentium materia; atque adeò teſtatur cerebrum inualidum eſſe, quia minùs ſit reſpirationibus opportunum: proindéque facilè putrefactum iri, cùm ſua naturâ humidum ſit. Nam & reliqua etiam, dum non mouentur & torpent, neque exhalant, facilè vitium contrahunt & tabeſcunt. His ad- A de, dentes raros materiæ imbecillitatem aut paucitatem arguere; quod debilioris naturæ argumentum eſt.

5 *Cur bibones, & qui ſe frequenter vino ingurgitant, mortem ſibi accelerant?* Reſp. Quia aſſcititio calore humidum primigenium celeriter abſumunt, ipſúmque natiuum calorem euaneſcente eius pabulo diſſipant. Secus accidit iis, qui moderato vtuntur vino, quo natiuus calor iuuatur, & ciborum de- B coctio promouetur. Plato tamen 2. de leg. omnino vetat, ne adoleſcentes ad annum vſque duodeuigeſimum vinum bibant: & rectè quidem: ne, ſi vini calor ad feruorem ætatis acceſſerit, ignem igni addant.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

OMNIVM CAPITVM HISCE IN ARISTOTELIS LIBROS PARVA NATVRALIA NVNCVPATOS, COMMENTARIIS comprehenſorum, index certiſſimus.

Vbi ſtudioſum lectorem certum eſſe volumus, præpoſitum numerum Caput, poſtpoſitum Paginam indigitare.

In librum de Memoria & Reminiſcentia.

1. *QVid & quotuplex ſit Memoria.* 1
2. *Diſcutitur, num memoria intellectiua propriè memoria ſit, an non.* 2
3. *Memoriam intellectiuam nõ eſſe facultatem, re aut eſſentia ab intellectu diſtinctam.* 4
4. *Memorium ſenſitiuam conuenire etiam brutis, licèt non omnibus.* 6
5. *Non eſſe negandum, competere piſcibus memoriam.* 7
6. *De organo memoriæ ſenſitiuæ.* 9
7. *De actu memorandi & reminiſcẽdi.* 10
8. *De vtilitate memoriæ, eiuſq; admiranda & abſtruſa vi.* 12
9. *Quibus rebus memoriæ bonitas conſtet aut vitietur: & qui memoriæ laude floruerint aliquando.* 13
10. *Solutio aliquorum problematũ ad memoriam ſpectantium.* 16

In librum de Somno & Vigilia.

1. *QVidnam Somnus ſit.* 19
2. *Quo pacto ſomnus fiat.* 20
3. *Finalis cauſa ſomni, eiúſque multiplex vtilitas, ſi moderatus ſit: incommoda, ſi immoderatus.* 23
4. *Quòd ſomnus omnibus animalibus cõpetat: & num ab eo, an à vigilia vitam auſpicemur.* 25
5. *Non fuiſſe à ſtatu innocentiæ ablegandum ſomnum.* 26
6. *Quomodo animal expergiſcatur, & à ſomno ceſſet.* 27
7. *de ijs, qui dormientes obambulant.* 28
8. *Quid cauſæ eſſe videatur, cur galli ſtato noctis tempore expergeſiant & canant.* 30
9. *Solutio problematum quæ ad ſomnum pertinent.* 31

In librum de Somniis.

1. *QVid ſit ſomnium, & quo modo accidat.* 35
2. *Alia ratio explicandi ſomniormm generationem.* 38
3. *De varijs ſomniorum generibus.* 40
4. *De ſomnijs diuinis & dæmoniacis, naturalibus & animalibus.* 41
5. *De ſomnijs, quæ naturalia & animalia nuncupantur.* 42
6. *Problematum ad ſomnia pertinentium diſſolutio.* 44

In librum de Diuinatione per ſomnum.

1. *DIuerſa veterum Philoſophorum placita de Diuinatione per ſomnium.* 47
2. *Ariſtotelis ſententia.* 50
3. *Quouſq; ſomniorum præſagia auſcultanda ſint.* 51
4. *Explicatio problematum ad ſomniorum præſagia ſpectantium.* 53

In

In librum de Reſpiratione.

1. DE cauſa efficiente reſpirationis: & quo pacto reſpiratio fiat. 55
2. Enucleatius explicatur, quánam vi pulmones moueantur. 56
3. De fine reſpirationis. 59
4. Quibus animantibus reſpiratio conueniat. 60
5. Opinio exiſtimantium, omnes in vniuerſum piſces reſpirare: eiúſque impugnatio. 61
6. Quo pacto inter ſe conueniant & diſſideant, cordis arteriarúmque motus, & reſpiratio. 63
7. Solutio problematum, ad ea quæ proximis diſceptationibus concluſa ſunt pertinentium. 66

In librum de Iuuentute & Senectute.

1. VAria ætatum diſcrimina. 69
2. Ætatum conſideratio ſecundùm Aſtrologos, Pythagoram, alióſque Philoſophos. 70
3. Diſſolutio problematum ad hominum ætates ſpectantium. 71
4. De dentibus. Quæ ſit eorum materia, ortus, finis, varietas. 75
5. Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent. 76
6. De capillis. Quæ ſit eorum materia, ortus, finis. 77
7. De capillorum varietate. 79
8. De caluitio & canitie. 80
9. Dilutio problematum ad capillos ſpectantium. 81

In librum de Vita & Morte.

1. QUidnam ſit vita. 83
2. Frigus non concurrere per ſe ad actiones vitæ. 84
3. Quid ſit mors, quibus cauſis accidat, & quæ eius ſint genera. 85
4. De ſitu & figura cordis quod vitæ fons dicitur. 87
5. Quamobrem cor vitæ fons dicatur. 89
6. Quòd animi perturbationes, à corde oriundæ, interdum noxam corpori mortémque afferant. 90
7. Solutio problematum ad cor ſpectantium. 92
8. Dilutio problematum circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur. 93

In librum de Longitudine & Breuitate vitæ.

1. QVænam diuturnioris & breuioris vitæ cauſa ſint. 97
2. Solutio problematum ad diuturnitatem breuitatémque vitæ pertinentium. 100

Digitized by Google

INDEX
PRAECIPVARVM RERVM, QVAE IN HOC OPERE PARVORVM NATVRALIVM CONTINENTVR.

Ætas.

ÆTATVM varia diſcrimina. pagina 69 b
Ætatum conſideratio ſecundùm Aſtrologos, Pythagoram,& alios. 70 e
Ætatum curricula non omnes eodem termino concludunt. ibid.

Anima.

Anima ſeparata reminiſcitur eorum, quæ in vita geſſit. 2 c
Anima ſeparata quo pacto recordetur ſingularium. 3 f
Animæ ſeparatę infunduntur à Deo ſpecies in abſceſſu à corpore. ibid.
Animæ noſtræ vt ſit impreſſa imago Trinitatis. 5 c

Animal.

Animalia aquatilia deterioris notæ,quàm terreſtria. 7 d
Cur animalium creationem ab aquatilibus Deus inchoauit. ibid.
Quæ animalia ſint vitæ diuturnioris. 99 e
Ex animalibus calidiſſima eſſe aquatilia non rectè ab Empedocle dictum. 7 f
Singulis animantium ſpeciebus peculiaris inſtinctus. 30 f
Animalia exſanguia. 36 b
Animalia ſine corde. ibid.

Canities & Caluicium.

Canities vnde. 81 a
Capilli detecti cur ſeriùs caneſcant. 82 a
Qui noctis vnius ſpatio totus incanuit. ibid.
Caluitij cauſa. 80 c
Cur non omnes caluescunt. 80 f

Capillus.

Capillorum materia. 77 c
Capillorum generatio. ibid.b
Capillorum vtilitas. 78 b
Capillorum varij colores vnde. 79 a
Capillorum diuerſitas. 79 d

Cerebrum.

Cerebrum calidúmne ſit an frigidum 31 b
In Cerebro ſenſus communis reſidet,non in corde,vt viſum eſt Ariſtoteli. 20 d
E cerebro ſpiritus animales in externos ſenſus illabuntur. 20 b
Cerebrum maius quàm cæteris animantibus datum homini, pro magnitudine ſui corporis. 28 f
De cerebri frigiditate ſententia Ariſtotelis. 31 b
In cerebro quo pacto vapores addenſentur. 31 c

Cor.

Cor vitæ fons. 89 f
Cordis motus. 64 c
Cordis motus ſimilis conuerſioni cœleſti. 67 b
Cordis & arteriarum conſenſus. 63 f
Cordis & arteriarum motus non dirigitur cognitione. 67 c
Cor refrigeratur arteriarum diſtentione. 63 c
Motus cordis, arteriarum, & reſpiratio conferuntur inter ſe. 65 a
Cor exemptum, cur aliquandiu pulſet. 67 f
Cordi facultas vitalis, cerebro animalis, hepati naturalis delegata eſt. 92 e
Cor num aliquod graue vitium aut noxam pati poſſit. 90 a
Cor grandius habentia,cur timidiora. 93 a
Quibus hirſutum & piloſum cor eſt,cur audaciores. 93 b
In corde reſidet appetitus concupiſcentiæ, & iræ. 93 f
Cordis ſitus. 87 b
Cordis figura. 87 f
Cordis triplex ſinus apud Ariſtotelem. ibid.
Cordis mucro. 88 c
Cor pulmonibus gratiam rependit. ibid.

Dentes.

Dentium materia. 75 a
Dentes tota fere vita creſcunt. ibid.
Dentium ortus. 75 c
Dentium numerus. ibid.a
Dentium diuerſitas. 75 c
Dentium finalis cauſa. 76 a
Dentium putredo. 77 c
Dentes Æthiopum cur candidi. 77 b
Dentium raritas breuioris vitæ ſignum. 76 b

Infantes & pueri.

Infantium ætas. 71 c
Pueri cur parùm memores. 14 a
Pueris infantib.num ſomnia accidant. 46 e
Pueri maturiùs ſapientes cur aut diu non viuant, aut poſtea minùs prudentes euadant. 72 c
Cur infantes glabri. 81 f

Digitized by Google

Iuuentus & Iuuenes.

IVuentus quo anno terminetur. 69 a
Iuuentus cui planetæ ſecundùm Aſtrologos ſubiiciatur. 70 f
Iuuentus æſtati ſimilis. 71 d
Iuuentutis robur num primi parentes eſu fructuum vitalis arboris perpetuò retinere potuiſſent. 72 f
Iuuenes cur melioris ſint memoriæ, quàm pueri & ſenes. 18 a

Memoria.

MEmoriam tribus modis accipi. 1 a
Memoria ſenſitiua. 1 d
Memoria intellectiua. 1 e
Memoriam intellectiuam dari. 2 a
Memoria intellectiua num propriè memoria appellenda ſit. 2 d
Memoriæ ſenſitiuæ organum, poſterior cerebri ventriculus. 1 d. & 9 a
Memoriæ organum quod temperamentum exigat. 5 f
A memoria oriri intelligentiam quo ſenſu D. Auguſtinus pronunciarit. 6 b
Memoria ſenſitiua quibus brutis conueniat, quibus non. 6 f
Memoriam competere muſcis. 7 c
Memoriam ineſſe piſcibus, quæ indicia oſtendant. 7 f
Memoria ſenſitiua num duplex conſtitui debeat. 9 e
Memoriæ ſeu memorandi actus definitio. ibid.
Memoriæ res tantùm præteritas ſubiici. 10 a
Memoriæ vtilitas. 12 e
Memoriæ admiranda vis. 13 b
Memoria ſapientiæ & experientiæ mater. 12 f
Memoriæ firmitatem quæ præſtent. 13 f
Memoriam quæ vitient, impediant, adimant. ibid.
Memoriam quæ ſeruent, iuuentq;. 15 b
Memoriæ noxia. 14 e
Memoriam excolendi ars. 15 c
Memoriæ inſignia exempla. 15 d
Memoria cur integræ quædam nationes parùm valent. 16 f
Memoria quorundam brutorum. 17 f
Memoria intellectiua & intellectus, nec re nec ſpecie differunt. 4 f
Memoria diuturnior cur melancholicis. 18 a
Memoria cur in quibuſdam lædatur non læſa imaginatione. 18 c
Memoriam ſenſitiuam & phantaſiam non eſſe potentias paſſiuas tantùm. 39 d

Mors.

MOrs quid ſit. 85 e
Mors quibus cauſis accidat. 86 b
Mortis genera. ibid.
Mors violenta. 86 d
Mors naturalis. ibid.
Noxam corpori mortémque, vt animi perturbationes interdum afferant. 90 c
Præmaturæ mortis ſignũ ſenilis iuuenta. 72 b

Piſces.

PIſcibus datam animam pro ſale ſcripſit Philo. 7 d
Num id rectè dictum. 9 a
Non omnes piſces ouiparos eſſe, ſed quoſdam viuiparos. 8 d
Piſcium quorundam ſtratagemata, & adumbrata prudentia. 9 a

Recordari & reminiſci.

REcordatio quo pacto animæ ſeparatæ conueniat. 3 f
Reminiſci quidnam ſit. 10 f
Ad reminiſcentiam plura exigi, quàm ad memoriam recordationémve. 11 c
Ad actum reminiſcendi quæ requirantur. 11 e
Reminiſci non conuenit brutis. 11 e
Qui celeritate ingenij valent faciliùs reminiſcuntur. ibid.
Reminiſci non conuenit animæ ſeparatæ, etſi recordatio conueniat. 11 f

Reſpiratio.

REſpirationis cauſa efficiens. 55 a
Reſpirationis inſtrumenta. 55 c
Reſpiratio quo pacto fiat. 56 c
Reſpirationis duæ partes. 56 a
Ad reſpirationis officium quo pacto pulmones moueantur. 56 e
Reſpirationis motus vtrum naturalis, an voluntarius ſit. 58 c
Reſpirationis finis. 59 a
Reſpiratio quibus animantibus competat. 60 d
Reſpiratio non omnibus piſcibus conuenit, vt quidam opinati ſunt. ibid.

Senectus & ſenes.

SEnectus putredo quædam. 73 a
Senectus prima. 69 f
Senectus decrepita. ibid.
Senes cur obliuioſi. 14 a
Senectus primò incurrit in memoriam. 16 a
Senes cur timidi, incurui, tremuli, ſuſpicioſi, illiberales. 74 a b

Senſus.

SEnſum communem & eius theſaurum in diuerſa parte cerebri conſiſtere. 6 a
Nullum ſenſum in actione verſari abſq; ope animalium ſpirituum. 20 c
Senſus communis organum in corde poſuit Ariſtoteles: re tamen vera in cerebro inſidet. 20 e
Spiritus animales in externos ſenſus influunt. 20 f
Senſus communis theſaurum qui phantaſiam conſtituant. 36 f
Senſuum internorum operatio in ſomniis imperfecta. 44 e

Somnium.

SOmnium quid ſit. 35 d
Somnia ad quos ſenſus internos pertineant. 36 f
Somnia quo pacto fiant ex ſententia Ariſtotelis. 37 f

Non

Non eſſe opus regreſſu imaginum ad ſomnia. 38 d
Etiam in ſomniis hominem diſcurrere. 40 a
Somniorum varia genera. 40 f
Somnia diuina. 41 e
Somnia dæmoniaca. 41 f
Somnia naturalia. 42 f
Somnia animalia. 43 e
Cur quidam in tota vita non ſomnient. 47 a
Somnium Salomonis. 48 c
De diuinatione per ſomnium variæ opiniones Philoſophorum. 47 c
Somniorum interpretatio quàm lubrica. 50 d
De ſomniis diuinis ſententia Ariſtotelis. 50 d
Somniorum præſagia quouſque auſcultanda ſint, fuſa explicatio. 51 e f

Somnus.

Somnus quid ſit. 19 a
Somnus antiperiſtaſis quædam. 25 a
Somnus cur dicatur mortis frater. 19 c
Cur nobis in ſomno mortis effigies repræſentetur Tertulliani conſideratio. 19 e
Somnus cur dicatur vinculum primi ſenſorij. 20 d
Somni tempore non aſſcendunt è corde in cerebrum ſpiritus animales. 21 d
De ſomni cauſa variæ opiniones. ibid.
Somnum quæ concilient. 22 b
Somnus cur facilè poſt cibum obrepit. 22 c
Somnus cur à natura inſtitutus. 23 e
Somni encomia. ibid.
Somni tempore externi ſenſus vacationem, feriarum vice, impetrant. 23 f
Somnum omnibus animalibus competere. 25 e
Somnus delphinum in ſumma aqua. 25 d
Somnum etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſe. 26. c
Somus Adami. 27 a
Excitatio à ſomno ſiue expergefactio vt fiat. 27 c
De iis, qui in ſomno obambulant. 28 e
A ſomno vt galli expergeſiant ad cantum. 30 a b
Somno cur facultas nutriendi non ita egeat, & in otio nunquam ſit, cùm aliis potentiis ſecus accidat. 31 d
Somnũ qua ratione lactuca inuehat, cùm frigida ſit. 32 c
Somnus primus cur arctior. 32 f
Somnum cur labor inducit. 31 f
Somnum cur triſtitia adimit. 34 f
Somnus cur triſtitiam leuat. ibid.
Somno cur calor ad viſcera cogitur. 34 a
Somnum cur poſt ſubitam corporis exinanitionem deliquium nonnunquam importat. 34 b
Somnus cur ſudorem mouet. ibid.
Somnus matutinus cur iucundior. 34 d

Species ſiue imagines.

Species rerum ſingularium qui negent. 3 a
Per quas ſpecies recordetur anima ſeparata rerum ſingularium. 3 f
In præmolli & fluxa materia non conſeruari ſpecies. 7 e
Species non habent contrarium. 16 d
Species inuſtæ ſenſibus, vt obſcurentur & effluant. ibid.
Species diſſolutoriæ & euanidæ. 16 e
Species cur nonnunquam obſcuræ inprimantur, nonnunquam tenaces. ibid.
Non omnes ſpecies ſenſitiuas inhærere ſpiritibus animalibus. 17 e
Species vt interdum lateant, interdum ſeſe exſerant. 36 a
Specierum regreſſus ad efficienda ſomnia. 36 d

Spiritus animales & vitales.

Nullum ſenſum in actione verſari abſque opere animalium ſpirituum. 19 a
Non omnes ſpecies ſenſibiles in ſpiritib. inhærere. 37 d
Spiritus vitales ſomni tempore non euadunt in cerebrum. 21 d
Spirituum miniſterio & vehiculo defertur calor. 22 f. 72 a
Spiritus animalibus non eget nutritoria facultas. 31 f
Spiritus non ſunt animati. 37 e
Spiritus ſenſitiui in cerebro perficiuntur. 72 c
Spiritus & ſanguis qua vi cieantur in corpore. 94 a
Spiritus metuentibus craſſeſcunt. 94 d
Spiritus vitales in corde conficiuntur, animales in cerebro. 93 d

Vigilia.

Vigilia quid ſit. 19 a
Vigiliæ immodicæ incommoda. 24 b
Vigiliæ Ariſtotelis. 24 e
Vigiliæ gruum. ibid.

Vita.

Vita quid ſit. 83 b
Vita quod modis accipiatur. 83 c
Vita cur dicatur in calido & humido conſiſtere. 83 e
Ad actiones vitæ num per ſe frigus concurrat. 84 c
Vitæ fons cor. 89 f
Vitæ diuturnioris & breuioris cauſæ. 97 d
Ad diuturnitatem vitæ quódnam temperamentum ſit aptius. 100 f
Quænam viuentia longioris vitæ ſint. 99 c

FINIS.

Digitized by Google